

România literară

SALA DE
LECTURĂ

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

13 - 19 mai 1998
· (Anul XXXI)

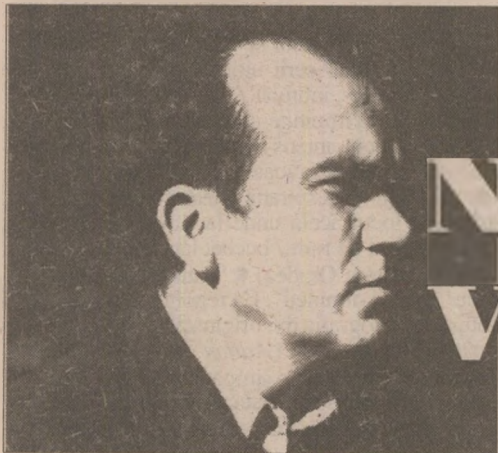
18

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

La o nouă lectură:

Nicolae
VELEA

(pag. 12-13)

ADRIAN MANIU

evocat de

Cornelia Pillat

(pag. 3)

Interviu în
exclusivitate
cu
MARIANA
NICOLESCO

(pag. 17)

ION
VLASIE-
inedit

(pag. 14-15)

Versuri
de
Stefan
Augustin
Doinas

(pag. 8)

Monica
Lovinescu:
Un
premiu
inadecuat

(pag. 7)

„Nu e
momentul?”

(pag. 5)

Modelul american

N-AM NICI cea mai mică intenție de a mă alătura celor care, imediat după 1989, au propus pentru România modele de dezvoltare străine. Cine nu-și amintește cît s-a vorbit, în euforia începuturilor, despre modelul suedez ori despre cel elvețian? Modelul american, din titlul editorialului, e mai degrabă moral (deși, în fond, economic) și are legătură cu filmul *Oameni și șoareci*, făcut recent după celebrul roman al lui Steinbeck prezentat de telecinemateca de pe canalul Acasă. L-am văzut săptămîna trecută, abia întors de cîteva ore! din SUA. N-aș vrea să fiu înțeles greșit: nu pretind că o vizită în SUA, chiar dacă nu cea dinfii, îmi dă dreptul să apreciez absolut corect ce s-a înfîmplat și se înfîmplă în această mare țară. Observ însă și eu, ca și alții, paradoxul rezultat din combinația de admirație și dispreț pe care mulți români de astăzi, fie de aici, fie stabiliți în SUA, o nutresc față de America. Antiamericanismul se poartă din ce în ce mai mult la noi, mai degrabă ca un soi de invidie prostească decît ca o ideologie, deși el capătă uneori o formă ideologică. Și se bazează pe o neînțelegere esențială.

Romanul lui John Steinbeck din 1937 (*Of mice and men*) înfățișează o umanitate primitivă de lucrători cu brațele, care-și vînd forța de muncă pentru cîțiva dolari. Tema l-a obsedat pe autorul american. O regăsim în *Fruntele mîniei*. E vorba de o Americă aflată la antipodul aceleia sofisticate din alte romane de peste ocean și totodată diferită de America spre care europenii își îndreaptă privirea ca spre o țară prosperă și respectuoasă de valorile omului. Personajele lui Steinbeck nu posedă, în afara energiei lor primare, nici o complexitate sufletească. Sînt oameni simpli, fără carte, harnici de nevoie, unii foarte isteți, alții rudimentari ori chiar handicapați psihic. Romancierul evită analiza psihologică. El preferă să noteze comportamente. Maniera a lăsat urme adînci în primele povestiri ale lui Marin Preda din anii '40. O umanitate sumară, dar impresionantă, pe care filmul la care m-am referit o pune bine în valoare, marcîndu-i splendoarea epopeică.

Există însă în roman (și în film) o latură care a fost umbră de asprimea vieții, de tragicele destine și care mi se pare semnificativă. Ca majoritatea lucrătorilor, cîștigîndu-și greu și nesigur necesarul zilnic, protagoniștii romanului au un vis: să cumpere un lot de pămînt și o casă, să crească vite și iepuri, să devină proprietari, cu alte cuvinte. Dar nu e doar visul sentimental al unor idealști, incapabili să-l realizeze, sortiți să-l repete la nesfîrșit, în timp ce-și epuizează resursele. Deși, în roman, visul rămîne vis, trebuie să remarcăm un fapt: în pofda exploatarea lor nemiloasă de către fermierii care-i angajează, lucrătorii își depun banii în bănci, acumulează lent, dar acumulează, cheagul care să facă din ei proprietari. Sistemul american permite de la început acest lucru. E un sistem capitalist. În filigramul unei existențe grele, chinute, ucigătoare, putem citi o parte din regulile și drepturile pe care se întemeiază prosperitatea ulterioară. Epopeea nu e fără speranță. Din contra. La originea avuției de astăzi stă munca: nu însă doar efortul teribil și sisific, dar și o anumită ordine economică și morală, capabilă să conducă la îmbunătățirea condițiilor de viață, la progres și la civilizație. Am citit o carte a lui Hayek a cărei temă era aceeași cu privire la capitalismul timpuriu din Anglia secolului XIX. Interpretarea marxistă a istoriei a pus de obicei accent pe mizeria proletariatului. E cazul să nu uităm că urmașii proletarilor din trecut sînt englezii și americanii de astăzi. Împotriva prevederii marxiste, capitalismul a produs bunăstare. Acesta e modelul american. Și el e perfect descifrabil în romanele lui Steinbeck.

CONTRAFORT de Mircea Mihailescu

De la post-tranzitie la post-flagrant

MAI MARE și mai primejdios decât scandalul traficului de țigări mi se pare scandalul consilierilor prezidențiali. Numiți în funcție de un președinte în criză de aliați, consilierii provin exclusiv din cercul prietenilor și susținătorilor apropiați ai d-lui Constantinescu. Bineînțeles, nimeni nu l-ar fi putut obliga pe președinte să-și aducă la Cotroceni adversarii, chiar dacă, să zicem, ar fi mai competenți decât actualii săi sfătuitori. Însă tare mi-e teamă că mulți dintre ei se pricep la domeniile ce le-au fost repartizate precum mâța la călindar. Ei sunt, în cel mai bun caz, un fel de companioni de taclale ai prezidentului.

În altă ordine (și nu prea!) de idei: trecând, ca tot românul, prin armată, am putut să mă conving de „calitatea” umană și intelectuală a corpului profesionist care se autoproclamă în ultima vreme, spre mirarea generală, „instituție fundamentală a statului”. Nu cred că cineva devine din întâmplare ofițer de armată, după cum nu cred că ajungi soră de caritate fără să posezi anumite calități cerute de aceste meserii. Intens proletarizată după lovitura de stat bolșevică, armata română a devenit anexa politică a unui partid odios și criminal, care a umilit-o după bunul său plac. Din nenumăratele specializări, doar două păreau să funcționeze normal: intențența și manutanța.

Nu vreau să jignesc pe nimeni. În fond, regret și eu că România nu are parte de-un corp armat de elită. Sunt etern deprimat că o mână de securiști a făcut, în decembrie 1989, absolut tot ce-a vrut cu sutele de mii de soldați aflați, cum poetic se spune, „sub arme”. Rămân neconsolat la ideea că asocierea cuvintelor *ofițer* și *gentleman* e, la noi, o contradicție în termeni, ori, în cel mai bun caz, titlul unui film care a rulat în urmă cu câțiva ani. (Dacă ar fi să ecranizăm ceea ce se întâmplă azi în România, probabil că titlul cel mai potrivit ar fi *An Officer and a Bootlegger*!).

Nu vreau, cum spuneam, să jignesc pe nimeni, dar ceea ce se autodefineste drept o instituție fundamentală a statului e încă repetată la capitolul competență, angajament democratic, profesionalism. Cine are prilejul să arunce o privire prin publicațiile editate de Ministerul Apărării Naționale va fi uluit de politica naționalistă, xenofobă și cu accente fasciste emanată de destule articole. Îndrăgostiți *in corpore* de mareșalul Ion Antonescu, nostalgici ai unui sistem totalitar, semnatarii articolelor sunt, a-deseori, aliați de nădejde ai partidelor naționalist-șovine, de genul PRM, PUNR și altele. Mă amuză declarația unui angajat de la Parchetul Militar, însărcinat cu depistarea dezertorului Trușculescu: acesta și-a retras oamenii din „dispozitiv” de frica unei confruntări directe cu dezertorul despre care se știa că este un bun luptător! Și atunci? Să fie armata noastră vitează doar când luptă de una singură, de preferință împotriva civililor neînarmați?!

Oricât ar părea de ridicol acest episod, nu pot să nu văd în el continuarea *scenelor de gen* din decembrie 1989. Și atunci, câțiva „trușulești” (gurile rele spun că aceiași!) s-au jucat de-a pisica și șoarecele cu „fundamentală” instituție care astăzi își arogă drepturi de impunitate și replică ritos la orice argument logic. Și de obicei replică prin gura unor personaje care s-au cam dedulcit la posturi căldute în sistemul forțelor mai mult sau mai puțin armate. Trecearea succesivă a multilateralului domn Babiuc pe la Interne, Justiție și Apărare s-ar putea să dea formula complicității stabilite tacit între aceste instituții. (Mă mir că dl. Babiuc încă n-a fost numit și la Sănătate. În ce mă privește, consider că *matemitatea* e o instituție „mai fundamentală”, ca să zic așa, decât armata!)

Actele de banditism economic ale afacerii „Țigareta 2” demonstrează că domniul Constantin Dudu Ionescu și Victor Babiuc nu au cerut în totală inocență „exonerarea” asasinilor din decembrie 1989. M-a impresionat grija cu care s-a cerut recent, pe tonuri marțiale, operarea distincției între contrabandiști și instituțiile cărora le aparțineau. Lucru dificil, mai ales atunci când inculpații sunt chiar conducători ai acelor instituții! Dar, în principiu, delimitarea e corectă. La fel de corect ar fi ca regula să se aplice și asasinilor din armată. Soarta a făcut ca aberațiile d-lor Babiuc și Ionescu să se decupeze în toată ipocrizia lor vinovată într-un con-

text care a implicat, din nou, cam aceleași instituții.

Dar să revin la consilierii prezidențiali. Nu știu, în clipa de față, cât de departe vor duce firele corupției și cât de puternic e implicată în murdara afacere personalul militar din imediata apropiere a președintelui Constantinescu. Demisia lui Nicu Anghel, om din primul cerc al puterii constantinescine, e suficientă pentru a atrage atenția că ne aflăm în plină repetare a scenariului clasic: profitând de un monarh slab, garda pretoriană începe să-și facă propria politică.

Să nu fim, însă, naivi. Astfel de afaceri nu puteau avea loc fără complicitatea unui mare număr de persoane din cadrul instituției vizate. Reacția aberantă a d-lui Dorin Marian, ditamai consilierul prezidențial pentru securitate națională, denotă, în cel mai bun caz, incompetență. Incompetență proprie, dar și incompetența celui care l-a numit în funcție - adică însuși președintele cotrocen. Lucrul de extremă gravitate pe care l-am afirmat timp de un an și jumătate iese acum la suprafață cu o virulență stupefiantă. Am spus-o (și încep să nu mai fiu singurul!) că regimul Constantinescu e fundat pe minciună, așa cum regimul Iliescu a fost bazat pe crimă. De la minciuna cu iz electoral, de la angajamentele solemne (cine mai vorbește astăzi de faimosul „Contract cu România”?) și promisiunile găunoase, la negarea până și a ceea ce constituie esența democrației, dl. Constantinescu a parcurs, la trap, toate etapele decăderii morale.

Dl. Constantinescu a mințit și când a promis că *într-un an* vom ști adevărul despre decembrie 1989, și când a descris contrabanda de la Otopeni drept un flagrant. (S-o fi molipsit de la antecesorul său: ca și acela, dl. Constantinescu are mania etichetelor goale de sens. După *post-tranzitie*, iată că acum a inventat *post-flagrantul*!) L-am văzut și auzit, în balconul Operei din Timișoara, în martie 1997, reamintind că în câteva luni societatea românească va fi informată despre marile acte de corupție, despre asasinatelor din decembrie etc, etc.

În schimb, oamenii prin care dl. Constantinescu spera să facă dreptate în țară se prenumără între cei mai venali și mai nesimțiți dintre cei ieșiți la suprafață după 1990. Reacțiile de țate înfurate, prinse cu ocaua mică, ale „specialiștilor” din preajma președintelui spun totul despre esența puterii instaurate în noiembrie 1996. După proba de ticăloșie dată la scenă deschisă de pediști, iată că nici în culise lucrurile nu sunt cu nimic mai curate! Toți cei care am vorbit de incompatibilitatea între „aliații” de la putere ne-am înșelat amamic. Când e vorba de ticăloșii, sunt mai sincronizați decât siamezii! Nu mai distingî nici cu microscopul electronic care e țărănist, care liberal, care pedist, care securist!

Eroarea fundamentală (și care îl va costa scump) a d-lui Constantinescu e că n-a intenționat nici un moment să construiască la Cotroceni o instituție, ci o găscă. Mi-am exprimat, de mai multe ori, îndoiala în privința *competențelor* de care s-a înconjurat președintele. N-a existat moment critic în care unul sau altul dintre cei care ar trebui să fie brațele și mintea alesului nației să nu capoteze lamentabil. Fie că a fost vorba de consilierul pentru sănătate, fie de super-consilierul de interne și externe, iar acum, de cel de apărare și siguranță națională, acești oameni și-au dovedit nu numai prostia, dar și perfectă rea credință. Ajunși în posturi-cheie nu prin valoare, ci în numele fidelității slugarnice (și mute!) față de *boss*, ei devin, în situațiile tensionate (cărora le fac față mai greu decât cei care se apără de bomba atomică cu toiașul) adevărate pietre de moară agățate de gâtul președintelui.

Poate că destinul i-a acordat d-lui Constantinescu o ultimă șansă de a face curățenie în jurul său. Acum, când totul a fost pierdut, domnul președinte ar trebui să-și aducă aminte că a ajuns la putere cu mandatul imperativ de a primi aerul moral al țării. N-ar fi rău să înceapă prin a deschițe geamurile de la Cotroceni. Nu pentru a-și invita consilierii să se arunce de la etaj (cum poate că ar trebui!), dar măcar pentru a da vântului șansa de a-i lua pe cei care nu sunt decât niște bășici umflate cu aer. Un aer, pe deasupra, rău mirositor.

POST-RESTANT de Constanța Buzea

OARE este cineva atât de înțelept, liniștit în credința sa în sine, încât să poată, ce aproape nimeni nu poate, să ierte și să se bucure a primi, de pildă, răspuns la o scrisoare din trecut? Sunt cărți pe care le cumperi la apariție,

sau, mai des, sunt cărți a căror apariție o visezi, și nu din întâmplare le citești doar când vremea Dumnezeu, mai târziu, atunci când gloria lor, ori soarta lor nenorocită, nu mai contează, a și trecut. Și sunt scrisori care sosesc, limpezi, teribile, pline de o căldură tragică, dar care stau multă vreme ascunse printre altele mai puțin importante. Stau ca îngropate în maldăr, și când le regăsești, te cuprinde ca o vinovăție care nu se mai spală cu nimic... Ce versuri interesante, nu numai frumoase, dar și ale unui spirit cu o experiență specială a trăirii! Zonele din text, acolo unde vine vorba de suflet, se însingurează într-o lumină care halucinează numai în absența muritorilor. Citez din *Despre suflet*: „un tremur hipnotic/e îngropat în umeri,/ fața ascunsă, ridurile ei/ coincidând cu grafica palmei:/ de-acum linia vieții/ parca-i un nerv destins,/ lipsit de luciu -/ de-al inimii atac nu te mai temi/(forțele-i sunt drastic diminuate)/ Ahile-al luptei cu sine/ are-n zadar călcâiul de piatră:/ îl vezi cum umblă pe vârful/ (spre-a nu trezi li-vreștile suspiciuni),/ te-nvăluie, suflute,/răcoarea melodioasă a beznei/ (și ce-ți închipui că ești?...). Citez din *Scrisii ultimul*: „vieți paralele retrăind în deșert/ (acele nopți cu densități de șerpi/încolăciți în aura icoanei)/ sufletul în delta Paradisului/ îl reverși (de iubirea mănoasă/ a cui suntem sterpi?)-/ umbra cuvintelor se odihnește pe carte/ și-n asfințitul lor ireversibil/ cu fărâme de sânge uscat/ scrisii ultimul poem despre moarte (...). Și încă trei versuri dintr-un poem mai întins, intitulat *Pisica din gerunziu*: „zadarnic înjunghii un pepene verde,/ urletul lui/ nu va împinge-afară cuțitul”. În fine, *Buchet lăuntric*, cu bucurie și cu tristețe: „Același luciu, intens ațipit/ în cenușiul gol/ al dorinței de-a fi -/ altfel cu totul, nimic înțepit;/ tristeți dezavuate,/ anii scurși ca sângele vestei/ în bătrânii lucizi:/ eliberați de ei înșiși/ cu respirația tăiată, roșie,/ îngenchieri răzimate/ de turburi lespezi arămii -/ locul acela unde lacrima/ pictează agerul chip al speranței/ pe spini/ dans ritual pe flori de mirt:/ buchet lăuntric dăruit/ cenușului gol/ al dorinței de-a fi“... (Alexandru Sfârlea, Oradea) ● “sunt orbul mâinii tale/ce caută alinare./ sunt umbra ce nu piere/ în zorii dimineții”. Ca reporter la un ziar local (constănțean!), cum vă descurcați, totuși, cu ortografia dv. originală? Îi lăsați pe corector să vă facă toaleta textelor? Dar până când, aceasta? (Adrian George Itoafă) ● Posibil ca în cercul dv. să strălucită ca autor de versuri, ca tip simpatic, gureș, genial și chiar trimbulind. Nevoia, declarată, de public, vă este satisfăcută astfel. Grija mare, deci, să nu depășiți marginea cercului de admiratori siguri pe care vi i-ați agonisit. Dacă visați să vă extindeți, veți avea surprize neplăcute. (Dan Gulea, Ploiești) ● Lăsați un timp să se aștearnă peste dezamăgirea de acum. Nimic de remarcat în versurile, mai toate de dragoste: „îmi place/ să te descopăr câte puțin:// dimineța, la cafea,/ te gust/ sorbind din tine o înghițitură/ dulce/ te strecuri prin mine/ provocându-mi/ ametoitoare indigestii”. (Mihaela Ge.Pavel, Galați) ● Umor involuntar? „Mă numesc Magdalena Vă trimite pe șapte coli de scris, șapte poezii. Cred cu, reprezintă generația născută după anul 1962. Doresc să-mi publicați poeziile cu pseudonimul Magda Humor. Poate nu mi se potrivește acest nume dar așa mă știu prietenii apropiați. Am întârziat cu răspunsul din cauză că mi-am schimbat domiciliu. Până la 1 ianuarie anul viitor îmi puteți scrie răspuns pe adresa: (...)” Dorința dv. vi se împlinește mînteaș. Vă publicăm, de data aceasta, *Cântec de tren*, urmând ca în numerele următoare să vi le publicăm pe toate, ca pe niște *perle* însă. Nu vă putem satisface (sau urma) indicația (prețioasă) de a vă ilustra versurile cu *fapți divers*. Poate că aveți bunătața să ne luminați cum s-o facem. Pur și simplu suntem în dificultate: „Du-ma trenule mai iute/ La drăguțul meu la munte/ Du-mă trenule rapid/ Că de doru lui m-aprind// Nu vreau să rămân la țară/ Rudele m-au scos afară/ Vreau dar să trăiesc la munte/ Unde nu am neamuri multe// Nu vreau să trăiesc la țară/Că-ci (sic!) pământul mi-l luară/ Neamuri hăde și zgârcite/ Cu averi chivernisite/ Ce au pile la proces/Și au bani de se prostesc.//Du-mă trenule mai iute/ La drăguțul meu la munte/ Du-mă trenule rapid/ Că de doru lui m-aprind”. (aceiași Magda Humor, din Suceava) ● Adevărul gol-goluț este că versurile nu prea au de ce să-mi placă. *Fotografii din viitor* este o acumulare de metafore nu prea reușite, *Blestem* te face să-ți clănțane dantura, cu macabru lui dezlanțuit, iar *Viș*, nici el nu e mai breaz: „Mi-am spălat mâinile în roua fierbinte/ a dimineților ucise și am băut moarte/ din izvorul înghețat de la marginea timpului.// Mi-am acoperit golițiunea sufletească/ cu câteva aripi de flutur/ iar apoi, am adormit în nemiință”. Terțina finală, față de restul versurilor, are o blândețe pe care nu poți să n-o remarci, cu încredințarea că poetul ar putea devia la un moment dat cu folos de la obsesiile sale puțin cam sinistre. (Pauf Carfu, Oradea).

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Koln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Cornelii Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL:romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://WWW.ROMLIT.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Un om din alte timpuri

SE ÎNSERA în odaie și vedeam pe fereastră coroana înflorită a mărului ce se înalță până la etajul al doilea al blocului în care locuiesc. Musafirele mele, Coca Maniu, soția poetului Adrian Maniu și sora ei Picu Slavic, ultimele rămase în viață din grupul de prietene al mamei mele, prânziseră la mine. În chipurile lor desfigurate de bătrânețe cu acea paloare cenușie și tristă, buzele supte își păstrasera zâmbetul mulcat de moldovence vorbărețe, iar ochii le străluceau. Înviorate se cuibăriseră în foteluri degustând un vin de Cotnari și bând încetisor cafeaua. Picu fuma cu mare poftă și urmărea ce povestea sora ei. Priveam chipul cu trăsături de negresă al acesteia și căutam, ca un arheolog, ceea ce-l atrăsese pe Adrian Maniu la ea, poetul colecționar de obiecte de artă, prețuitor al cuvintelor, asociate în poezie, ca lucrurile scumpe dintr-un muzeu și pe care-l satisfăceau culorile alăturate somptuos: aur și roșu, violet și verde, alb și argint. O asemuiam în mintea mea mulatrei Jeanne Duval, iubita lui Baudelaire.

Știam atât de puțin despre Adrian Maniu. Îl cunoscusem fiind foarte tânăr, prin anul 1940, când îmi însoțisem părinții invitați la el acasă, în Cotroceni. Era căsătorit atunci, pentru a doua oară cu o ciudată, colecționară de pisici, care imagina întâmplări neobișnuite la care luase parte, ca de pildă isprăvile ei când fusese pilot în timpul celui de al doilea război mondial, aventuri pe care le ascultasem cu sufletul la gură. Atunci, apartamentul din Cotroceni al lui Adrian Maniu părea neîngrijit, aproape gol. Nu mi-a atras atenția nici-o mobilă de preț, totul mi se părea acoperit de praf cu lucruri ce nu se potriveau între ele. Am așteptat târziu o cină care nu mai venea în timp ce Adrian Maniu îi arăta tatălui meu o colecție de camee.

L-am reîntâlnit pe Adrian Maniu peste 25 de ani - în vacanță la mănăstirea Văratec, căsătorit cu Coca Slavic, prietenă cu mama mea.

Știam că în prima lor tinerețe, la Paris, socrul meu Ion Pillat și Adrian Maniu fuseseră buni prieteni. În anul 1915, întorși în țară, au preluat, alături de Horia Furtună, conducerea revistei Flacăra, considerată avangardistă prin publicarea lui George Bacovia, Adrian Maniu, Demostene Botez, Ion Minulescu. În 1925 Ion Pillat și

Adrian Maniu scriseseră împreună piesa de teatru *Dinu Păturică*, inspirată de suculentul roman al lui N. Filimon *Ciocolii vechi și noi*, iar în 1926 piesa *Tinerețe fără bătrânețe*, o prelucrare a basmului popular.

Dinu Pillat nu mi-a spus niciodată cauza rupturii prieteniei dintre tatăl său și Adrian Maniu. Am aflat mai târziu că acesta a fost atras în sfera Regelui Carol al II-lea, care-l ținea la distanță pe Ion Pillat deoarece era nepotul lui Ionel Brătianu ce s-a opus până la moarte la urcarea Prințului Carol pe tron.

CÂND L-AM reîntâlnit la mănăstirea Văratec, Adrian Maniu purta cu eleganță o haină cafenie dintr-o stofă groasă, țesută de maici. Silueta sa înaltă era a unui bărbat ce fusese voinic. Figura sa era dreptunghiulară cu fruntea largă, pleșuvă și cu obraji supti dar cu pomeții proeminenți. Ochii pieziși aveau privirea unei feline ce pândeste cu pupilele câprui deschis, ațintite spre a prinde și însuși aspectul lucrurilor ce le potrivea apoi pe o schemă launtrică. Mi-a plăcut, într-o zi, când l-am văzut deodată zvelt și întinerit ținând strâns, la braț pe fiica lui din prima căsătorie, Olga, înaltă, cu părul negru fluturând și ochii verzi, palizi, fosforescenți.

Îl văd însă mai curând, ușor adus de spate - cu obrazul său smeard ce căpătase exotismul unei figuri de samurai dintr-o stampă japoneză, alături de a treia lui soție, Coca, negresa albă, cu trupul delicat frumos proporționat, prins într-o rochie albă, colantă. Se odihneau stând pe ceardacul unei căsuțe din incinta mănăstirii Văratec, alături de o masă pe care se zvântau hribi grași, culeși din pădure.

Fusesem cu Monica, fiica mea, la ei acasă în București, într-un apartament elegant dar nu foarte spațios, aflat în așa-numitul bloc Carlton. Monica i-a citit din poeziile ei iar el i-a dat o aspră lecție despre rigurozitatea cu care trebuie alese și asociate cuvintele.

La intrarea în apartament, pereții culoarului larg erau împodobiți cu tablouri printre care panouri pictate de sora sa, Rodica Maniu. Reprezentau țărânci tinere, cu trupuri zvelte, culegând struguri în vie, subțiri și grațioase, în ritm de dans. Într-o vitrină prețioasă se aflau pahare de cleștar și cești

de porțelan, făurite ca niște bijuterii, unele aurite datând din secolul al XIX-lea al Rusiei țariste sau din vechea China, împodobite cu dragoni contorsionați.

Din culoar se intra în două odăi mari ce comunicau între ele. În fiecare - de-a lungul peretelui îngust - se afla câte un pat strâmt, Bidermayer, fiecare învelit cu covoare Karamani, cu arabescuri estompate. În prima odaie - peretele larg era acoperit cu icoane vechi - de tradiție bizantină - unele ferecate în argint, altele cu fondul pictat cu aur stins pe care se detașau siluetele sfinților colorate în roșu, verde și galben, paleta ce-mi amintea de efectul cromatic al poemelor sale. Obiecte de colecție - minunate lucruri - împodobeau măsuțe delicate sau erau așezate pe scrinuri vechi, șlefuite de timp. Luciul unei faianțe italienești reprezentând o jerbă de frunze verzi printre care se rotunjeau fructe roșii, lumina încăperea. Pereții celei de a doua odăi erau acoperiți cu tablouri în stilul Renașterii, ce atrăgeau imaginația prin lumea legendelor. Cărți rare cu legături prețioase erau aliniate pe rafturi înalte. Se păsea pe covoare catifelate, așternute pe parchetul arămiu.

Era nu numai interiorul unui colecționar, dar și al unui poet ce-și alcătuisese ambianța necesară firii lui, protejat de adorația celei de a treia și ultime soții.

ATUNCI, în acea inserare de primăvară ce-mi intra pe fereastră, o priveam pe Coca Maniu înfundată în fotel privind-mă cu ochii ei cu pupilele de un negru intens lucind febril. Gura cu buze proeminente, cea de jos răsfrântă spre bărbia mică, mai păstra ceva flămând și senzual. Obraji mici erau supti dar pielea se întindea netedă pe pomeții rotunzi și pe nasul subțire.

Am devenit deodată atentă la ceea ce povestea. Vorbele-i curgeau repede ca un șuvoi pe o pantă netedă. Monologul ei ce-mi părușe ca o respirație - simplu act fiziologic - a devenit deodată consistent susținut de vocea ei mică, de copilă. Îmi relata pe nerăsuflăte o întâmplare ce ar fi putut face

parte dintr-un roman de Cezar Petrescu.

ERA ÎN ANUL 1946, în stația de tramvai de la Roșetti, într-o iarnă geroasă cu zăpadă multă. Statuia din mijlocul pieței era acoperită toată de nămeții strâși de pe stradă și îngrămădiți în jurul ei. Trecuse de ora 5 după-amiază și se întuneca. O tânără femeie purtând un palton lung cu guler înalt de blană în care-și afundase bărbia, pe cap cu o căciuliță trasă până la ochii lucioși, tropăia de colo, colo, de-a lungul stației. Dinspre strada Mântuleasa se apropia un domn ce păsea grabit. Avea un fular lung, răsucit în jurul gâtului deasupra paltonului și o palărie, cu borurile largi, adânc trasă pe cap. Erau Adrian Maniu și Coca Slavic, singurii oameni rămași să aștepte un tramvai ce întârzia căci trebuia să i se atașeze un plug care să dea la o parte zăpada groasă de pe șine. Adrian Maniu nu mai era tânăr, era în vârstă de 55 de ani. A intrat în vorbă cu tânăra sa tovarășe de așteptare și a invitat-o la cofetăria de vis-à-vis. Era și acolo frig și în acea oră părăsită de lume, au stat la o masuță și au făcut cunoștință cu chipurile lor. Prăjitura, un doboș tort, avea un gust de săpun și el nu i-a dat voie să o termine cu un gest deodată prevenitor și posesiv. Au ieșit iar în stradă și, înțepați de ger, au intrat într-o bodegă să bea vin negru pentru a se încălzi. Vinul a fost acru la fel ca mirosul bodegii și au revenit în stația înghețată animați de interesul trezit unul față de celălalt. S-au suit într-un târziu într-un tramvai gol - ce ducea în Cotroceni. Locuiau în același cartier. A doua zi a urmat întâlnirea de la cofetăria Nestor, cea mai elegantă din București. Coca Maniu vorbea, sufocată de emoție, ochii îi străluceau din ce în ce mai tare în timp ce-mi evoca miraculoasa întâlnire cu soțul ce murise cu douăzeci de ani în urmă.

Cornelia Pillat

Cărți despre Caragiale

ÎN 1908, E. Lovinescu facea o profeție care nu s-a adeverit: „În cincizeci de ani nu va mai rămânea nici cea mai mică urmă din atmosfera morală a comediilor lui Caragiale; amintirea republicii din Ploiești sau a gârzii civice se vor fi risipit de mult”. Ideea criticului, numai sugerată, era că și literatura alcătuită din aceste perisabile materii se va deprecia, nemaivând ce să spună cititorilor viitorimii, trăitori într-o lume cu totul alta decât aceea care inspirase scrierile lui Caragiale. Dar au trecut cei cincizeci de ani, au mai trecut, după ei, încă patruzeci, și observăm că opera lui Caragiale nu dă semne să fi devenit anacronică, ba observăm, dimpotrivă, că are puterea de a hrăni în noi, ca și în cititorii ei de odinioară, impresia că e acordată la pulsul actualității celei mai vii și mai acaparante, infirmând spectaculos previziunea negativă a celui mai însemnat critic român al veacului. Ne putem închipui uimirea de care ar fi fost cuprins Lovinescu în fața marelui val pro-caragialian de la începutul anilor '80, când o întreagă generație de creație se incolona simbolic „la ușa domnului Caragiale”. Sunt rare asemenea cazuri de reactivare a unui clasic, smuls din cripta istoriei literare pentru a fi făcut portdrapelul unei mișcări de după el, chemat să gireze spiritual și estetic o acțiune creatoare de care îl despart epoci.

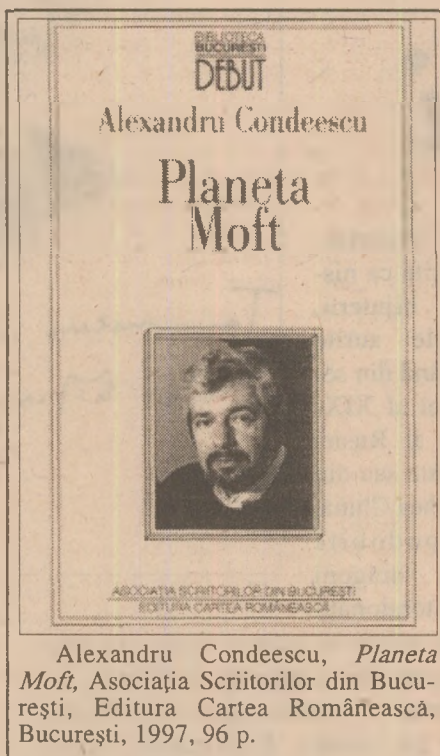
În anii din urmă, interesul pentru Caragiale nu pare a scădea. Se scriu în continuare cărți despre el, apar din opera lui ediții „neconvenționale”, concepute de autorii lor într-un spirit puternic personalizat. Mă gândesc, printre altele, la noua ediție din *Momente* publicată de Biblioteca Apostrof, cu vastul studiu introductiv al lui Ion Vartic, de o atât de originală concepție. Dar ediția Vartic merită o discuție specială. Aud apoi și de un nou spectacol cu *O scrisoare pierdută*, aflat în pregătire, cu idei de distribuție, deja anunțate, ce ne fac mai mult decât curioși. Ne intrigă de-a dreptul. Vom vedea și ne vom spune părerea.

Dintre cărțile recente consacrate lui Caragiale m-am oprit aici la două a căror formulă diferă mult una de a celeilalte, ba așa spune că se plasează fiecare la polii opuși ai cercetării critice. Anume le-am ales astfel, pentru a dovedi o dată mai mult că lectura critică a lui Caragiale poate fi întreprinsă, profitabil, din variate unghiuri de receptare.

Una din cărți este *Planeta Moft* a lui Alexandru Condeescu și exemplifică formula eseului critic, a jocului speculativ structurat de o idee. Cealaltă carte, *Itinerar caragialian* de Ieronim Tătaru, ține de formula cercetării pozitive, factologice, scrupulos întemeiate pe documente și vizând în principal biograful (dar și biografia operei).

Ideea ce structurează demersul lui Alexandru Condeescu o aflăm enunțată în chiar titlul - expresiv - al eseului său. „Planeta” vrea să însemne lume cu toate ale ei, rotitoare în jurul axului propriu, iar „moft” - ceea ce termenul indică prin chiar etimologia sa la care, în eseu, se face referire: „lucru de doi bani, ieftin, de duzină, fleac” (de la turcescul *müft*).

„Planeta Moft” definește așadar, în viziunea eseistului, un teritoriu sufletesc și moral caracterizat prin inconsistență, simulare, luarea totului în ușor, teritoriu al cărui „agrimensor” și „aproprietar” integral este I.L. Caragiale. Trebuia totuși să sublinieze mai apăsător că formula „moftului” nu acoperă totul la Caragiale, că Planeta Moft nu este totuna cu Planeta Caragiale, că este una dintre planetele care, laolaltă cu altele, evoluează în cosmosul caragialian. Înaintând în subiect, autorul își precizează însă viziunea, făcându-ne să înțelegem, și de aici începe interesul real al eseului său, că Planeta Moft este o entitate dedusă din reprezentările presei de tip „caragialesc”, „o sferă de hârtie” locuită de indivizi al căror interior „este

compus din texte de ziar”: „Sferă de hârtie de jurnal tipărită cu efemeride, Planeta Moft există rotindu-se senină în jurul axei sale, demagogia intrinsecă discursului de presă, cu agitația locuitorilor ei, constituiți ei înșiși majoritar din fragmente de texte de ziar”. O explicabilă insistență va pune autorul eseului, pe urmele lui Al. Calinescu și Florin Manolescu, în urmărirea activității de publicist a lui I.L. Caragiale, în special a celei din tinerețe, condus de ideea că autorul *Momentelor* nu este numai un observator („cronicar absolut”) al Planetei Moft, dar este el însuși, până la un punct, un produs la lumii aceleia, un promotor al duhului acelei lumi, până acolo încât el însuși să fi exclamat, cândva, asemeni lui Flaubert: „Mă, Rică sunt eu...”! De fapt identificarea privea o întâmplare din tinerețe, din involburatul trecut sentimental al autorului *Nopții furtunoase*, asemănătoare pățaniei personajului său din noaptea de pomină, iar nu esența acestui personaj alcătuit cu mijloacele șarjei. Ar fi fost deci ceva din tânărul Caragiale în Rică, și el „publicist” și protagonist al unor aventuri galante ce treceau câteodată în comedie, dar îi deosebește, desigur, spiritul de auto-observare critică al primului: „Rică Venturiano este *alter-ego moftangiu* al lui Nenea Iancu, dublul său de

care Caragiale se salvase exorcizându-l prin răs și dublă parodie”.

Frecvent în eseu sau Al. Condeescu speculează referitor la corespondențele ce pot fi stabilite între *moft* și *kitsch*, vorbind, de pildă, despre „alienarea și vacuitatea omului-kitsch”, despre faptul că Rică Venturiano ar fi „primul om-kitsch, definitiv condamnat la a nu-și depăși condiția de fan-toșă”, despre omul de presă, „agent al Moftului, purtător al germenilor *existenței-kitsch*”, despre „acea «belle-époque» a kitsch-ului mondial absolut”, ca și despre „lupta cu omul-kitsch care-l pândeste dinăuntru (pe Caragiale, n.m.) încă din *Haimanale*”, toate observații inteligente și la care aș fi subscris din toată inima dacă nu știam un lucru. Și anume: tema relației lui Caragiale cu kitsch-ul este tema unei întregi cărți a lui Ștefan Cazimir (*Caragiale față de kitschul*, 1988), pe care mai tânărul confrate uită măcar să o menționeze. S-ar fi putut raporta la ea pe larg și cu mult folos. Dar poate nu sunt corect cu Al. Condeescu spunând că *uită*, poate că efectiv nu știa de existența cărții lui Cazimir și s-a avântat, cu deplină inocență, pe un drum pe care altul pășise mai demult. I-aș mai reproșa lui Alexandru Condeescu prea marea grabă a redactării (el însuși vorbește despre ce face ca despre o „repede ochire”), de unde repetările, deficitul de construcție și limbajul prea dezinvolt („Oriunde la Caragiale zgârii scriitorul dai de publicist”, „...prin farsa caragialescă care răstoarnă cu susul în jos această lume pe dos” s.a.). Are idei Alexandru Condeescu, dar nu prea are răbdare, după ce a așteptat douăzeci de ani ca să debuteze editorial.

CEALALTĂ carte la care mă voi referi este ca formulă, cum spuneam, la antipodul celei de care a fost mai sus vorba. Unii o vor găsi vetustă, dar eu consider că este exact cum trebuia să fie pentru ce și-a propus. Și anume: să reconstituie, în totalitatea lor, raporturile lui I.L. Caragiale cu spațiul originar ploieștean (prahovean).

Profesor la Liceul teoretic „I.L. Caragiale” din Ploiești, istoric literar și stilistician cu activitate bogată deși puțin cunoscută, Ieronim Tătaru și-a luat drept deviză pentru acțiunea sa o remarcă plină de miez a lui N. Iorga: „Fără Ploiești nu poate înțelege nimeni pe Caragiale”. Aceasta și urmărește Ieronim Tătaru, să contribuie la mai buna *înțelegere* a lui Caragiale prin aducerea în clară lumină a tuturor elementelor ce au concurat la instruirea și formarea umană a marelui scriitor, în anii copilăriei, adoles-

cenței și ai primei tinereți. Sunt din nou răscolite arhivele, toate cercetările anterioare ale unor Gh. Zagoriț, Stoica Teodorescu, C.M. Boncu, N.I. Simache și ale altor onesti investigatori sunt verificate, confruntate cu documentele de bază și corectate, acolo unde este cazul, unde au intervenit eventuale lecțiuni greșite sau a fost omis ceva semnificativ.

Care e totuși contribuția proprie a noului cercetător, în afară de aceste corectări necesare, din moment ce elemente documentare noi nu s-au ivit între timp și, probabil, nici nu se vor mai ivi. Contribuția lui stă în amploarea cuprinderii și în faptul că a dat coerență și o structurare logică întregii înlanțuirii de date, le-a sistematizat și le-a așezat în pagină într-o formă atrăgătoare, fluentă, făcând lectura nu doar instructivă dar și delectabilă. Se poate vorbi apoi despre inițiativele de interpretare a documentelor, despre lectura lor activă, nereșemnă la operațiuni seci de inventariere și clasare. Sunt apoi acele comunicări de amănunte pline de savoare, nu de toată lumea cunoscute, pe care cartea lui Ieronim Tătaru ni le pune la îndemână. Astfel ar fi ciudată ascundere de către Caragiale, în anii târzii, a faptului că a urmat la Ploiești patru clase gimnaziale, cu acte în toată regula. El se da mereu drept absolvent numai de școală primară, în rest ar fi urmat, pretindea, numai „școala vieții”, o „mistificare biografică” pe care o cultiva, crede Tătaru, din „spirit de frondă”. Alte amănunte savuroase, să le spunem astfel, din copilăria lui Caragiale: la „purtare” era totdeauna notat mai rău decât la învățătură, dintre materii cel mai bine se prezenta la matematică, între limbile străine pe care le-a studiat la gimnaziu, și chiar la școala primară, a fost și neogreacă, socotită pe atunci „limbă comercială”. M-au interesat în cartea lui Ieronim Tătaru și biografiile acelor bărbați de ispravă care au fost dascălii lui Caragiale, Basile Drăgoșescu, Zaharia Antonescu și alții ale căror urme pot fi găsite, pasager, în unele texte evocatoare caragialiene. Patru dintre acești dascăli fuseseră ardeleni de obârșie, ceea ce înseamnă că personajul Marius Chicoș Rostogan este produsul unei sinteze de trasături. Alte biografii interesante, chiar palpitante: cele ale unor capi ai „revoluției” ploieștene, Candiano Popescu și Stan Popescu, cu aspecte de roman de senzație. În schimb, polemica incinsă, pe multe pagini, cu I. Cremer, privitoare la întrebarea dacă a făcut sau nu Caragiale o a cincea clasă primară la Ploiești, este fastidioasă. Îți trebuie tenacitate să străbați capitolul ce i se consacră, încercând de docte trimiteri menite să elucideze un fapt totuși minor. Din nou cartea devine însă atrăgătoare când reface istoria tumultuoasă a republicii de la Ploiești, prin colaj de extrase din presa vremii privitoare la eveniment, „strict autentice” și perfect „caragialesți”, părând a fi pură ficțiune parodică.

Alte capitole dau relații despre legăturile ulterioare cu Ploieștii ale lui Caragiale, despre prietenii nenumărați din oraș (printre ei și cel mai bun, Gherea), despre vizitele întreprinse în urbe până în anii ultimi, una fiind din februarie 1909 când se oprește, venind de la Berlin, pentru a vedea, la Teatrul Cooperativa, un spectacol cu *Noaptea furtunoasă*.

Despre Caragiale ni se pare a ști totul, dar mereu ne dăm seama că mai este ceva de aflat.

Cărți primite la redacție

- ◆ Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, ediție îngrijită de P.P. Panaitescu și I. Verdeș, studiu introductiv de Adriana Babeți, București, Ed. Minerva, col. „Cărți fundamentale ale culturii române”, 1997. 492 pag.
- ◆ Antim Ivireanul, *Opere*, ediție de Gabriel Ștrempel, București, Ed. Minerva, col. „Clasicii români Minerva”, 1997. 468 pag., 12.000 lei.
- ◆ Mircea Eliade, *Opere II (Maitreyi)*, ediție îngrijită și variante de Mihai Dascal, note și comentarii de Mihai Dascal și Mircea Handoca, București, Ed. Minerva, col. „Ediții critice”, 1997. 412 pag., 20.000 lei.
- ◆ *Scriori către Tudor Vianu, III (1950-1964)*, ediție îngrijită de Maria Alexandrescu Vianu și Vlad Alexandrescu, note de Geo Șerban, postfață de Florin Turcanu, București, Ed. Minerva, 1997. 520 pag., 15.000 lei.
- ◆ *Dramaturgia românească în interviuri*, o istorie autobiografică, vol. V (Sorescu-Z), antologie, text îngrijit, sinteze bibliografice și indici de Aurel Sasu și Mariana Vartic, București, Ed. Minerva, 1997. 420 pag., 10.000 lei.
- ◆ Cornel Ungureanu, *A muri în Tibet*, jurnal, Iași, Ed. Polirom, col. „Ego”, 1998. 144 pag., 18.000 lei.
- ◆ Cornel Ungureanu, *Fragmente despre teatru*, Reșița, Ed. Timpul, 1997. 112 pag.
- ◆ Ștefan Careja, *Bulevardul Șarpe*, poeme, Constanța, Ed. Ex Ponto, 1998. 152 pag.
- ◆ Constanța Buzea, *Pastelul amoros*, versuri, Ed. Helicon, 1998, 160 pag., 6120 lei.
- ◆ Doina Tudorovici, *Amurgul nibililor*, București, Ed. Pro, col. „Pro istoria - mărturii”, 1998. 204 pag.
- ◆ Calistrat Costin, *Inchis... pentru inventar* (versuri și reversuri), Bacău, Ed. Corgal Press, 1998, 60 pag.

„Nu e momentul?”

CRONICA LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

NE-AM LUAT permisiunea a pune în fruntea prezentelor însemnări titlul unui articol al d-nei Monica Lovinescu, apărut în *România literară* (nr. 9/1998). Credem a-i putea rezuma mesajul constatativ-interogativ, citind următoarele rânduri: „*E momentul* de a pune în chestiune întreaga operă literară și științifică a lui Mircea Eliade, întinzându-se pe vreo 60 de ani - și cam tot atâtea scrieri - din pricina a vreo zece sau douăzeci de articole publicate de-a lungul unui an sau doi. *Nu e însă momentul* de a ne ocupa de cei care au făcut propaganda regimului comunist, în timp ce închisorile țării gemeau de nevinovați, iar cultura românească era decapitată? *E momentul* să-l acuzăm pe Cioran de genocid moral, fiindcă în binecunoscutele sale elanuri excesive de negare, alături de Dumnezeu, de sfinți, ca să nu mai pomenim de propria-i țară, a avut și nihilisme fasciste, pe care le-a regretat ulterior. *Nu e însă momentul* să analizăm, cu decență, nuanțe și durere, - fără a le nega „opera” - și pe oportuniștii de vază? De la Tudor Vianu, ni se replică insistent, au învățat tinerii ce este estetica. Dar, în același timp, au mai învățat și cum poți practica duplicitatea și ignora etica, de fapt, nu cu profesorul nostru mă războiesc eu acum - l-am admirat ca toți studenții săi -, ci cu cei care cred că-i rămân fideli potemkizându-i existența și camuflând crizele de conștiință pe care îl jignim crezând că le-a evitat”. Nu putem a nu observa că d-na Monica Lovinescu scrie *altfel* decît majoritatea comentatorilor noștri de literatură. Deschis, decis, neevitînd punctele nevralgice, esența a ceea ce are de spus, evitînd în schimb rotirile evazive sau doar prudente sau chiar oportuniste. Avem impresia - ierte-ni-se nota ei dezolantă, prea puțin magulitoare - că cel puțin trei sferturi din cerneala noastră critică e investită, la ora actuală, într-o operație de diluare, atenuare, temporizare a aprecierii vinovaților legate direct ori indirect de regimul comunist. Cînd nu-și propune pe față justificarea acestora. Cu atît mai oportună ni se prezintă, așadar, întrebarea preopinentei noastre: „Nu e momentul?”

Din păcate, se pare că nu e. Fundalul istoric nu e favorabil unui proces al comunismului. Sintagma însăși capătă, în context, un sunet sec, ridicol. Plesnește cum o pătaie goală. „Procesul comunismului”? Ce înseamnă aceasta? O naivitate stearpă, o comoditate lașă, o mimare vicleană, dezonorantă, concură în a nu înțelege că se află în chestiune nu doar un act de justiție, ci și unul de supraviețuire culturală și morală. Fără a ne lămurii exact asupra celor petrecute în perioada totalitarismului de tip stalinist, care s-a încheiat, în chip doar relativ, în decembrie 1989, nu sîntem capabili de o dreaptă conștiință, de o imagine fidelă a ceea ce am fost, a ceea ce sîntem. Prin urmare nu sîntem capabili a construi durabil, a ne realiza. Vorbe care și ele încep a suna didactic, sec, fastidios... Profitînd de mizeria agravată, cei interesați a menține lucrurile așa cum sînt - inși de diverse nuanțe, uniți cu cinism în strategia carierei și înăvătării - abat gîndul cetățenilor de rînd și frecvent și pe cel al inteligenței de la chestiunile „abstracte” ale reconstituirii trecutului, ale stabilirii vinovaților și sancționării lor. La ce bun? Oare nu sînt mai confortabile amnezia, defetismul, conștiința minimă aidoma unei lămpi cu lumina atît de slabă încît nu izbutește a risipi întunericul stăpînitor? Întocmai ca în ultimii ani ai „epocii de aur”, dificultățile umplerii coșului zilnic alcătuiesc cel mai bun antidot al protestului, cel mai eficace anestezic al „minții” care „doare”, cum ar fi spus unul din marii noștri poeți, voce a proletarizării noastre eterne. S-ar putea găsi un cenzor mai eficient decît foamea? Un gardian cu o vigilență mai mare decît sărăcia?

Ne amintim, cu oarecare jenă, se cade a recunoaște, cîteva articole în care, la scurt timp, după răsturnarea dictatorului, recla-

mam un Nürnberg românesc. Cîți nu le pot măsura azi cu suficiența ironică a poziției lor „adaptate”, ca pe niște probe de idealism pripit, ca pe niște acte de donquijotism nu doar la porțile Orientului, ci și la capătul acesta anevoios de veac, mai brutal și, poate, mai sofisticat, mai bizantin, mai pervertit decît oricare altul! Căci nu se admite nici măcar, acum, la „sfîrșitul partidei”, ecuația comunism=nazism. În zadar, aflăm că pe cînd ultimul are la activ 25 de milioane de victime, cel dintîi se poate mîndri cu 100 de milioane. În zadar, ținem seama că regimul comunist a preexistat celor de extremă dreaptă și le-a supraviețuit cu mult, mutilînd nu numai la modul fizic, ci și la cel spiritual condiția umană. În zadar remarcăm o continuitate, o proliferare subterană a flagelului roșu, chiar după ce s-a consemnat oficial (adică mai mult ori mai puțin formal) decesul său. O misterioasă disjunctie funcționează în favoarea demonei comuniste, ale cărei hecatombe sînt socotite adesea doar „greșeli” pasagere, scuzabile, cu toate că genocidul ce l-a comis e fără precedent. Iată cum vede lucrurile Stéphane Courtois, în prefața la masivul, zguduitorul, memorabilul volum intitulat *Le livre noir du communisme* (Laffont, 1997): „Această simplă constatare trebuie, cel puțin, să incite la o reflecție comparativă asupra similitudinii între regimul care a fost considerat, începînd cu anul 1945, ca regimul cel mai criminal al secolului și un sistem comunist care a păstrat pînă în 1991 întreaga sa legitimitate internațională și care pînă astăzi este la putere în anumite țări și are adepți în lumea întreagă. Și chiar dacă multe din partidele comuniste au recunoscut cu întîrziere crimele staliniste, cea mai mare parte nu au abandonat principiile lui Lenin și nu se întreabă deloc asupra propriilor implicații în fenomenul terorist”. E un *statu quo* criminal e în însuși, prin complicitatea la o crimă monstruoasă. Explicabil în Vest prin împrejurarea că țările acestuia n-au suferit decît din pricina nazismului, iar în Est prin imensa, mănoasă moștenire a terorii, din care se înfruptă indivizi care-și fac din conservarea, exploatarea și sporirea acesteia un țel de capetenie. Supraviețuirea lor, parazită și funestă, e paralelă cu supraviețuirea obștească și, evident, în detrimentul ei.

DECI „nu e momentul”! Autoarea *Undelor scurte* are o dure-roasă, crispată dreptate. Nu ne rămîne decît a ne concentra asupra analizei fenomenelor, în domeniul nostru specific, literar, ca și cum timpul, acel „zeu blind”, așa cum îl concepeau anticii, ar trebui să aibă mai multă înțelepciune decît semenii noștri, care se străduiesc a-l manipula. Ca și cum „momentul” adevărului și al dreptății adiacente, care întîrzie, ar fi conținut în realismul unor observații și în logica ce li se aplică. Nu credem a greși scoțînd în relief dezechilibrul ce se învederează curent între demonizarea extremei drepte și totala scoatere din cauză a stingii totalitare. Nu e doar o prelungire inertială a perspectivei ideologice, ci și o injustiție suplimentară. Deoarece, pe de o parte, autorilor puși la index de puterea comunistă, de la Nae Ionescu și Nichifor Crainic la Mircea Eliade și Cioran, li se aplică o a doua pedeapsă, a exorcării sau măcar a minimalizării, în numele unui „spirit critic” pretins renovat, liberal, iar pe de altă parte, slujitorilor indenegabili ai comunismului același „spirit critic” fățarnic le acordă în continuare prețuirea oficial forțată odinioară. O falsă instanță pronunță o falsă sentință confirmatoare. Să nu fim greșit înțeleși. Nu dorim apologia nimănui. Sîntem pentru cunoașterea cit mai veridică și mai detaliată a tuturor aspectelor scrisului și comportării scriitorilor. Nu socotim decît binevenite toate cercetările oneste, inclusiv cele ce scot la iveală cu acribie simpatiile legionare pe care le-au avut la un moment dat, pentru a le regreta ulterior, o

serie de mari scriitori și cărturari români, de la Eliade și Cioran la I. Negoieșcu. A le ascunde n-ar fi decît o minciună pioasă. Sîntem departe de-a le aproba rătăcirile ori de-a descuraja investigația stăruitoare asupra textelor și biografiilor ce-i păstrează urmele. Dar se cuvine a ține seama de evoluția conștiinței lor, care a depășit acel episod de tinerețe, de orientarea majoră și de ponderea, degajată de servituți efemere, a operei lor. A nu-i culpabiliza unilateral, atunci cînd ei inșiși și-au făcut *mea culpa*, ori cînd anii feroși de temniță le pot deschide zarea unei ispășiri. Spiritul critic autentic n-are dreptul a folosi două măsuri. Cum ne putem permite a osîndi pe autorul *Silogismelor amărăciunii* și pe cel al *Istoriei religiilor* pentru un proces de conștiință în cea mai mare parte depășit, și a exalta pe alții, al căror proces de conștiință expiator nici nu s-a petrecut? Pe un G. Calinescu, pe un M. Rălea, pe un T. Arghezi, pe un M. Sadoveanu, pe un Camil Petrescu, a căror valoare, de altminteri, nu o pune nimeni la îndoială. Ca și pe acei scriitori a căror conștiință a rămas într-un stadiu așa-zicînd intermediar, de ambiguitate, de echivoc literar, existențial și etic, precum Preda, Jebeleanu, Bogza. Scriitori clasicizați inițial sub egida „realismului socialist” și care niciodată n-au depășit dezideratele unui comunism ameliorat, reformat, „luminat”. Înglobați în era comunistă, asemenea unor insecte prinse-n chihlimbar. Oare a fost mai puțin reprezentativ pentru această eră un Marin Preda, corifeu al colectivizării agriculturii, prin navela *Desfășurarea*, decît un Petru Dumitriu cu *Drum fără pulbere*, odiseea abjectă a Canalului? Oare au fost mai puțin entuziaști în calitate de barzi ai comenzi de partid Eugen Jebeleanu și Geo Bogza decît Mihai Beniuc? Sperăm că am pus doar întrebări retorice.

NE JELUIM de „reabilitarea” lui Nae Ionescu, a lui Nichifor Crainic, a lui Radu Gyr (care, de cele mai multe ori, n-au fost tratați encomiastic, ci trecuți prin prisma unui examen critic dezideologizat), dar nu suflăm o vorbă despre reabilitarea lui Adrian Păunescu, a lui D.R. Popescu, a lui Corneliu Vadim Tudor, a lui Mihai Ungheanu. Ne hazardăm a susține că volumul *Românește* al lui Virgil Ierunca n-ar fi trebuit republicat în țară, dar nu ne scandalizăm de apariția cărților unui Dumitru Popescu-Dumnezeu. Unde e aci obiectivitatea, acea elementară consecvență intelectual-etică a scrisului critic care-l structurează ca ansamblu, în afara căreia nu ne putem decît juca cu verbele, precum cu cărțile de joc? Unde e aci adevărul, concept, e drept, arhaic, maioreșcian, căruia îi radiografiem, azi, complexați, nucleeele subiective, dar în locul, căruia mă tem că nu putem pune nimic? Unde e cel puțin bunul-simț cartezian or pur și simplu bunul-simț neșcolit, ca pulsul și respirația?

Nu e, după cum vedem, nici momentul abolirii unui climat de nenajamente. A unui climat fragil și capricios, cu rădăcini mondene, cu implicații în conveniențe, citeodată deosebit de snob, alte dată nescutit, s-ar zice, de o miză a afirmării proprii. Și în acest cadru e utilizată regulă celor două măsuri. Există analiști politici de-o mare sagacitate, admirabil intransigenți și intratabili cu privire la politicienii zilnici, care nu pierd prilejul a releva cu incisivitate un rid suspect pe fruntea președintelui țării, o vagă grimasă oblică pe obrazul premierului, un fir de praf de rău augur pe reverul unui lider de partid, inclusiv în cazul celor ajunși la putere după 1996. Care devin însă bizar de îngăduitori cînd e vorba de un faimos echidistat, uns cu cele mai rafinate și înmiresmate alifii ale conformismului, căruia i se deschid, ca prin miracol, toate porțile. Nu-i interesează nici colaboraționismul compact al unor vedete ale „realismului socialist”, cărora nu pregetă a le lua apărarea, cînd sînt supuși unei naturale dezbatere,

după cum nu doresc a se „pune rău” cu unele personaje în vogă, foarte influente în anumite medii, cu care dialoghează amabil-concesiv. Rezervele dintr-un trecut chiar apropiat sînt date uitării, spre a se azvîrli, cu promptitudine și abilitate, punți pragmatice. Se întîmplă ca „liderii de opinie”, aflați pentru neprevenții cititori sau privitori la TV într-o netă separație de principii, să se armonizeze rapid, să se înțeleagă dintr-o galeșă privire, dintr-o intonație, dintr-o nuanță verbală. Energia confruntării, susținerea unor poziții „incomode”, fermitatea consecvenței sînt lăsate la o parte, precum o recuzită perimată, ce contravine bontonului. Există un cerc select al protagoniștilor. Al actorilor la modă, ce nu se cade a-și strica prea tare relațiile dintre ei. Spectacolul cu adresă națională pare a fi dublat de o activitate febrilă în culise, din care unele crimpeie de scenariu apocrif răzbat, întempestiv, pe scenă. Ambiguități proletcultușilor transformați în „rezistenți” de carton în epoca Ceaușescu îi răspunde ambiguitatea de salon postdecembrist, în care atitudinile diferențiate se diminuează, se topesc în replici reciproc-comprehensiv, tot mai puțin semnificative...

SI SĂ MAI recunoaștem: nu e nici măcar momentul dezavuării acestor autori de succes, care, după iluzoriul moment '89, au parcurs un drum invers. Dacă în Occident un șir de intelectuali, dezmeticiți din utopia comunistă pe care au îmbrățișat-o la un moment dat, au devenit adversarii cei mai implacabili ai acesteia, de la Gide, Koestler, Edgar Morin și Annie Kriegel la Alain Besançon, François Furet, Bernard-Henri Lévy, unii dintr-ai noștri intelighenți cu pretenții n-au întîrziat a se comuniza la spartul tîrgului. Firește, n-au devenit membri ai unui partid comunist trecut în neant. Dar n-au șovăit a-și însuși mentalitatea și a-și asuma interesele reprezentanților acestuia, mai mult ori mai puțin „reformați”, care, provizoriu, au acces la conducerea țării și care au încă un cuvînt greu în viața ei politică, economică, socială. Dacă ni se va pune întrebarea: cum puteți dovedi comunizarea postcomunistă a „apoliticilor” și „echidistanților”, rinocerizarea lor cu întîrziere sau „turcirea” lor, spre a recurge la o vorbă a lui Virgil Ierunca, după ce „turcii” au fost nevoiți a-și retrace stăpînirea de pe aceste meleaguri, răspunsul va fi simplu. După serviciile aduse regimului Iliescu. Oare a-l susține pe Ion Iliescu în campania electorală, a saluta secvența de-o cutremurătoare puritate stalinistă a venirii minerilor la București, a combate cu năduf opoziția antiilesciană, a refuza, prin tertipuri avocațiale, procesul comunismului, a bloca revizuirile în planul cultural-artistic, ca și cum ar fi vorba de o catastrofă, a-i elogia fără rușine pe poeții de curte ai dictatorului, a polemiza tifnos cu diaspora, a trece metodic sub tăcere dezamăgirile multiple ce au intervenit, pentru marea majoritate a concetățenilor noștri, după mirabilul decembrie, nu reprezintă tot atîtea dovezi ale prestației comuniste după comunism? Dovezi irecuzabile, eclatante! Un snop gros de dovezi! Comunismul e proteic și nu trebuie să ne înșele declarațiile anticomuniste - dacă se produc - ale celor ce-i poartă trena. Ale servitorilor săi solemni și sclivișiți, nu o dată cu fireturi livrești și cu protocol erudit, ce-și dau aere de seniori și se urcă-n jîlțuri înalte, ministerial-academic, și ne măsoară cu condescendență pe noi cei ce, amîinînd a spune ce credem realmente despre ei, le sprijinim efectiv ascensiunea.

...Ori să ne însușim o altă afirmație a d-nei Monica Lovinescu, care poate tăia nodul gordian al ezitărilor cumulate, exacerbate, exasperate: „pentru responsabilitate și adevăr este *mereu momentul*...”

Actualitatea culturală

Revedere după 33 de ani

Sâmbătă 2 mai, pe scena Operei Naționale Române s-a desfășurat o *Seară omagială Gabriel Popescu*. Celebru balerin român, una din stelele primei noastre scene în anii '50-'60, a plecat din țară în 1965, evoluând ca solist și maestru de balet la operele din Zürich, Stuttgart, Berlin, la Scala din Milano și pe alte scene lirice prestigioase din Italia. În fața unei săli pline în care nu puțini erau foști admiratori, foste partenere și foști colegi, Ileana Iliescu directoarea baletului Operei Naționale Ro-

mâne, a prezentat activitatea celui plecat acum treizeci și trei de ani. Apariția și cuvântul lui Gabriel Popescu au fost primite cu îndelungi aplauze și ovații. Spectacolul a prilejuit primilor soliști, soliștilor și ansamblului Operei Naționale Române evoluții de înaltă ținută artistică, sărbătorindu-l pe cel care a slujit ani de zile cu talent și dăruire arta dansului. Au fost prezentate: *Episod abstract*, *Moartea lebedei*, *vals*, *Richard al III-lea*, *Paquita*, *Preludiu la după-amiaza unui faun*, *Precauții inutile*, *Romeo și*

Julietta, *Bayadera* și *Lacul lebedelor*. Au dansat: Corina Dumitrescu, Cristina Opincaru, Alexandra Petrică, Magdalena Rădulescu, Anne-Marie Vretos, Cristina Uță, Tiberiu Almosnino, Mihai Babușka, Cristian Crăciun, Alin Gheorghiu, Costel Georgescu, Răzvan Mazilu, Gabriel Opincaru, Calin Radulescu. Simona Șomănescu împreună cu tânărul solist Alecsander Sirov (Italia), invitat de cel omagiat, au dansat *Vis de dragoste* și *Clar de lună* în coregrafia semnată de Gabriel Popescu.

Studiu introductiv de Alexandru Paleologu. Ediție îngrijită de Al. Sandulescu. Editura Amarcord, Timișoara, 1998. 24.000 lei.

5. *Henry Miller - Tropicul Cancerului*
Editura Est (Samuel Tastet Editeur) Traducere din americană de Aurel Covaci și Carmen Pațac. Revizie și redactare de Antoaneta Ralian. 35.000 lei.

- *Tropicul Capricornului*
Editura Est. Traducere din americană de Antoaneta Ralian. 35.000 lei

6. *Nicolae Steinhardt - Jurnalul fericirii*
Editura Dacia Cluj-Napoca, 1997. 19.992 lei

7. *Ion Simuț - Rebreanu* - Dincolo de realism
Biblioteca Revistei "Familia", 1997. 21.000 lei.

Topul vânzării cărților

Librăria Orfeu (Muzeul Literaturii Române)

1. *Nichifor Crainic - Memorii II*

Cuvînt înainte de Alexandru Condeescu. Editura Muzeul Literaturii Române - Orfeu, București, 1997, 10.000 lei.

2. *Nichita Stănescu - Leoacă tânără, iubirea*
Antologie și postfață de Alexandru Condeescu. Editura Orfeu - Muzeul Literaturii Române, București, 1995. 8000 lei.

3. *Mircea Dinescu - O beție cu Marx*
Editura Seara, 1996, 5 000 lei.

- *Pamflete vesele și triste*
cu o postfață de "un grup de patrioți din Slobozia". 5 000 lei.

4. *Paul Zarifopol - Încercări de precizie literară*

CALENDAR

17.IV.1842 - s-a născut
Theodor C. Văcărescu (m. 1914)

17.IV.1895 - s-a născut *Ion Vinea* (m. 1964)

17.IV.1896 - a murit *Traian Demetrescu* (n.1866)

17.IV.1916 - s-a născut
Magda Isanos (m. 1944)

17.IV.1925 - s-a născut
Simion Bărbulescu

17.IV.1935 - s-a născut
George Bălăiță

17.IV.1945 - a murit *Ion Pillat* (n. 1891)

17.IV.1955 - s-a născut *Val Butnaru*

17.IV.1957 - s-a născut
Cătălin Bursaci (m.1975)

17.IV.1966 - a murit *Petre V. Haneș* (n. 1879)

17.IV.1994 - a murit *Mihail Crama* (n. 1923)

18.IV.1880 - a murit
Costache Aristia (n.1800)

18.IV.1928 - s-a născut
Dumitru Popescu

18.IV.1934 - s-a născut
Voislava Stoianovici (m. 1989)

18.IV.1940 - s-a născut
Gheorghe Lupașcu

18.IV.1943 - s-a născut
George Ghidrigan

18.IV.1945 - s-a născut
Marius Tupan

18.IV.1949 - s-a născut
Ștefan Ioanid

18.IV.1971 - a murit *Marin Sârbulescu* (n.1921)

19.IV.1847 - s-a născut
Calistrat Hogaș (m.1917)

19.IV.1919 - apare revista
„*Sburătorul*“ (director E. Lovinescu)

19.IV.1921 - s-a născut
Adrian Rogoz (m. 1996)

19.IV.1924 - s-a născut
Vladimir Drimba

19.IV.1929 - s-a născut
Ileana Vrancea

19.IV.1940 - s-a născut *Ion Țăranu*

19.IV.1949 - s-a născut
Maria Ana Tupan

19.IV.1956 - s-a născut
Smaranda Cosmin

19.IV.1992 - a murit *Vasile Nicorovici* (n. 1924)

19.IV.1993 - a murit *Ion Bolduma* (n. 1933)

20.IV.1892 - a murit
George Bariț (n. 1812)

20.IV.1903 - s-a născut,
Andrei Ion Deleanu (m. 1980)

20.IV.1915 - s-a născut
Gheorghe Bogaci (m. 1991)

20.IV.1934 - s-a născut
Pusztai János

20.IV.1934 - s-a născut *Dan Horia Mazilu*

20.IV.1949 - s-a născut
Mircea Florin Șandru

20.IV.1968 - a murit *Adrian Maniu* (n.1891)

20.IV.1985 - a murit
Mariana Ceaușu (n. 1928)

21.IV.1882 - a murit *Vasile Conta* (n. 1845)

21.IV.1974 - a murit *Constantin Barcaroiu* (n. 1895)

21.IV.1984 - a murit *Mary Polihroniade-Lăzărescu* (n. 1904)

21.IV.1985 - a murit
Andrei A. Lilin (n. 1915)

22.IV.1897 - a murit *Ion Ghica* (n. 1816)

22.IV.1922 - s-a născut
Ionel Bandrabur

22.IV.1923 - s-a născut
Ștefan Harbuz

22.IV.1925 - s-a născut
Alexandru Gromov

22.IV.1925 - s-a născut
Teodor Tanco

22.IV.1931 - s-a născut *Al. Hanță*

22.IV.1937 - s-a născut
Eugen Lumezianu (m. 1990)

22.IV.1952 - s-a născut *Ion Cristofor*

22.IV.1968 - a murit
Constantin Prisnea (n. 1914)

22.IV.1968 - a murit *Virgil Birou* (n. 1903)

23.IV.1894 - s-a născut *Gib I. Mihăescu* (n.1933)

23.IV.1903 - s-a născut
George Buznea (m. 1976)

23.IV.1913 - s-a născut
Emeric Deutsch

23.IV.1922 - s-a născut
Pavel Chihaiă

23.IV.1987 - a murit *Sandu Tzigara-Samurcaș* (n.1903)

23.IV.1996 - a murit *Mircea Ciobanu* (n. 1940)

24.IV.1886 - s-a născut
Ștefan Bezdechi (m.1958)

24.IV.1911 - s-a născut
Eugen Jebeleanu (m.1991)

24.IV.1912 - s-a născut
Marta D. Rădulescu (m.1959)

24.IV.1919 - s-a născut
Mihu Dragomir (m.1964)

24.IV.1937 - s-a născut
Iosif Lupulescu

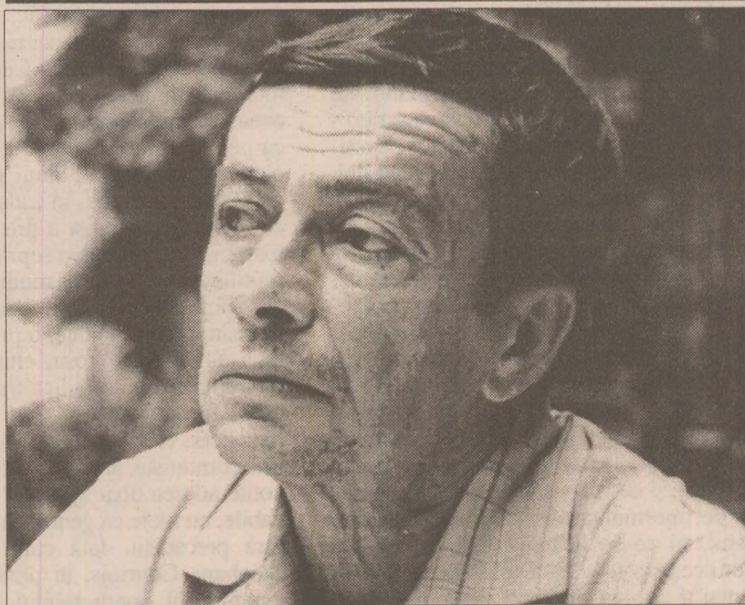
24.IV.1939 - s-a născut
Alexei Rudeanu

24.IV.1944 - s-a născut
Nemes László

24.IV.1951 - s-a născut
Mihaela Minulescu

24.IV.1977 - a murit *Nagy István* (n.1904)

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

La 17 mai, poetul Geo Dumitrescu împlinește 78 de ani
(Fotografie de Tudor Jebeleanu)

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință vă invităm să ascultați:

Miercuri, 13 mai, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 9,50 - Poezie românească. Ion Larian Postolache. Versuri în interpretarea actriței Alta Victoria Dobre. Redactor: Ioana Diaconescu.

Pe C.R.C., la ora 20,45 - Convorbiri peste timp. Instituții culturale în exil. Un dialog între Gelu Ionescu și George Ciorănescu. Colaborează Crisula Ștefănescu. Redactor: Ileana Corbea.

Joi, 14 mai, pe C.R.C., la ora 9,50 - Poezie românească. Constantin Abăluță în colecția "Poezii orașului București". Versuri din volumul *Drumul furnicilor* (1997). Interpretează actorul Mihai Niculescu.

La ora 12,30, pe C.R.C., - *Miorița*. Povestea vorbei - nașterea proverbelor. Cronicarii. Comentariu de dr. Pavel Ruxândoiu; *Cântecul bătrânesc - valori etice*. Prezentare de Al. Amzulescu; *Făt-Frumos din basme*. Sinteză a studiului semnat de Ovidiu Papadima. Redactor: Ion Moanță.

Pe C.R.C., la ora 23,50 - *Poezie universală*. Poeți din Columbia: Léon de Greiff. Traduceri de Dinu Flămând și Omar Lara. Lectura: actorul George Motoi. Redactor: Dan Verona.

Vineri, 15 mai, pe C.R.C., la ora 21,30 - *Dicționar de literatură universală*: Omar Khayyam (950 de ani de la naștere). Medalion de Viorel Bageac. Redactor: Florin Constantin Pavlovici.

Sâmbătă, 16 mai, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Mircea Cărtărescu. Versuri în interpretarea actorului Dragoș Păslaru.

Duminică, 17 mai, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Cafenea literar-artistică*. Moda peste "mode și timp". Invitatul emisiunii: Adrian Silvan Ionescu. Redactor: Nicolae Breb Popescu.

Pe C.R.C., la ora 17,15 - *Revista Literară Radio*. Din sumar: Cronică literară de Alexandru Cistelean; Poezii inedite de Traian T. Coșovei și Șerban Foarță. Redactor Georgeta Drăghici.

Luni, 18 mai, la ora 9,50, pe C.R.C. - *Poezie românească*. Radu Gyr. Versuri în interpretarea actorului Ion Caramitru.

La ora 20,30, pe C.R.C., - *București, istorii scrise și nescrise*. Arhitecți bucureșteni văzuți de Adrian Niculescu. Pagini din istoria circuitului. Colaborează Alina Cambir. Redactor: Victoria Dimitriu.

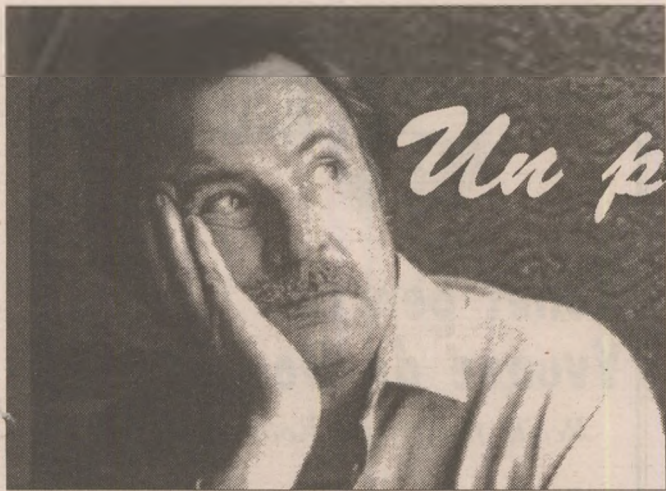
Marți, 10 mai, pe C.R.C., la ora 11,45 - *Viața cărților*. Actualitatea editorială. Redactor: Dorin Orzan.

Premii pentru toată lumea

Revista *Convorbiri literare*, mai generoasă ca oricând, a acordat anul acesta un număr relativ mare de premii. Pentru întreaga lor activitate au fost premiați *Gheorghe Grigurcu*, *Laurențiu Ulici* și *Dan Mănuță*. Pe lista laureaților mai figurează: *Marin Mincu*, *Ion Simuț*, *Dan Silviu Boerescu*, *Constantin Dram*, *Liviu Ioan Stoiciu*, *Marius Tupan*, *Mariana Codruț*, *Gellu Dorian*,

Vasile Popa Homiceanu, *George Vulturescu*, *Ioan Tepelea*, *Ioan Vieru*. Au existat și premii "în afara concursului": *Lucian Vasiliu*, *Emil Iordache*, *Liviu Papuc*, *Gheorghe Izbănescu*. Motivațiile acestora din urmă au fost formulate cu umor. *Gheorghe Izbănescu*, de exemplu, a primit premiu "pentru apartenența simultană la generațiile '60, '70, '80, '90, 2000, 3000" etc. (Al. Șt.)

Un premiu inadecuat

acceptat plenar dacă nu enunți: „sunt marxist, deci exist”. Sunt anii în care maestrul întru marxism era Althusser, idolatrizat de studenții lui și pentru a le fi îngăduit odată cu „la coupure

O CARTE a dominat până la exclusivitate anul editorial și politic în Franța *Cartea neagră a comunismului*. Și ca discuții pasionate în jurul ei și ca tiraj. Singurii care n-au părut a fi înregistrați această evidență au fost membrii juriului parizian care a decernat recent premiul „Cărții politice a anului” lui Régis Debray pentru *Par amour de l'art* cu subtitlul *Une éducation intellectuelle* (Ed. Gallimard).

Spre a înțelege de ce acest premiu e mai mult decât discutabil (oglundind de fapt deriva conformistă spre stânga nu doar a unei bune părți a intelectualității franceze dar și a mass-mediei) e bine să amintim care au fost rezultatele „educației intelectuale” de care s-a bucurat la Ecole Normale Supérieure acest eseist și scriitor, printre cei mai desăvârșiți mânăuitori ai limbii franceze din clipa de față. Cartea sa este prin stil, și formulă o continuă încântare artistică dar în orice caz nu un model politic de urmat.

Volumul se deschide cu omagiul adus profesorilor de liceu care l-au crescut în cultul rațiunii. Ceea ce nu pare a admite nici azi Régis Debray este că așa cum somnul rațiunii naște monștri, tot astfel excesul ei, veghea ei dominatoare produc forme asemănătoare de alienare.

Recunoaște totuși că la Ecole Normale Supérieure nu puteai studia și fi

epistémologique” între operele de tinerețe ale lui Marx și cele de maturitate, să opteze pentru un Marx dezbrătat de marxismul vulgar rezervat militanților de rând. Când în mai '68 se ridicau prin preajma Sorbonei atât de visatele „baricade”, Althusser înspăimântat de consecințele învățământului său se refugiază undeva la țară, sau printr-o clinică să-și îngrijească depresiunea. Mai târziu, într-un acces de demență, își va ucide soția, va fi internat la nebuni, scăpând astfel de tribunale și, spre sfârșitul vieții, își va scrie o autobiografie umilă și auto-acuzatoare în care, printre altele, va pretinde că nici *Capitalul* nu l-a citit până la capăt.

Régis Debray, strălucitul său student, rupsesse însă mai dinainte cu ceea ce găsea a fi principala meteahnă a intelectualului: „a preconiza revoluția fără a pune mâna pe arme”. Este singurul care a luat drumul Americii Latine spre a lupta în guerilă alături de Che Guevara. Prins, e condamnat și nu-l salvează din temnițele de dincolo de ocean decât foarte înalte presiuni ale guvernului francez. (Într-o paranteză trebuie precizat că acest guvern era de dreapta...) Să recunoaștem însă că niciodată Régis Dobray nu s-a plâns, nici nu s-a prezentat ca o victimă pedepsită din greșeală, după cum nici n-a contribuit prea intens la mitul „Che” pe care-l vă-

zuse prea de-aproape executând cu mâna lui, nu fără o declarată cruzime, pe soldații ce i se păreau nedisciplinați.

Régis Debray se întoarce deci într-un Paris de după '68 unde foștii revoluționari de pe retorizantele baricade pariziene, decepționați de inutila lor revoltă, se întâlnesc fulgerător cu adevărul Gula-gului prin Soljenițin și sub denumirea de „noi filozofi” mătură scena pariziană de marxism. Or, Régis Debray în ciuda faptului că-și pune întrebările esențiale - cum ar fi „cât valorează oare o gândire care capătă riduri o dată cu circumstanțele?” - continuă să acorde unui socialism cu chip francez o șansă. Devine unul dintre consilierii lui Mitterand în 1981 iar portretul pe care i l-a făcut într-un volum anterior (*Loués soient nos seigneurs*) este printre cele mai strălucite execuții capitale, de parcă Mitterand ar fi fost un Ludovic al XIV-lea inspirând pe un Cardinal de Retz modern.

Renunțând deci aparent și la această iluzie, Régis Debray în actualul volum ne anunță sfârșitul castei intelectuale ale cărei mari greșeli și conformisme le desprinde de pe un fel de „hartă a ferocității” spre a ne convinge că „trebuie să știi a încheia un secol așa cum pui capăt unei greve”. Și că deci „ești obligat să renunți la fantasma marei Teorii Finale”.

În locul „intelectualului” petiționar și ideologizat, el plasează artistul intuitivându-și, cum am văzut, cartea *Par amour de l'art* și consacrand lui Gracq ultimul capitol, un adevărat „exercițiu de admirație” cum ar fi spus Cioran. Pe această „hartă neagră”, Régis Debray are onestitatea de a se regăsi și pe sine. Irascibil și de data aceasta, își face toate reproșurile de pe pământ în afara celui

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

cu adevărat esențial. E supărat pe intelectuali că nu-și fac niciodată autocritica și nu pronunță mea culpa, când el este primul care, în ciuda unui cert masochism, nu și-a terminat ceea ce francezii numesc „le travail de deuil”, adică nu s-a curățat de toată zgura și de toate erorile acumulate de-a lungul experienței sale ideologice. Acel simplu și eliberator „am greșit”, deși conținut în aproape tot ce-a scris, nu este niciodată rostit. Pretinde că - îl cităm „am dat socoteală etapă cu etapă și a fost zadarnic, presa a continuat să-și bată joc de metamorfoza guevaristul în gaullist”. Total n-a dat socoteală nici față de sine însuși, ceea ce, vădit, îl macină.

Nu știm dacă unele comentarii negative din anumite ziare (extrem de rare totuși dacă nu chiar inexistente în timpul din urmă) sunt exagerate sau nu, însă el face totul pentru a suscita noi nedumeriri. Ca aceea pe care ne-a provocat-o la ceremonia transferării rămășițelor pământești ale lui Malraux la Panthéon, prezența unui Régis Debray transformat în corespondent al ziarului... *l'Humanité*.

Textele grupate în *Par amour de l'art* meritau toate premiile Parisului, se putea chiar inventa pentru el un fel de premiu de excelență pentru limba franceză (este, repetăm, unul dintre cei mai buni scriitori ai clipei de față), nu însă acela al cărții politice, când în față așteaptă cartea cu victimele acestei sinistre aventuri ideologice, între 85 și 100 de milioane.

Nici Régis Debray, nici intelectualitatea franceză pe care o neagă fratricid nu par pregătiți să-și încheie cum ar trebui secolul sinistrei lor utopii.

Lecturi

Huliganul duios

CE MAI POATE spune cititorului de azi, duiosul, sentimentalul, „eminescianul”, I.A.I. Brătescu-Voinești? Foarte multe, ne asigură Dan Mănuță în volumul *Introducere în opera lui I.A.I. Brătescu-Voinești* (Editura Minerva, 1997). Cum de fiecare dată în cărțile publicate până acum - *Scriitori junimiști* (1971), *Critica literară junimistă* (1975), *Argumente de istorie literară* (1978), *Pe urmele lui Mihail Sadoveanu* (1982), *Lectură și interpretare. Un model epic* (1988), *Li-viu Reboreanu sau lumea prezumtivului* (1995), *Analogii* (1995) -, Dan Mănuță, fără a forța nimic, dovedește că putem (re)descoperi ceva interesant în opere trecute de istoria literaturii, în general, la capitolul „dosare clasate”; mai mult, în cazul lui Brătescu-Voinești, un fel de simbol al sentimentalismului (din cauză de *Puiul*, de lacrimile netrucate ale elevului din clasa a V-a, din banca de la geam...), Dan Mănuță întoarce, într-o frază, această idee primită și afirmă, cu multe argumente, faptul că „starea de sentimentalism e o reacție la agresiunea lumii sau la vina de a trăi”. Plimbată zeci de ani prin manualele școlare, ideea unui Brătescu-Voinești - sentimental, scriind texte lacrimogene (același elev

martor...) - este demontată de Dan Mănuță, în principal, cu ajutorul, discret dar temeinic folosit, al psihanalizei: elementele ei - spune cercetătorul - l-au creat și, în aceeași măsură, l-au chinuit pe autor. În ce fel s-ar putea susține fraze precum: „Scriitorul își silește personajele să trăiască într-o permanentă teamă de abandonare. Ele simt necesitatea unui sprijin, a unui scut care să se interpună între el și agresivitatea vieții, agresivitate căreia nu-i poate face față și de care se ferește”, sau, referindu-se la „ambivalență” numelui, în care „Brătescu” e numele tatălui, iar „Voinești” e al unchiului cartofor, povestitor și histriion: „Scriitorul este și «Brătescu», dar și «Voinești». Cu alte cuvinte, este și tatăl său, retras, fugind de lume, muncit de chinuri secrete pe care le potolește în sera de flori. Dar și «nenea Antonache», adică Alexandru Voinescu, ofițer, cartofor în mizerie demnă, povestitor imbatibil și histriion uluitor”, și visul, poate coșmarul, de la Herculane, unde se visa pe sine „un boier de demult”, dînd înapoi în fața cererii lui Vodă (tatăl, zice, cu dreptate, Dan Mănuță) de a asista la torturarea altui boier? Dan Mănuță nu exagerează niciodată; el reușește să facă din I. A.I. Brătescu-Voinești „contempo-

ranul nostru” prin renunțarea (polemică!) la interpretarea excesiv sociologică (Ibrăileanu, G. Călinescu) și asumarea unei lecturi care mizează, exclusiv, pe identificarea a ceea ce istoricul literar numește „psihologia adîncurilor”. E o propunere de care va trebui să se țină seama; iar Dan Mănuță folosește, deopotrivă, analiza textului (cu o solidă, temeinică platformă teoretică) și explorarea biografiei autorului (tehnică deplin cizelată în anii - foarte mulți - cîți a coordonat colectivul istoricilor literari, care a lucrat la *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900* și la perioada 1900-1950).

În acest fel, cititorul poate identifica în I.A.I. Brătescu-Voinești, pe de o parte, un ins din imediata vecinătate. Se vor putea citi în autorul, atîtor povestiri sentimentale *învinșul de soartă* (cu o retorică a eșecului), *huliganul duios* care evoluează (cit de paradoxal și cit de semnificativ, însă!) de la umanismul primelor scrieri la antisemitismul din broșura *Huliganism*, adunînd seria unor articole din „Universul” și la adeziunea declarată la fascism din *Germanofobie?* (și nu se poate recunoaște aici, cu alt semn de întrebare și de naivă mirare - traseul atîtor contemporani ai noștri?), un tenace *protocronist* în frazele antologice dintr-o conferință susținută la Ateneu: „Limba dacilor n-a pierit. Ea a devenit, în Italia, întîi limba romanilor, care era o formă literară a limbii dacilor, dusă în Franța, a ajuns întîi limba galilor, iar cu timpul limba franceză”; dincolo de răceala analizei istoricului literar se vede peste tot zîmbetul discret ironic al criticului care a văzut/trăit/citit de toate.

În alt fel, cititorul poate identifica în volumul *Introducere în opera lui I.A.I. Brătescu-Voinești* o lectură *productivă* pentru că Dan Mănuță este și un *interpret* avizat al textului. El dovedește și aici - e voluptatea lecturii, repetînd-o pe aceea a interpretării - că duiosul I.A.I. Brătescu-Voinești e un thanatofil, că toate personajele sale reprezentative exprimă o *maturitate tragică*, ilustrînd, iată, simbolurile izolării, că una din preocupări („dintre cele mai singulare în literatura noastră”) a fost lucrul pe text, teama de orice amănunt „ornamental”, că importante, în opera analizată, rămîn topos-urile amintirii și ale intimității, în fine, că se poate vorbi, cu argumente solide, despre „anonimizarea personajului”, hipotipoză, teoria incipit-ului și despre apropierea/despărțirea de Sadoveanu (în viață, ca și în operă), termenul determinant al judecății de situare la care face apel, mereu, Dan Mănuță. Un singur reproș aș face cărții: „eminescianismul” atît de specific lui Brătescu-Voinești nu mi s-a părut suficient identificat și exploatat în economia analizei.

Introducere în opera lui I.A.I. Brătescu-Voinești este un volum surprinzător (prin felul de abordare) și reconfortant (prin felul de argumentare); Dan Mănuță reduce în circuit un autor „uitat” și propune o analiză rece, cu mijloace moderne de interogare a textului literar, discret, fără zgomotele de fond care însoțesc, adesea, din păcate, astfel de proiecte. Este cea mai importantă analiză a operei lui I.A.I. Brătescu-Voinești, din toată istoria literaturii noastre.

Ioan Holban

Stefan Aug. DOINAS

Elegia zilei de naștere

În fațada luminată dinlăuntru
amestecă-ntre iederi trandafiri
privindu-mă ca pe-un străin. Să intru?
Sunt lingușit pe umeri de zefiri.
Nu m-am născut aici? Mai sus, pe trepte,
nu-i totuși nimeni care să mă-aștepte.

Veranda de sub plante-agățătoare
abia-și ridică fruntea de ciment.
Mă simt amenințat, parcă mă doare
în aer suflul oricărui moment.
Ce mult m-aș liniști, de-aș fi în stare
să-njug și anii mei la așteptare!

Dar nu - sunt obligat să lepăd haina
acestei nașteri. Sfînți, pe care-i lași
să fluture pe sus, se-ating de taina
copilăriei tale. Doar cei lași
le-aud abia de la distanță hora.
Cutează: iată - luna, ziua, ora!

De conspirația a trei extaze
de timp nu poate-oricine profita,
îmi zic întruna. Forfota de raze
nu s-a stîrniț întru primirea ta?
Ca o ripostă foșnitoare duzii-i
oferă clipei mele doar iluzii.

Trecut, prezent și viitor - acestea
sunt numai fluxuri care se-mpletesc
în mine. Când am să rostesc povestea
urzelii lor, voi fi un clovn grotesc
sau un martir cu glas ce nu se curmă
odată cu suflarea lui din urmă.

II

Aștept aici, în cercu-acestei nașteri,
cum așteptam pe vremuri: un copil
pierdut în floarea din salcâmii mașteri,
uimit de umbre ce veneau tiptil: -
un îns timid, ce n-apuca să-ngaime
nimic, strivit de duhu-atător spaime.

Aștept - dar ce? Aștept ca pelerinul
care descinde dintr-un alt tărâm.

Suavul, greul, vagul, viperinul
- voci între care nu ne hotărîm -
mai fumegă în mine ca un sfșnic.
Momentu-acestei vârste-mi pare veșnic.

Să fie doar copilăria? Zborul
zvâcnit al unui păsăroi ciudat
îmi prevestește oare viitorul?
Voi fi silit să iau napoi ce-am dat?
Sau poate-n umezeala unei carceri
sunt osândit unei secrete-ntoarceri?

Nu, nu mai am puțința de-a distinge
trecutul de prezent, de viitor.
Sunt propulsat prin secolii ca o minge
spre mine însumi, singur debitor
a tot ce-a fost, ce este, ce-o să fie.
Realitatea mea e sîdefie.

III

Oare se cade-atunci să bîntui locul,
ce m-a-nțărcat? Să sug aici din nou
la ugere celeste? Să sting focul
ce-abia mai pâlpâie într-un cavou?
Ah, pulsul meu arareori suportă
atîta zbucium palid în aortă...

Scînteii din lucruri care-au ars odată,
frumoase guri topite-ntr-un sărut,
întreagă voluptatea vieții dată
și viscolită - doar mi s-au părut?
Vai! ce prezent mai poate fi acesta?
Trecutul s-a decis să-mi joace festa.

Dar viitorul? Oare el mai poate
să schimbe jaru-acestui rug aprins?
Cum să cuprind în mine-acestea toate
dintr-un elan, când însumi sunt cuprins
în viclenia unui joc de spumă?
Risipa zilei mele e postumă.

IV

Cel care-am fost, captiv în cel de-acuma,
nu poate-ntinde astăzi mîna lui,
ce scuturase-odinioară bruma
din spice de secară, nimănu:

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Sonet pentru Yvonne de Bourgogne

Recită fratele lui Robinson Crusoe

Nu-ți cer nimic, vreau numai să exiști.
Fii bucuroasă-n roua-n care sufăr.
Tu nu pricepi că îngerii sînt triști
Dacă ating cu-ari pa lor un nufăr,
Nu fiindcă i-ar durea penele moi,
Ci din amărăciunea că în miezul
Florii deschise nu le este crezul;
Ei cred, știi bine, doar în ce va fi apoi!
De-aceea taci și-ascultă-mă cum plîng
Cînd cerurile pătinesc de Criști
Ce s-au urcat spre soare din adînc.
Nu-ți cer nimic, vreau numai să exiști.
Dezamăgirea fleată, de mărgică,
Pentru iubirea noastră-i mult prea mică.

abis adînc, în care crește pâine,
mă-mpiedică să salt zglobiu spre mîne.

Prizonier al clipei! Nici o bardă
nu poate sparge nevăzutul bloc
al ființării-n astăzi, nici să ardă
cu flacăra uitărilor un loc
de care m-au legat iubiri și graiuri.
Trecut și viitor? - doar putregaiuri.

Și nimeni niciodată n-o să aibă
puterea de-a le mai scula de jos.
Înfipt în pielea zilei ca o zgaibă,
îmi scot la soare sfîrcul dureros.
Nici ieri, nici mîne, ostenind asemeni,
nu mă mai pot urni acum din cremeni.

Zidit în timpul meu, ca o statuie
căreia nici un sculptor nu va fi
în stare-a-i smulge carnea albăstruie
din marmura sortită-a mă jertfi,
eu stau în spațiul mut al casei mele
precum Polara fixă între stele.

Veniți, columbe! Sfintei mele-ncrederi
împărtășiți-vă, de dragul meu
zburătăcînd prin trandafiri și iederi!
lubiți-vă extatice mereu!
Nici un obstacol n-are să ferească
de mine spița voastră îngerească...

Ce cupă să ciocnesc? Și pentru cine?
De-asupra-acestor frunze în tumult
doar Orion și Hydra sunt vecine
singurătății mele. Și le-ascult
o rază sacră, uneori sonoră,
care-alergînd în haos mă ignoră.

Așa cum și eu îmi mențin privirea
doar spre țărână. Un tăpșan cu foi
sălbătice-mi va saluta ivirea
în ziua Judecării, sub trifoi.
Dar pînă-atunci la răsplătia trează
a Paștilor lumina mea lucrează.

26 aprilie 1998

**CRONICA
EDITIILOR**

de
Z. Ornea

Un document de epocă

DL STELIAN TÂNASE e un scriitor, cu două romane publicate, cel de al doilea *Play-Back* apărut, din cauza cenzurii comuniste, acum trei ani, adică la un deceniu de la elaborare. Generația optzecistă, acum risipită, dar cindva unită și solidă, are în dl Stelian Tănase un romancier puternic înzestrat. Dar e greu de știut dacă romancierul se va mai consacra literaturii. Pentru că din decembrie 1989 și-a cam schimbat bine uneltele, la început cu activitate politică și, acum, de cîțiva ani buni, cu sociologia, remarcîndu-se ca un foarte apreciat analist politic. A devenit, în spațiul sociologiei politice, universitar și editare, ca director, probabil cea mai bună revistă de sociologie politică de la noi (*Sfera politică*). Noua sa carte, *Anatomia unei mistificări. 1944-1989*, se încadrează în cel de al doilea plan al preocupărilor autorului, deși în modalitatea compoziției, se simte ceva din harul prozatorului. Cartea se ocupă de procesul Noica-Pillat din 1960, reconstituindu-l. Bine hrănită documentar, cartea e o radiografie a ultimului mare proces politic din România comunistă. Putea fi scrisă și altfel. Mă gîndesc la o exegeză de tip analitic (cum sînt atîtea altele asemenea în lume), în care nutrimentul documentar să fie folosit în cadrul unei exegeze. Ar fi fost, cred, o soluție mai potrivită. Autorul a optat pentru o altă modalitate, aș spune una în care materia adunată, în ani de documentare, e oferită aparent în stare brută, genuină. Nu s-a limitat, firește, exclusiv la documentele anchetei și ale procesului (cum a procedat, regretabil, în 1996, Editura Vremea, mai operînd, pe deasupra, și selecție în dosare), ci a apelat - prin interviuri bine conduse - la mărturiile unor supraviețuitori ai infamiei din 1960 (Al. Paleologu, Simina Mezincescu, Arșavir Acterian, Sandu Lăzărescu), descendenți sau soții, fii, fiice, martori ai evenimentului și chiar foști activiști P.C.R. (Alex. Bîrlădeanu, Pavel Țugui). Tot acest material, decupat inteligent și distribuit într-o ordine care e a desfășurării progresive a evenimentului, e așezat la locul său. A rezultat o carte de formula puzzle, vie, incitantă și care oferă, negreșit, o imagine proaspătă despre evenimentul evocat. Bineînțeles, autorul nu pornește de la momentul arestării ce-

lor ce vor fi implicați în proces. Pentru a lumina cum se cuvine obiectul procesului urcă în timp pentru cunoașterea epocii. Dar nu cred că are dreptate cînd titlul cărții indică drept ani ai investigației 1944-1989. De fapt, miezul cărții circumscrie anii 1958-1964, neducîndu-l nicicum pînă în 1989. Și nici nu se poate vorbi, de fapt, de o prelungire a fenomenului pînă la 1989 pentru că de la amnistia din 1964 (cînd au fost eliberați și majoritatea celor din acest proces, unii fuseseră eliberați mai înainte) nu s-au mai operat arestări politice, mijloacele opresiunii fiind, cum se știe, altele. E aici o extindere neinspirată și cam abuzivă a duratei fenomenului evocat (reconstituit) în această bună, de altfel, carte a d-lui Stelian Tănase.

UTILĂ aici e incursiunea în trecut, începînd din august-septembrie 1944 sau, mai bine, din 1947-1948. Și asta mai ales pentru a releva că unii distinși intelectuali la care noua putere a apelat să i se alăture (cum au fost Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu) au refuzat. Au urmat, în timp, represaliile. După avataruri amare, Șerban Cioculescu a căpătat drept de semnătură în *Gazeta literară* prin 1956-1957, Vladimir Streinu mult mai tîrziu. Emoționant cu totul e faptul, puțin sau deloc știut pînă la această carte, că scriitori afiliați noii puteri (ca Zaharia Stăncu, G. Călinescu) au sîrit în ajutorul lui Vladimir Streinu care, în 1949, contractase o tuberculoză, procurîndu-i gratuit medicamente intruabile și trimițîndu-i bani. Solidaritatea intelectuală continua, deci, să funcționeze și deasupra taberelor, în cazuri limită. Atît cît era omeniește cu putință. Și, ca în acest caz cu totul ilustrativ, a fost. Sau Sadoveanu, folosindu-se de poziția sa bine plasată, i-a proteguit constant pe foștii colaboratori ieșeni ai *Vieții Românești*, ferindu-i de arestări și unora oferindu-le slujbe. (E ceea ce a făcut, atunci, admirabil și Mihai Ralea). Păstorel Teodoreanu a fost arestat tocmai în 1959 (deși epigramele sale usturătoare anticomuniste făcuseră carieră încă din 1945), adică atunci cînd Sadoveanu, iremediabil bolnav și ieșit din funcțiile oficiale, nu mai avea putere să-l ocrotească. Firește, de prin 1947, viața literară s-a

modificat, îngustîndu-se și slujîndu-se pustitor. Destui scriitori cu renume, alții tineri cu totul, se întâlneau, citîndu-și scrierile. Voiculescu își citea, la început, noile poezii religioase, apoi proza și sonetele care le prelungeau, în motiv și manieră, pe cele shakespeariene la diferite reuniuni, de obicei la Barbu Slătineanu și, mai înainte, la cenaclul „Rugul aprins” de la Mănăstirea Antim. Petru Manoliu făcea prelegeri, plătite, unor doamne de bună condiție intelectuală pînă, tîrziu, cînd a început să capete traduceri la ESPLA. Dinu Pillat a scris un roman concentrat în care evoca fanatismul mișcării legionare antebelice și l-a citit unor prieteni, păstrîndu-l, apoi, în două exemplare care s-au pierdut fatal. Nu era un roman filolegionar, cum n-a fost, apoi, nici *Căderea în lume* al lui Const. Țoiu. Constantin Noica avea, ca fost moșier, domiciliu obligatoriu la Cîmpulung-Muscel, unde trăia, la marginea mizeriei efective, din lecții de matematică, engleză și franceză (unde se afla, cu nume fals, și dl Alex. Paleologu). Aici Noica a scris două cărți (*Despărțirea de Goethe* și *Povestiri din Hegel*), pe care le-a refăcut și dactilografiat, dîndu-le spre lectură. Arșavir Acterian, atunci anticar, a primit două dactilograme, oferindu-le spre lectură, contra plată, unor amatori. Mai tîrziu, a trimis un exemplar din cartea despre Hegel, prost tradus, în Franța pentru a fi publicat. N-a fost. Noica păstrase relații epistolare cu Emil Cioran. Acesta a publicat, în *Nouvelle Revue Française*, celebrul articol *Scrisoare către un prieten de departe*. Adresantul (C. Noica), citîndu-l, a găsit cu cale să răspundă, trimițîndu-l lui Cioran pentru a-l publica în Franța. N-a apărut, Cioran știind că asta îi poate fi fatal prietenului său. Apoi Cioran publică prima sa carte în franceză (*Is-pita de a exista*), care ajunge, în țară, și e citită de unii care au căpătat un exemplar. Și tot așa cu romanul în franceză al lui M. Eliade, *Pădurea interzisă*, care, și el, ajunge, în cîteva exemplare, în țară, circulînd. Simptomatic pentru drumul întorchiat al politicii culturale a regimului e faptul că în iunie 1956 se organizează un turneu al Teatrului Național bucureștean la Paris, cu scopul de a dovedi decizia relaxării politico-culturale (era după Conferința de la Geneva). Cu acest prilej, Marietta Sadova (care nu făcea parte din trupa plecată în turneu, dar mult agreeată de regim), primește însărcinarea să facă și ea deplasarea la Paris pentru a lua contact cu Eliade, Cioran, Ionescu, pentru a-i convinge să viziteze țara. Cioran îi dă cîteva exemplare din cartea sa și unul din revista în care publicase scrisoarea către Noica. Fatal, aceste exemplare au circulat.

APOI, brusc, prin 1957, atmosfera în țară s-a modificat, mai ales în urma evenimentelor din Ungaria din noiembrie 1956. Cartea lui Cioran a primit o replică dură (în septembrie 1957) din partea lui Radu Popescu, într-un articol din *Gazeta literară*. Laxismul din 1956 a fost înlocuit cu o politică dură, nu numai sub raport cultural. Iar, în acest plan, în octombrie 1958 cazul Pasternak avertizează duritatea mai ales în viața literară. Securitatea și aparatul central de partid ajung la concluzia că scriitorii și artiștii, de toate orientările, trebuie înfricoșați. Se organizează, la București, cele două pseudoprocese (cel în care „erou” era M. Andricu, și cel în jurul personalității Miliței Pătrașcu) în săli

Stelian Tănase, *Anatomia mistificării. 1944-1989*. Editura Humanitas, 1998.

publice, în care sînt „invitați” oameni de literă și de artă, avînd ca unic scop înfricoșarea. Procesul Noica-Pillat e un ecou direct al acestei schimbări de macaz. Încep arestările în 1958 și, cum apare din procesele verbale ale anchetei, la început anchetatorii nici nu știau ce curs vor da procesului și, poate, dacă va avea loc. Apoi, brusc, la sfîrșitul anului 1959, se decide ca din cele două loturi (Noica și Pillat) să se alcătuiască unul singur, în el înglobîndu-l și pe Păstorel Teodoreanu, care fusese victima unei alte înscenări. Ancheta pune mare accent pe întîlnirile cenacliere ale protagoniștilor acum încarcerati, sugerîndu-se că lecturile - ca și discuțiile - fuseseră dușmănoase regimului politic comunist. (Ce caracter politic anticomunist puteau avea cărțile lui Noica despre Goethe și Hegel?) De asemenea, se confera acestor întîlniri și discuții un caracter filolegionar. Nu trata romanul lui Dinu Pillat despre mișcarea legionară iar unii dintre lectori nu fuseseră în adolescență legionari? Deodată sînt reanimate însărcinările primite de Marietta Sadova în 1956. Nu fusese regizoarea pînă în 1944 legionară? Dar Eliade și Cioran? Ca și Arșavir Acterian, anticarul cuminde de după 1948? Toate aceste fire sînt asamblate, căpătînd dorita coloratură. Dar nu se poate extinde asupra tuturor celor ce vor compărea în proces. Vladimir Streinu fusese un cunoscut democrat de centru stînga. Alți doi protagoniști (printre care și N. Steinhardt) erau evrei, Sergiu Al. George, medic, fusese neafiliat politic. Însă în această formulă eterogenă, lotul a fost constituit. Cine nu putea fi acuzat de legionarism, era incriminat ca dușman politic al regimului, vini la fel de periculoase. Ancheta, de o duritate extremă, e condusă, potrivit deciziei, de inși semianalfabeți (o demonstrează lectura proceselor verbale de ei redactate), pregătîndu-se procesul, care a avut loc în februarie 1960. Să mai spun că procesul a fost o mistificare, avocații - unii numiți din oficiu - neputînd pleda în favoarea clienților lor, publicul era format exclusiv din securiști, iar completul de judecători și procuror s-a comportat discreționar, sentințele fiind dinainte stabilite? Capitolul din carte care reconstituie atmosfera procesului e excelent realizat. Acuzății au primit - mai toți - pedepse grele. N-au apucat să le execute în întregime pentru că a intervenit amnistia din 1964, cînd au fost eliberați. Suferințele și umilințele - mari - pentru cei arestați, anchetați și condamnați - unii dintre ei mari personalități culturale - au rămas ca o grea osîndă pentru regimul comunist. Cum spuneam, cartea d-lui Stelian Tănase - deși aș fi vrut-o realizată în altă formulă compozițională - e o radiografie tulburătoare a unui segment caracteristic al deceniilor dictaturii. Prin aceasta se ridică la dimensiunea unui document de epocă.

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUȚĂȚI

Thierry Gontier Marile opere ale filosofiei moderne
Traducere de Mihaela Gafițescu

Frédéric Teulon Comerțul internațional
Traducere de Anca-Andreea Pavel

Jean Giraudoux Bella
Traducere de Mihai Giugariu. Prefață de Alex Ștefănescu

Cătălin Mihuleac Disparația orașului Iași

**G. Bouvenot, B. Devulder, L. Guillevin
P. Queneau, A. Schaeffer Patologie medicală**
Vol. 2 (Nefrologie. Cancerologie. Nutriție)
Traducere de Bogdan Savu

Ráth-Végh Istvan Sărbătoarea nebunilor
Studiu introductiv de Mihaela Mîrțu

În pregătire: Friederick A. Hayek, *Constituția libertății* • Catherine Durandin, *Istoria Românilor*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600 • Tel-fax: 032-230197
tel 032-233800 • e.mail: rtvnova@mail.cccis.ro • http://www.nordest.ro/home.htm

Tristan Tzara și mistică hazardului

insuși rabin al Bacăului, fost mare rabin al României, ulterior al Genevei, născut în 1910 la Bacău. De altfel, în buna tradiție hasidică, „cimitirul e-vreiesc” și proverbiala evlavie (*hasidut*) a practicantului hasidic convins că propria pioșenie îi poate reinvia pe cei

dragi, precum și „rugăciunea” văzută ca element re-creator al lumilor sunt motive recurente în poezia de început, scrisă de Tzara „la fragedul 16 ani” (S. Pană): „te caut pretutindeni Doamne/ dar tu știi că-i prea puțin” (T. Tzara, *Primele poeme*, Buc. 1971, p. 35); „O, iubitul meu, în rugăciune prinde-ți mâinile/ Ascultă cum zbârnăie sfârșitul în urechi /.../ ...în noaptea cimitirului/ Unde zboară pasări de fier/ Plapândă dragoste ruptă-n tăcere dintr-o lespede de crin sfios” (*idem*, p. 53). Dar adevărata confirmare a formației hasidice a adolescentului Tzara vine însă dinspre chiar teoretizările dadaismului, a căror emergență stă indubitabil, cum se va vedea, în marginea Kabbalei și în strânsă corelație cu ideologia hasidică.

În 1860 apărea la Cernăuți unul din mai puțin cunoscutele midrașuri hagdice, *Midraș Talpiot* (Cercetarea Înălțimii), care s.v. *amen* (f. 49 d) dezvoltă o idee spiritualistă, considerată azi eretică de majoritatea rabinilor ortodocși, datorată celebrului kabbalist Rabbi Eliahu Cohen Ittamari din Smirna (mort în 1729). Conform acesteia, *Tora* ar fi fost inițial „alcătuită dintr-un amalgam incoerent de litere” (*tel šel'otiot bilti bilti mesuddarot*). Factorul uman, scriptorul, nemaiintervenind în ordonarea ulterioară a literelor și cuvintelor, care s-ar fi făcut exclusiv prin voința divină, în mod progresiv și în strânsă corelație cu întâmplările lumii materiale. Fiecare eveniment terestru ordona li-

terele emanate de divinitate formând continuu combinații ce pot reflecta pentru cel avizat inefabila armonie cosmică. „De aceea - va adăuga un discipol târziu al rabinului din Smirna - chiar dacă hasidul repetă zilnic fie și numai un verset, el este capabil să-și obțină mântuirea, căci în fiecare clipă se modifică ordinea [literelor] după starea și ordinea ierarhică a fiecărei clipe” (H.J.D. Azulai, *Debaș le-Fi*, Livorno, 1801, f. 50, a; v. et *Debarim Ahadim*, Livorno, 1788, f. 52 c-d, titlul este un sugestiv joc de cuvinte: „Primele cuvinte”, dar și „Primii conducători”). Ulterior, această încredere mistică în strălucirea autonomă a cuvintelor *Torei*, sintetic exprimată de Tzara: „E atât de întuneric, că numai vorbele-s lumină”, se va răspândi exclusiv în cadrul mișcării hasidice târzii din Europa de Răsărit datorită atribuirii paternității ei întemeietorului acestei mișcări, Rabbi Israel Baal-Șem-Tov (mort în 1760), al cărui învățământ a fost exclusiv oral.

Pentru totală renunțare la vanitoasă pretenție a tratării cuvântului ca sclav al gândirii umane va milita și „insurecția de la Zürich” pornită sub deviza lansată de Tzara într-un articol din 1920: „gându-se face în gură” (*ap. S. Pană, loc. cit.*, p. 115). Aceeași eradicare a dialecticii cuvintelor și tratarea lor ca un corp autonom în care germinează transcendența era calea observată de R. Baal-Șem-Tov în a atinge zilnic (nu neapărat a și înțelege) înțelepciunea Celui mai presus de gândirea umană. Pentru parțială agnoscere a hasidismului est-european (răspândit în Polonia, Ucraina și Moldova), continua trăire în proximitatea acestor germeni ai transcendenței face ca lumea (*olam*) să fie pentru om nu atât un mister, cât o taină regală (*helem*, taină, citit invers: *melek*, rege) pe care cuvintele o disimulează, dar și o apropiere de numele (*hašem*) Celui mai presus de toate (cf. H. Galitzenstein, *Rabbi Israel Baal-Șem-Tov*, New York, 1960, p. 160-161).

Iată de ce, un vechi aforism dintr-un

midraș halahic spune că și cel care repetă întreaga zi chiar și cel mai neînsemnat verset al *Torei*, ca de pildă *va'ahot Lotan Timna* (Gen., 36, 23), se va împărtăși din lumina lui Dumnezeu, căci toate cuvintele Legii compun o lume de obiecte sonore (*dabar*, cuvânt, dar și obiect) superioară celei materiale pe care o determină și o (co)ordonează (*dabar*, conducător). Această lume, față de cea a sferelor inferioare, este luminată mult mai direct și mai înălțător stând în inefabila aură de lumină și de mister a divinității.

În respectiva încredere mistică într-o autonomie a unei anti-lumi creată din și de cuvinte se află și emergența „antiteraturii dada”, cea care căuta în litere „lumina unei magii tot atât de dificil de sesizat cât și de exprimat” (T. Tzara, *Essai sur la situation de la poésie*, 1931). Prin generalizarea și exacerbarea părții aplicative a acestei mistici speculative s-a născut și atât de controversata rețetă a poemului dadaist: „Poemul Dada? Luați un ziar, luați niște foarfece, alegeți un articol, tăiați-l, luați apoi fiecare cuvânt, puneți-l într-un sac, agitați...” (T. Tzara, *Sept manifestes Dada*, 1924).

Într-un mod aparent paradoxal, din această perspectivă, a încrederei absolute în cuvântul creator și creație a lui Dumnezeu, dadaismul se relevă ca cea mai violentă mișcare mistică din artă, iar Tzara, chiar dacă își va pierde titlul de „inventator al dadaismului”, care cobora titularul la nivelul unui artifex grosier, îl va câștiga pe cel de mistic, de exponent al unei tradiții mai vechi și mai înălțătoare: „Dada există depuis toujours, la Sainte Vierge fut deja dadaïste” (Manifestul colectiv *Dada soulève tout*, 1921). În marginea acestei noi perspective, mai trebuie adăugat că greșeala adeptilor lui Calinescu, la care revenim de dragul ciclicității, ar consta în, cum ar spune André Breton, eroarea monstruoasă de a continua să crezi că cuvântul a fost creat doar pentru a ușura comunicarea dintre oameni.

Radu Cernătescu

Secolul 20

Exilul românesc

TEMA celui mai recent număr al revistei *Secolul 20* este „Exilul”. Farmacon pentru o stare limită, exilul își arată splendoarea și corozivitatea în modele de existență ce-și conțin toate elementele (ca opoziție la anormalitatea lumii incomplete din urmă), dar contaminate iremediabil de provizorat și nostalgie: „Aici e frig, înorat, uneori vânt, stau în casă și lucrez la o carte, scriu articole și prepar conferințe, o viață în aparență liniștită, în fond arsă de dorul de acasă.” (Vințilă Horia, 1991). Aproape întotdeauna exilul presupune alterarea definitivă a unei stări spațio-temporale inițiale: „Există un inextricabil complex spațiu-timp căruia exilul îi divulgă fatalitatea.” (Șt. Aug. Doinaș) Alterarea duce la un sentiment dominant de alienare: „Aș vrea să-i răspund cât de aproape sunt de el, de visele noastre, de locuri și umbre pierdute.” (Virgil Ierunca, 1950). Imposibilitatea regăsirii creează deziluzia întoarcerii, paradoxul exilului în patrie, „șocul umbrelor și al absențelor”, ambiguitatea apartenenței: „După atâția ani trăiți cu obsesia României nu mai sunt sigură că îi aparțin.” (Sanda Stolojan, 1990)

Dacă problematizarea exilului românesc ocupă centrul de greutate emoțional al revistei (prin teoretizări eseistice, dar mai ales prin nuanțe confesive), studiul fenomenului în alte etnii revine la o perspectivă culturală amplă. Exilul interior, cu reprezentanți ca Doinaș, Buzura, Manolescu, Creția, își găsește corespondent în spațiul austriac sau german: Kafka și simbolistica fereștei ca semn al „privirii întoarse înspre afară” (Mihaela Zaharia), Ernst Jünger și teoria „anarhului”, „un soi de existențialist care nu neagă esența istoriei, ci râvnește numai să se rupă de dependența sa față de această esență a lumii.” (Virgil Nemoianu)

Clasificarea cronologică a celor două valuri principale de emigrație românească (1945-49 și 1972-89) poate fi un pandant la o cronologie a unei posibile stări de exil general-filosofice, începând cu Descartes, trecând prin idealismul metafizic și Kierkegaard, până la romantici. (Adrian Paul-Iliescu). Spre deosebire însă de alte epoci, ceea ce pare să fie specific exilului politic al

secolului 20 este eliminarea dimensiunii pedagogice și introducerea ideii de exterminare. (Alexandru Duțu)

Dacă exilul „ar putea fi totuși șansa unei nașteri în ordinea spiritului” (Șt. Aug. Doinaș) sau dimpotrivă, deschide dubla perspectivă a exilului ovidian al lamen-tației sau al celui dantesc al potențării creatoare, cu întrupările lor extreme: cei care abandonează literatura, sau, dimpotrivă, cei care devin reprezentanți de marcă ai literaturilor de adopție.

Dar reușita presupune schimbarea idiomului, nesemnificativă în cazul reprezentanților clasici. De aici o tensiune ce antrenează mutații ontologice. Câtă diferență de temperatură față de situația exilaților englezi din timpul celui de-al doilea război mondial, pentru care exilul era sinonim cu „ennui” și presupunea doar „izolare”, „plictis”, „stagnare”. (*Times Literary Supplement*, 3 apr. 1998)

Dacă exilul aparține sau nu trecutului, dacă există încă justificarea lui morală, sunt problemele neelucidate ale pluralității. Pentru că există cazuri când această formă deviată s-a impus, creând un tip special de personalitate: paradigmatic ca spectacol de umanitate, sfâșiat launtric. „Există și cei pentru care paranteza nu se mai poate închide, pentru că a înghițit textul și contextul.” (Monica Lovinescu)

Luminița Marcu

Făcătorii de regi

(II)

CĂDEREA d-lui Victor Ciorbea a fost transformată de lideri ai Alianței Civice într-o tragedie antică grecească presărată cu ingrediente malefice împrumutate din teatrul shakespearean. Premierul a fost prezentat drept un miel nevinovat, sacrificat de murdare interese politice și diabolic urmărite interese personale, un om profund onest, trădat până și de cei la care nimeni nu s-ar fi așteptat să o facă. Într-un lucid articol din *Dilema* (nr. 271/1998), Mircea Iorgulescu vorbește de împărțirea românilor în *ciorbofili* și *ciorbofagi* pe parcursul crizei respective. Aș îndrăzni să spun că a existat și o a treia categorie, foarte numeroasă - *ciorbagii*, adică oameni amestecându-se în acest spectacol ridicol pentru a-l face și mai greu suportabil.

Nu este nici o îndoială, așa cum spunea în patetica sa adresare către români chiar fostul premier, că dl Ciorbea a fost îndepărtat și de o „mineriadă ceva mai sofisticată”. Ortacul numărul unu a fost, la fel de evident, cel pe care Alexandru Paleologu îl numea într-o emisiune de televiziune *Piotr Valterovici*. Abil gigolo politic dl Petre Roman este într-o permanentă stare de erecție electorală. Ca și în cazul despărțirii de dl Ion Iliescu, nu de principii a fost vorba când dl Roman a dinamitat coaliția guvernamentală, ci de interese personale. Cel mai substanțial - ca și atunci ori în viitor - rămâne și cel mai limpede: dl Petre Roman nu va putea pune geană pe geană până nu va deveni președintele României. Cum este încă greu de crezut că va accede la așa ceva, factor de stabilitate în viața politică dl Petre Roman nu poate deveni. Dar acest

lucru era (sau ar fi trebuit să fie) cunoscut de strategii de campanie ai CDR-ului. Dorința de a ajunge la putere a fost însă mult prea puternică pentru a se decide și împreună *cu cine*, ca să nu mai spun că oferta era extrem de restrictivă. Oricum, liderii AC au fost acolo, când șeful cabinetului ce a reprimat Piața Universității i-a dat, așa cum l-a numit în urmă cu o jumătate de an, „sărutul morții” celui ce deschidea balconul Universității. De unde, atunci, aceste tardive mirări? Cine nu înțelege nici astăzi că pariul d-lui Roman nu s-a numit nici o clipă Victor Ciorbea, ci Emil Constantinescu nu este nici *ciorbofag*, nici *ciorbofil*, ci doar simplu *ciorbagiu*, aflător în treabă în ale politicului și politichiei. Pe de altă parte, România este astăzi o democrație, subrezică nu zic nu, dar democrație, și un personaj ca dl Petre Roman nu poate fi îndepărtat de pe eșichierul politic prin comunicate patetice, autosuspendări stinjenitoare sau decaloguri ale moralității. Singurul factor ce poate reduce la minimum influența dlui Roman este derularea politicului, competiția implicată de el. Atita vreme cît dl Roman se va dovedi abil și sprijinit de o mașinărie politică mai competitivă decît a altora, prezența sa, oricît de nefastă, pe eșichierul politic este o realitate împotriva căreia invocarea moralei are cunoscutul rezultat al frecției aplicate piciorului de lemn.

Judecat în același context cu Sever Mureșan, Marcel Avram și Răzvan Teameșan, evident că dl Victor Ciorbea este un om onest. Numai că nu semn de onestitate mi se pare a te lăsa propulsat prim ministru, instalat la Palatul Victoria cu miinile legate la spate. Dl Ciorbea nu a descoperit doar în ultimele luni ale mandatului

său foarte limitată *autonomie de zbor* ce i se acordase. A știut despre ea de la bun început, a simțit-o din primele momente. Refuzarea rolului de marionetă ar fi fost singurul gest pledînd irefutabil despre integrala onestitate a dlui Ciorbea. Dar saltul de la ilustru necunoscut la cel de prim ministru trebuia plătit. Îndirjirea cu care s-a ținut, ca înecatul de pai, și de scaunul de primar general al Bucureștiului, a fost un semnal de alarmă. Gestul de a renunța nu doar la funcția de prim ministru, dar și la cea de primar general al capitalei (ales și nu desemnat ca în cazul prim ministeriatului) mi s-a părut cel puțin jenant. Iată însă că în PNȚCD, partidul care își revendică o anume superioritate în apărarea principiilor morale, această foame de cumul a funcțiilor face școală. Dl Sorin Dimitriu nu înțelege de ce n-ar putea fi, simultan, și ministrul Privatizării și președintele FPS-ului. Dacă mirarea Domniei-sale este autentică, eu declar că nu înțeleg ce caută dl Sorin Dimitriu acolo unde a fost uns de colegii săi de partid și de coaliție. Dacă este vorba de o falsă mirare, nu pot spune decît că dl Sorin Dimitriu este încă unul din politicienii de tranziție trăind cu picioarele în aceasta și cu interesele în posttranziție. Cînd anumiți *ciorbofili* au invocat paralelismul între cazul dlui Ciorbea și situații din Franța (vezi Jack Lang, simultan ministru al Culturii și primar al orașului Blois), ce lăsa informația pe dinafară era compararea contextelor generale, diferite.

Cît privește trădarea, abandonarea, sacrificarea dlui Victor Ciorbea chiar de către oameni la care nu s-ar fi așteptat nimeni, mi se pare o altă supralicitare. Dl Ciorbea însuși este cel care a creat precedentul prin sacrificarea dlui Valerian Stan.

Ce nu înțeleg cei care creează precedente - indiferent de condițiile și presiunile sub care o fac - este că, mai devreme ori mai târziu, vor fi la rîndu-le, cu sau fără ghilimele, nu contează, trădați, abandonați, sacrificați. Dl Ciorbea i-a aplicat dlui Valerian Stan disciplina de cabinet, dlui Ciorbea i s-a aplicat disciplina interesului de partid și morișca va continua. Cine crede că politica nu include și acest ingredient - oriunde și oricînd - este, repet, un simplu *ciorbagiu*. Dnii Stan și Ciorbea se vor afla din nou alături, în această ciorbă nesfîrșită a abandonărilor, precedentelor și împăcărilor „istorice”.

Fiecare criză, asemeni fiecărei dictaturi, își are mitologiile și mitografii ei. Apărînd punctul de vedere al AC în legătură cu felul în care trebuie să fie practică moralitatea în politică, cineva scrie: „*În lumea civilizată, politica nu este altceva decît o tehnică de promovare a principiilor moralei*.” Cunoșc puține aserțiuni mai false despre politică decît aceasta. Sigur, trebuie ținută permanent sub semnul întrebării ideea că politica ar fi în mod fatal, dacă nu chiar...necesar, un domeniu al imoralității. Dar obstinția de a căuta o suprapunere perfectă între moralitate și moralitatea politicului conduce la un proces de infantilizare în înțelegerea politicului și la unul de demoralizare a moralului.

În sfîrșit, am scris eu însumi nu o dată despre funestul proces al împrôscării cu noroi a unor personalități marcante, a unor oameni devotați impunerii idealurilor civice în România. De aici și pînă la dezvoltarea unei iritabilități permanente, la obsesia comploturilor, la incapacitatea de a mai suporta orice părere diferită este o cale lungă. Dar ea pare a fi fost străbătută de unii. Mitografii țin să arunce totul în ridicol: „*Ana Blandiana putea obține tot ce-ar fi vrut de la oricare dintre conducătorii României de după 1989. Ar fi putut fi ministru sau ambasador, ar fi putut să aibă un castel sau un iaht, ar fi putut trăi pînă la sfîrșitul vieții ca un oaspete răsfățat al propriei țări. A preferat să trăiască însă ca o călugăriță.*”

Deși asemenea rînduri n-ar mai avea nevoie de comentarii, întreb totuși cine și de ce ar fi putut acorda dnei Ana Blandiana privilegiile de care ni se vorbește - iaht și castel? Cine, de ce și cu ce drept ar fi putut acorda președintelui AC statutul de „oaspete răsfățat al propriei țări”? Las la o parte absurditatea pretenției că cineva i-ar fi putut acorda d-nei Blandiana asemenea privilegii exorbitante și mă întreb dacă este normal ca, în vreme ce d-na Blandiana alege să nu solicite asemenea privilegii, altcineva să le invoce în numele ei? Cunoșc multe din atacurile murdare cărora le-a fost ținută dna Ana Blandiana, împotriva unora am scris chiar în această revistă, dar cred că puține îi pot aduce deservicii mai mari decît i le asigură asemenea hagiografii. Simplul fapt că analiști politici de talia dlor Andrei Cornea și Călin Anastasiu au afirmat într-o emisiune de televiziune că o parte a rolului AC s-a încheiat după ce viața politică românească a început să fie derulată, cum este și firesc, de partide politice, că organizații, precum AC au avut același destin în Europa Centrală și Răsăriteană, împinge un hagiograf să-l alăture pe dl Andrei Cornea dlui Corneliu Vadim Tudor.

Ca și politicianismul ieftin, partizanatul total golit de rigoare critică se dovedește nu doar apanajul *politicilor*, dar și balastul de care unii dintre *civici* nu știu, nu vor sau nu pot să se debaraseze. Una din urmări poate fi și aceea că, în vreme ce numărul *ciorbofililor* și *ciorbofagilor* unei crize ori alteia dispare cu vremea, numărul *ciorbagiilor* de serviciu riscă să crească și să sufocă, prin lipsă de măsură, orice dezbateră utilă. Cînd devii incapabil să faci diferența între buletin de identitate și panou publicitar, ești deja parte a problemei și te excludi de unul singur procesului rezolvării ei.

Dorin Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

LINGUISTICA, AZI

PĂCATELE LIMBII

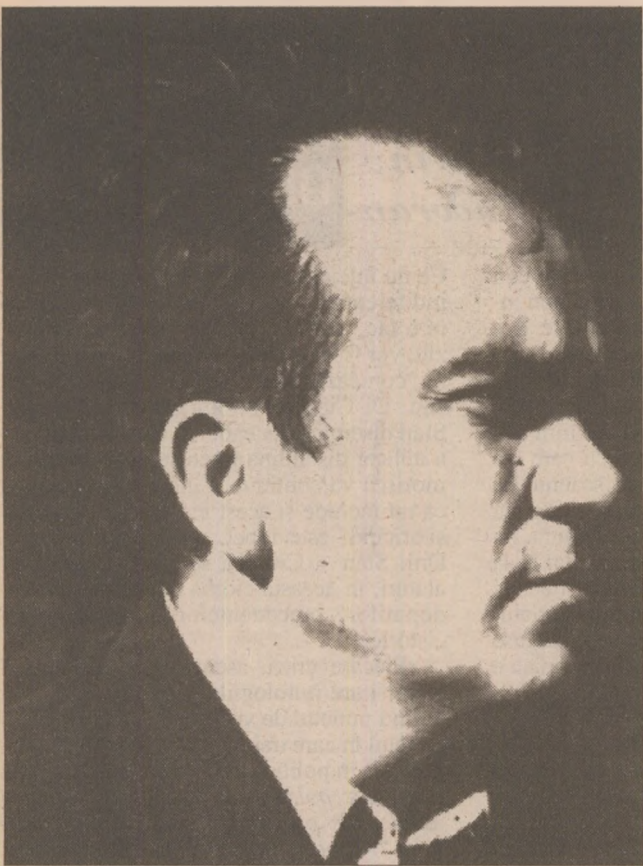
de Rodica Zafiu

A APĂRUT de curînd o lucrare lexicografică de mare interes pentru lingvistica românească: *Dicționar general de științe - științe ale limbii* (DSL), București, Editura Științifică, 1997. Autoarele sînt lingviste de prestigiu, profesoare la Facultatea de Litere a Universității din București: Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Calărașu, Liliana Ionescu Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan; au colaborat cu un număr de articole Camelia Stan și Marina Rădulescu. Dicționarul, care cuprinde o mare cantitate de informație, e important mai ales prin modul în care o selectează și o ierarhizează, oferind cititorului o orientare indispensabilă în domeniul actual al științelor limbajului. Garanția unei informații exacte e conferită de faptul că articolele au fost redactate în directă legătură cu domeniul de specialitate al fiecărei autoare; în toată lumea, dicționarele prestigioase de lingvistică recurg azi la această metodă, prin care se evită o anume superficialitate și preluarea datelor din alte lucrări lexicografice. Competența în domenii specializate e esențială, pentru că un dicționar de acest tip nu poate rămîne un inventar de atestări și definiții, ci reflectă în mod necesar o viziune asupra științei respective, așa cum se prezintă ea la un moment dat. Din acest punct de vedere, *Dicționarul de științe ale limbii* reprezintă un mod de a suplini, într-o serie de discipline din lingvistica românească, lipsa sintezelor aduse la zi: cînd sînt prea multe de făcut în același timp, un dicționar poate constitui baza unei normalizări a vieții științifice, creînd un context pentru cercetarea adevărată, pentru studiile care altfel riscă să rămîna „suspendate”, pierdute într-o mulțime amorfă de articole și cărți mai mult sau mai puțin învechite ori provinciale. Strategia autoarelor pare să fi fost cea de a actualiza și de a internaționaliza un discurs științific autohton, într-o perioadă în care în lingvistică, la fel ca în alte domenii, există un limbaj internațional și direcții de cercetare convergente. Racordarea nu se poate realiza prin simpla traducere a unor dicționare străine, oricît de bune; spre deosebire de acestea, DSL își asumă rolul de a reintegra tradiția lingvistică românească în cîmpul de debateri contemporane: categoriile lingvistice sînt ilustrate cu exemple caracteristice limbii române, sînt semnalate diferențele de terminologie sau de interpretare, ca și unele trăsături tipologice. De fapt, dovada caracterului științific al dicționarului o reprezintă mai ales strategia sa de permanentă confruntare și disociere: sînt diferențiate diversele accepții ale terme-

nilor, în funcție de disciplinele, tradițiile, școlile, teoriile care le-au produs. Din cele de mai sus se înțelege că dicționarul propune o anumită viziune asupra stadiului actual al lingvisticii - care i-ar putea nemulțuni pe unii filologi, doritori de a-și vedea mai bine reprezentată propria disciplină sau școală. Orice dicționar își asumă acest risc, pe care în cazul de față îl reduce decizia explicită de a selecta termeni fundamentali - și mai ales consonanța cu interesele teoretice globale ale momentului actual. Domeniile cel mai bine reprezentate sînt gramatica (cu o prezență consistentă a ultimelor variante ale gramaticilor generative și ale teoriei semantice a cazurilor), pragmatica, semantica, lexicologia, retorica și stilistica; sînt cuprinse și noțiuni fundamentale din sociolingvistică, dialectologie, fonetică, fonologie, semiotică ș.a. Pentru a sugera noutatea abordării am putea aminti aici, dintre termenii incluși în dicționar, unele exemple de corespondențe românești ale noțiunilor sintactice și pragmatice moderne; ele pot părea mai ciudate pentru nespecialiști, dar specialiștii știu foarte bine că de *barieră*, *guvernare*, *filtru*, *nod*, *încadrare*, *subiacență*, *implicatură*, *perlocuționar* etc. au absolută nevoie pentru a continua în limba română un dialog științific internațional. În multe cazuri dicționarul are și rostul de a fixa o terminologie încă oscilantă, propunînd, de pildă, echivalente ca *indicator sintagmatic* (pentru engl. *phrase marker*), *încadrare* (engl. *embedding*), *condiții de reușită* (engl. *felicity conditions*) etc. Multe concepte nu sînt foarte noi, dar nu au încă, mai ales în didactica limbii române, o circulație pe măsura importanței lor: *cuantificator*, *deixis*, *dislocare*, *focalizator*, *hiponim/hiperonim*, *modalizator*, *prototip*, *tematizare* etc. Ar trebui menționați, în fine, măcar cîteva dintre termenii de interes mai larg, tratați în articole ample, enciclopedice, care pot oferi interesușilor din alte domenii adevărate sinteze ale abordărilor lingvistice moderne: *ambiguitate*, *afectivitate*, *analiză*, *categorie*, *caz*, *cîmp*, *cod*, *context*, *creativitate*, *cuvînt*, *dicționar*, *dinamică*, *etimologie*, *figură*, *funcție*, *gramatică*, *metodă*, *normă*, *referent*, *regulă*, *semn lingvistic*, *sens*, *simbol*, *stil*, *structuralism*, *text* etc.

Apariția dicționarului - căruia limitele acestui spațiu nu-i permit o prezentare detaliată, ci doar o semnalare - constituie un adevărat eveniment; sau, pentru a folosi o formulă care în retorica noastră de tranziție a căpătat un sens superlativ, - un exemplu de *normalitate*.

NICOLAE VELEA

Repere bibliografice

PROZA SCURTĂ. *Poarta*, Buc., EPL, col. „Luceafărul“, 1960 (pref. de Mihail Petroveanu) ♦ *Opt povestiri*, Buc., EPL, 1963 ♦ *Paznic la armonii*, Buc., EPL, 1965 ♦ *Zbor jos*, Buc., EPL, 1968 ♦ *Cutia cu greieri*, Buc., IC, 1970 ♦ *În război un pogon cu flori*, Buc., Alb., 1972 (fragment dintr-o năvelă mai amplă, rămasă în faza de proiect) ♦ *Vorbă-n colțuri și rotundă*, Buc., Alb., 1973 ♦ *Dumitraș și cele două zile*, Buc., IC, 1974 ♦ *Călător printre înțelepciuni*, Buc., Alb., 1975 ♦ *Întâlnire târzie*, Buc., Em., col. „Biblioteca de proză română contemporană“, 1981 (ant., postf. de Eugen Simion) ♦ *Povestiri*, vol. îngr. și postf. de Gabriel Dimisianu, Buc., FCR, col. „Prozatori români contemporani“ 1997 (ant.; vol. cuprinde și o suită de extrase din comentariile critice asupra operei lui Nicolae Velea).
Culegeri din povestirile lui Nicolae Velea au mai apărut în limba maghiară (1973, 1985) și în limba rusă (1983).

Personajul atipic

LA ÎNCEPUTUL anilor '80, secția de presă și propagandă a CC al PCR a hotărât ca în presa românească să mai fie menținuți doar acei ziariști care aveau să obțină un atestat de la Academia „Ștefan Gheorghiu“. Intenția era de-a se realiza - sub pretextul verificării nivelului profesional - o purificare politică, astfel încât să nu mai existe riscul apariției unor contestatari printre ziariști. Cum se întâmpla însă de obicei, și această „măsură fermă“ a devenit repede o inutilă formalitate, indeplinită de cei implicați cu enervare sau cu umor, potrivit firii fiecăruia. Comicul situației deriva din regula ca *toți* ziariștii - inclusiv redactorii de la revistele culturale - să treacă prin fața comisiei de atestare. Drept urmare, scriitorii celebri, care își luau salariul de la câte o publicație literară, ajungeau să fie „examinați“ de autori minori, colaboratori zeloși ai regimului, sau de activiști lipsiți de pregătire intelectuală și complexați.

Un asemenea examen a trebuit să susțină și Nicolae Velea, pe atunci redactor la revista *Luceafărul*. Înainte de a intra în sala în care se afla comisia, el era agitat și îi întreba pe toți ziariștii deja examinați ce anume se petrecuse înăuntru. La un moment dat, văzându-l pe un reporter de la *România literară* cu doliu la rever, i-a venit o idee. I-a cerut aceluia să-i împrumute doliul! Apoi, și-a fixat panglica de mătase neagră la propriu-i rever, și-a compus o figură sumbră și a intrat la examen. După numai câteva zeci de secunde a ieșit victorios, povestind că examinătorii se jenaseră să-l sâcăie cu întrebări pe un om copleșit de suferință, ca el.

Această idee trăsănită și simpatcă face parte integrantă din portretul moral al lui Nicolae Velea. Scriitorul și-a *cultivat*, de altfel, neasemănarea cu cei din jur, poate și pentru că se considera urât și voia să-și asume urâtenia. „L-am surprins nu o dată - își amintește Gabriel Dimisianu - trăgând cu ochiul în vreo oglindă și murmurând: - Urât sunt, domnule! Va fi fost poate cum spunea, făcut într-adevăr din atâtea disproporții și asimetrii, cu imensul cap montat pe un trunchi nu prea masiv, deși părea mătăhălos, greoi, în toată

alcătuirea neșlefuit, «nefinisat» (cu excepția frapantă, prin contrast, a mâinilor, sigur frumoase, fine), va fi fost deci Velea, cum să zic, lipsit de grație fizică, stângaci și în gesticulație, în mișcări, primejduind mereu obiectele casabile din încăperile în care se afla și luând din belșug pe haine varul de pe ziduri, dar fapt este că, fiind cum era și nu altfel, încânta cu prezența sa pe toată lumea.“

Urâtenia plină de farmec a lui Nicolae Velea a reprezentat însă nu numai un posibil obiect de studiu pentru psihanaliști, ci și o atitudine politică. Scriitorul și-a făcut un stil din a fi *altfel* decât o cereau normele în vigoare, toate normele, nu numai cele antropometrice. El a sfidat tendința de uniformizare - de ștergere sau ignorare a caracteristicilor fiecărui individ - manifestată cu atâta insistență de regimul comunist.

Structuralul nonconformism al scriitorului se proiectează și în proza sa, care n-are nimic din realismul școlăresc practicat de autorii aflați în slujba oficialității. Personaj atipic el însuși, Nicolae Velea și-a populat povestirile cu numeroase personaje atipice - violent atipice, adeseori chiar excentrice. Totodată, și-a constituit un limbaj numai al său, sfios și metaforic, mereu imprevizibil, în opoziție cu emfaza și fluentea declamativă ale limbii de lemn.

Forma sa de sfidare a fost una care nu implica mari riscuri, bazându-se pe experiența atâtor „clowni“ din istoria umanității tolerați sau chiar agreați de tirani. Pe de altă parte, la sfârșitul deceniului șase, și alți scriitori - Fănuș Neagu, D.R. Popescu - se opuneau realismului socialist și principalei exigențe a acestuia, crearea unor personaje tipice, înfățișând în textele lor oameni ciudați, uneori de-a dreptul năstrușnici. Totuși, Nicolae Velea a fost mai autentic decât toți în afișarea refuzului de a intra într-un tipar. În plus, el s-a ferit cu un instinct artistic sigur de înecarea prozei într-un metaforism excesiv (așa cum i s-a întâmplat până la urmă lui Fănuș Neagu), ca și de alunecarea în incoerență (asemenea lui D.R. Popescu). Scrierile sale, aflate aproape mereu sub controlul bunului-gust, sunt străbătute de o undă de clasicitate.

Aceasta nu înseamnă că Nicolae Velea n-a avut de pierdut ca scriitor în urma acrobațiilor stilistice pe care a trebuit să le facă pentru a se sustrage așteptărilor

autorităților. Scrisul său, ostentativ nerezitoric, negrandilocvent, are tocmai din cauza aceasta un grad relativ mare de artificializare. Funcționează aici mecanismul - paradoxal - al pierderii naturalității prin preocuparea de a fi exclusiv natural. Totodată, temele principale ale propagandei comuniste n-au fost eliminate cu totul din proza sa, ci doar împinse într-un plan secund. Așa cum până și în romanul *Moromeții*, capodoperă a prozei românești din toate timpurile, există undeva, în fundal, fie și numai schițat, conflictul dintre „chiabur“ și „mijlocas“ (ca alibi pentru o eventuală incriminare politică a cărții), așa și în povestirile lui Nicolae Velea se fac referiri, fugitive, la exproprierea moșierilor, benefică pentru săteni, la prosperitatea adusă în sate de înființarea gospodăriilor agricole colective etc. Cu oricâtă finețe sunt introduse în narrațiuni aceste clișee ale propagandei comuniste, ele tot se observă, ca urmele de muște pe paharele de cristal.

Ca în proza rusească

TEHNICA narativă inventată de Nicolae Velea pentru inducerea în eroare a autorităților i-a

indus în eroare și pe criticii literari. Nicolae Velea - afirmă Eugen Simion - este un ironist cu o remarcabilă capacitate de invenție verbală, unul dintre cei mai fini pe care i-a produs proza românească după 1960. Punctul lui de plecare este, prin plăcerea spectacolului verbal, Marin Preda din *O adunare liniștită*, dar și Creangă prin șiretenia limbajului și gustul pentru personajele «dugoase», sucite, în genul lui Danilă Prepeleac. În realitate, Nicolae Velea nu este un ironist, iar preferința sa nu se îndreaptă spre spectacolul verbal. Esența prozei lui o reprezintă celebrarea, cu un sentimentalism sfâșietor, a ființei umane. El se numără printre prozatorii care, chiar și în mijlocul unui peisaj grandios, cu vulcani în plină erupție sau cu stele căzătoare, nu și-ar putea dezlipi privirea de chipul omului de lângă el, fie acesta și un simplu cersător întâlnit în drum. Viața semenilor i se pare mai captivantă decât tot ceea ce se petrece în Univers.

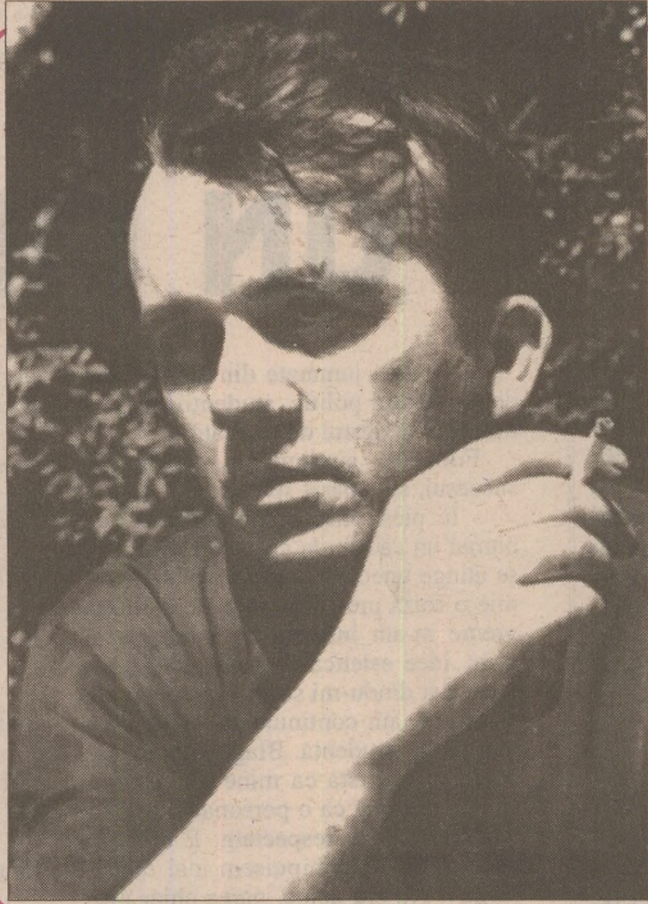
Un „spectacol propriu-zis verbal“ există în proza sa. Personajele, în general, nu știu să se exprime (trăind chiar, de multe ori, o dramă a necomunicării), iar scriitorul însuși recurge la diferite scame-torii lingvistice numai pentru a descrie sevelator, neconvențional procese psihice sau situații greu de descris. El evită mereu retorica epocii, dar evită în același timp orice retorică, astfel încât să nu poată fi identificat ca un adversar al ideologiei oficiale. Atacă mereu subiectul din unghiuri neașteptate, cu o simplitate ingenioasă. Preferă să fie naiv ca un amator decât previzibil ca un profesionist. Iată cum istorisește, de exemplu, în povestirea *În treacăt*, începutul unei idile:

„A doua zi o căută, o găsi. Adinea se mai sui în mașină și ei merseră pe... În dreptul unui loc pustiu, el o prinse la brațe și o sărută. Ea se zbatu până când Duminică îi apăsă buzele. Aici brațele ei mai zvâcniră de două ori, împotrivindu-se,

Nicolae Velea, alături de Gabriela Melinescu și Sânziana Pop

Repere biografice

NICOLAE VELEA s-a născut la 13 aprilie 1936, în comuna Cepari din județul Argeș. Părinții săi, Gheorghe și Dumitra Velea, erau amândoi învățători.

Între 1953-1958, Nicolae Velea urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, avându-i ca profesori pe Tudor Vianu, Al. Rosetti, Iorgu Iordan, Jacques Byck, Al. Graur, Edgar Papu. Printre colegii săi se numără Sorin Titel, Gabriel Dimisianu, Livius Ciocârlie, Domițian Cesereanu.

În 1957 debutează ca publicist în *Viața studentescă*. Ca prozator debutează cu un an mai târziu, când îi apare schița *Poarta* în *Gazeta literară*.

Între 1958-1964, lucrează ca redactor la *Gazeta literară*, fiind coleg de redacție cu Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Paul Georgescu, Matei Călinescu, S. Damian, Gabriel Dimisianu. Prima carte, volumul de proză scurtă *Poarta*, îi apare în 1960 și îl impune ca un prozator original (excesiv de original, consideră unui comentator). Cărțile

pe care le mai publică de acum înainte, modeste ca număr de pagini, dar substanțiale, nu fac decât să-i consolideze succesul inițial.

Timp de doi ani (1964-1966), prozatorul lucrează ca redactor la „Romfilm”, secția scenariu, iar din 1966 și până la sfârșitul vieții - ca redactor la revista *Luceafărul*. În 1966 se căsătorește, cu Elena Stan, și ea absolventă a Facultății de Filologie, și ea prozatoare (își semnează textele Ana Delea), iar în 1967 i se naște singurul fiu, Andrei Velea.

Toți cei care îl iubesc și îl admiră pe Nicolae Velea (și sunt mulți la număr) asistă dezolați la ruinarea sănătății scriitorului, din cauza alcoolului. În cele din urmă, într-o noapte geroasă de iarnă - 31 ianuarie 1978 -, el se împotmolește pe undeva prin apropiere de Casa Scânteii și moare înghețat în zăpadă.

Faima scriitorului nu s-a stins odată cu viața sa. Criticii și istoricii literari au continuat să-l evoce și să-l analizeze opera, printre cei mai inspirați exegeți numărându-se fostul lui coleg de facultate, Gabriel Dimisianu (din lucrările căruia am extras și informațiile folosite în acest curriculum vitae).

personaje ignorate sau chiar disprețuite de societate. Ei au urmărit să demonstreze că ființa omenească, *oricare* ființa omenească, prezintă interes și merită studiată cu devotament. La noi, însă, atitudinea reprezintă o noutate, dacă facem abstracție de unele pagini din Marin Preda în care luciditatea lasă locul unei atotcuprinzătoare duioșii față de om.

Ce mai „rusească” proză a lui Nicolae Velea este *Drumul*. În cuprinsul ei, scriitorul o aduce în prim-plan pe o țarancă bătrână care, mergând pentru prima dată în viața ei la oraș, se simte asediată de prea multe noutăți și reacționează cu o mare noblețe, așa cum nu ar reacționa, poate, un om important:

„[Mergea] pe trotuar oprindu-se din când în când la câte o vitrină. Însă în treacăt, ca nu cumva să vadă vreun obiect pe care să nu și-l poată explica și s-o tulbure... Totuși, cu toate prevederile luate, într-un loc ochii ei se lovira de un lucru care i se păru ciudat. Se mai uită un timp la el cu mânie și răutate, apoi intră în magazin și întrebă supărată cât face. Cum costa numai zece lei, îl cumpără și-l înfundă cocoșindu-l în paporniță, parcă răzbunându-se pe el.

Era un abajur.

Pe urmă nu se mai uită deloc la vitrine. Se apropia de inima orașului. Mergea printre clădirile mari și pe față i se vedeau o admirație și o bucurie cuviincioasă prin care mărturisea că toate lucrurile care o înconjurau, dacă sunt așa, înseamnă că așa trebuie să fie, n-au de ce să se rușineze pentru că sunt ciudate, ea se împacă cu ele. Se împacă, dar nici ele să nu se arate dușmănoase. Mergea și îi se părea că în fața și în spatele ei se rostogolesc valuri de bucurie și bunătațe.”

Suprarealismul proverbelor

ADEVĂRATELE performanțe literare ale lui Nicolae Velea sunt de găsit în această zonă a instantaneelor psihologice, care eternizează și glorifică momente din viața sufletească a unor „fapturi neînsemnate” (așa le va numi mai târziu un alt prozator, Al. Papilian, dar nu pentru a le aduce un omagiu, ca Nicolae Velea, ci pentru a le

aneantiza). Nimeni nu și-ar fi putut închipui că *se pot întâmpla atâtea* în sufletele unor oameni banali. În *Zbor jos*, elevul Andrei descoperă într-o bună zi, cu uimire, că gândurile sale nu sunt sesizabile de către cei din jur și că, prin urmare, își poate îngădui să gândească orice, fără să se afle. În *Poarta*, un copil, Sandu, își dă seama pe neașteptate și cu sentimentul unei pierderi ireparabile că jocul său de-a oamenii mari nu mai are nici un haz (probabil pentru că a început să devină el însuși un om mare). Adolescentul Tudor - din *Treceri, I* -, asupra căruia se revarsă în mod sistematic cruzimea naturală a unei fete băiețoase și a unui unchi cam într-o ureche, înțelege brusc că eliberarea de persecuții depinde numai de el și se poate realiza prin simpla hotărâre de a spune *nu*. Nuvela *Întâlnire târzie* culminează, după cum sugerează și titlul, cu momentul în care soții Pavel și Panaita, multă vreme bântuiți de bănuiele reciproce mute, dușmănoase și hotărâți să se despartă, se simt inundați ca de-o lumină de dragoste; cu subtilitate, prozatorul menționează că, în pofida acestei revelații, cei doi continuă să îndeplinească ritualul despărțirii, ca și cum ar fi intrat pe un fagaș din care nu se mai poate ieși. În *Paznic la armonii*, un băiețas rămas singur acasă, Domnel, începe la un moment dat să se simtă răspunzător de bunul mers al întâmplărilor cotidiene din viața blocului și a străzii și, constatând cu îngrijorare că nu se ocupă nimeni de ele, decide să le susțină el, cu mintea, pentru ca nu cumva fluxul existenței să se întrerupă. Schița *Pârâul* - fragment dintr-un posibil roman sau dintr-o nuvelă mai amplă - cuprinde, printre altele, episodul unui experiment erotic prematur făcut sub presiunea părinților de o fetișcană, Olina, căreia îi trebuie apoi o viață întreagă pentru a se dezmetici. În *Odihnă*, Dănilă, un bărbat care încă din tinerețe a trebuit să-și înăbușe sensibilitatea și fantezia pentru a munci istovitor, de dimineața până seara, se lasă la bătrânețe, într-o clipă de răgaz, în voia plăcerii de a contempla și de a gândi. Renașterea este cu atât mai surprinzătoare și emoționantă cu cât se consumă într-o împrejurare prozaică:

„Cum stam așa într-o rână, mă uit la deștele piciorului descălțat. Și mă prinde un fel de milă pentru ele, că uite săracele,

stau acolo, în bocanci de nu le vede soarele și nimeni nu știe de ele. Auzi, dumneata, gând pe mine! Și mă descălțai și la alălaltul. Începui să mișc degetele și mă uitam la ele, când mă lovește alt gând, mai primit. Mă vezi, eu sunt cât o prăjină. Mă uit la dește și în lungul fluierului și mă trăznește așa că, uite, de la laba piciorului în sus țin eu. Că talpa și gleznele și pulpa sunt eu.”

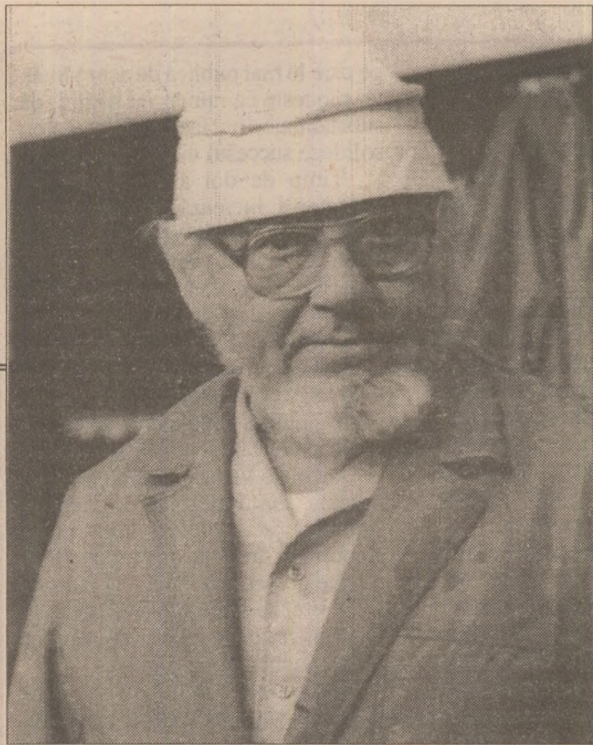
În toate aceste apisoade și în altele este vorba despre revelații coplesitoare sau - mai rar - despre dureroase mortificări. Scriitorul trece direct, fără ceremonialuri introductive, la prezentarea lor. De altfel, în general, din portretistica sa lipsește orice urmă de convenționalism. Nu se descriu cu pedanterie părul, ochii, buzele, veșmintele, locuințele - conform protocolului tradițional. Ca sculptorii moderni, care fac abstracție de nasturii sau șireturile personajelor luate drept model, Nicolae Velea taie de-a dreptul, în marmura hârtiei forma stării sufletești care îl interesează.

Faima sa, nejustificată, de „comediograf al cuvântului” vine, poate, din prea marea atenție acordată de critica literară unor fanteziste prelucrări epice ale proverbelor românești, publicate de scriitor întâi în spațiul unei rubrici din revista *Luceafărul* (*Proverbul*) și apoi într-un volum (*Vorbă-n colțuri și rotundă*). În aceste texte, jucându-se - greoi - cu diferite formule paremiologice, Nicolae Velea le evidențiază suprarealismul latent:

„Acuma, de furat boul - de fapt, nu era chiar bou, era un juncan, pe care Eftimie îl creștea pentru vânzare - era lesne. Omul îl ținea legat de un dud, iar pe timp ploante îl băga într-un grajd din fundul curții. Căinii îl cunoșteau, pe Gavrilă vreau să zic - doar erau vecini, și ar fi mai preparat el, pentru vreun caz forțat, câțiva bulzi de mămăligă cu brânză, ca să le potolească și înăbușe dacă nu lătrăturile și poate mușcăturile, măcar remușcările lor de animale credincioase și vigilente. Da, dar Gavrilă nu vrea să se abată și să iasă din învățatura veche, că trebuie furat, mai întâi, oul și pe urmă boul. Și asta era mai greu. Auzea el cotcodăcind găinile lui Eftimie, dar știa că într-un loc oul se găsește și-n altul găina se fălește.”

Alex. Ștefănescu

ION VLASIU

ION VLASIU ar fi împlinit în acest mai '98 frumoasa vîrstă de nouăzeci de ani. Nu i-a fost dat să atingă acest prag al patriarhilor, nu ne-a fost dat să-l sărbătorim fiindu-i în preajmă cu acest prilej. S-a stins pe neașteptate în luna decembrie '97, puțin timp după ce îl vizitasem în atelierul său

de pe Pangrati, unde îl regăsisem în plină activitate, dinamic, efervescent, cufundat în amintiri și proiecte, finisînd o ultimă lucrare în lut și revăzînd manuscrisul marelui său roman *Nebunul din turn*, care n-a putut apărea în anii dictaturii ceaușiste și pentru care nu s-a găsit încă editorul generos, dispus să riște pentru o operă adevărată și o mărturie totodată a istoriei cumplite din ultima jumătate de veac românesc. Au rămas după Maestrul nostru mii de pagini de jurnal, sute de lucrări plastice ca și necunoscute, poeme și proze inedite. O retrospectivă a operei sale de sculptor și pictor ar fi datorată de onoare a breslei plasticienilor; a noastră, a scriitorilor și editorilor rămîne publicarea romanului, jurnalelor, poemelor și a altor pagini risipite. Între acestea din urmă, Ion Vlasiu a mai dat unele file revistelor *Vatra*, *Steaua* și *Tribuna*, după 1990. Multe fac parte dintr-o carte alcătuită din fragmente disperate: suprimate de cenzura fostului regim, redescoperite în vechi dosare de creație, eboșe ale unor opere ce nu s-au mai împlinit ș.a. Volumul astfel gîndit (mozaic de „fragmente”, joc de „puzzle” cu surprinzătoare efecte, amestec de ficțiune și memorialistică) trebuie să se intituleze *Corabia cu fluturi*. Am ales pentru *România literară* din această carte compozită o evocare a „filosofului tăcut”, Lucian Blaga, a cărui prezență fascinantă și copleșitoare pentru o întreagă generație l-a atras și pe Ion Vlasiu. Artistul a fost adesea tentat să facă portretul marelui său contemporan. În 1945-46 a și reușit să-l schițeze în cărbune, într-o vară cînd cei doi s-au întîlnit pe domeniul unui prieten comun, în societatea boemă și neliștită a unui prag de catastrofă istorică. Episodul e evocat de Blaga însuși în romanul său postum, impropriu intitulat de editori *Luntrea lui Charon* (adevăratul titlu fiind *Robie cerească, robie pămîntească*). În acest mai '98, lună a ambilor creatori, cei doi se regăsesc în eternitate, prin pomenirea pioasă ce le închinăm.

Mircea Zăciu

ÎN CASA lui Ion Chinezu aveau să-l cunosc, în vremea aceea, și pe Lucian Blaga. Se afla la Cluj, fiindcă la Teatrul Național i se juca piesa *Avram Iancu*. Poetul venise de la Lisabona să-și vadă piesa jucată. Îl admiram fără rezerve. Citișem cărțile scrise de el, nu multe, însă Lucian Blaga a pășit de la început cu opere în care se simțea mai ales gînditorul. Încă nu împlinisem 18 ani cînd citisem *Pașii Profetului*. Între timp citisem și aforismele din *Pietre pentru templul meu*: În timpul de care vorbesc Blaga era recunoscut ca poet, filosof și dramaturg. L-am găsit la Ion Chinezu, care m-a prezentat, întrebîndu-l dacă nu auzise de mine. Fiindcă eu scosem la Cluj o revistă „cu un profil literar suprarealist”, [Herald], că de fapt eram mai cunoscut ca sculptor, că făcusem și la București o expoziție, că atacam problemele foarte îndrăzneț. Blaga suridea aprobativ, însă nu spunea nimic.

Ion Chinezu mă prezenta, susținut și de doamna Petronela, soția criticului, cu laude exagerate, pe care Blaga le asculta cu un fel de seninătate și bunăvoință protocolare. M-am gîndit o clipă că vizita mea la ora aceea putea fi nedorită, chiar dacă vizitele mele la

Ion Chinezu deveniseră obicei. Îl găseam în bibliotecă, mai ales însepe seara și după ce doamna Petronela îmi oferea un coniac (spunînd că „Ionica nu bea”), discutam ore întregi, discutam mult și nu totdeauna eram de acord. Nu eram, pentru că între noi erau multe cauze care ne deosebeau. E drept că el era îngăduitor și astfel prietenia noastră nu era stînjinită. Înteleg acum că de fapt Ion Chinezu se purta ca un șef de cenaclu; atît că marea lui modestie nu-i îngăduia să se declare ca atare. Primea oricînd, fără un calendar rigid, totdeauna binevoitor, deși veneau și scriitori din alte orașe, din toată țara, astfel că într-un fel întîlnirea cu Lucian Blaga era firească. Mă contraria puțin masca surizîndă a poetului, și mai ales tăcerea lui prelungită, oricum, nefirească. Era tăcut din fire, însă eu nu știam asta și-i puneam întrebări la care răspundea scurt ca la un examen pentru care el era destul de pregătît. L-am întreat dacă era mulțumit de felul cum a fost jucată piesa *Avram Iancu* la Teatrul Național? Era mulțumit: zicea că „actorii și-au înțeles bine rolurile”.

Nu era în firea mea să mă mulțumesc cu răspunsuri în doi peri, aș fi vrut să-l fac să vorbească mai pe larg și ca să-l întărit am spus:

UN FILOSOF

- Cred că jumătate din succes ține de momentul politic; studenții sînt naționaliști și destul de exaltați.

Filosoful, simțînd că-i drămuiesc succesul, s-a apărut spunînd:

- În piesa mea, naționalismul este numai un cadru, de care ideea estetică se atinge uneori - ceea ce mi s-a părut mie o frază prea diplomatică, și multă vreme m-am întrebat ce înțelegea el prin „idee estetică”? Atunci n-am înțeles, dar dîndu-mi seama că poetul era și filosof, am continuat să vorbesc cu mai multă prudență. Blaga era cu zece ani mai în vîrstă ca mine (cel puțin). Era recunoscut ca o personalitate polivalentă și eu îl respectam. E drept și aceea că mi-l închipuisem mai comunicativ. Nu era deloc, părea chiar protocolar, ceea ce era ușor de înțeles, data fiind condiția lui profesională. Eu aș fi vrut să vorbească, să ne spună cum e prin țările străine, în sfîrșit, cum reușea să impună creația estetică cu politica. Și el tăcea mereu, astfel că nu se putea încheia o conversație, cît de cît. Doamna Petronela voia (și reușea) să mă aducă mereu pe mine în centrul discuției.

- Dragă Lucian, știi, Vlasiu are idei cam de stînga, el a fost muncitor, a făcut Școala de meserii, are o mare experiență de viață și povestește cu mult haz unele întîmplări. Vine la noi neaunțat ca și cum, avem și lucrări... Ți-am arătat desenele colorate și ți-au plăcut. La toți ne-au plăcut fiindcă sînt în spiritul icoanelor pe sticlă, nu-i așa că sînt foarte originale? Eu și cu Ionica l-am încurajat și nu numai noi, Papi-lian are mai multe lucrări, are și lemne cioplite, mă rog. Zău, domnule Vlasiu, povestește ceva.

- Bine, am spus, ceva care să-l intereseze și pe domnul Blaga. Da! Știți?

AM FOST tîmplar la C.F.R. Au trecut de atunci 7-8 ani. Îmi vine în minte ceva ce vă poate interesa. Citeam *Pașii Profetului*, volumul dumneavoastră de poezii... Stam pe o bancă la dispensar, așteptînd să intru la medic... Așteptam acolo, cu alți muncitori și eu citeam *Pașii Profetului*. Lîngă mine sta pe aceeași bancă un strungar tînar ca și mine, 17-18 ani, care m-a întreat:

- Îl citești pe Lucian Blaga? Îți place?

- Îmi place, zic eu, așa într-o doară, vădit indispus.

- Mie nu-mi place, zice el, e „modernist”. Se inspiră cu morfina?

Opinia asta m-a impresionat, în sensul că nu mi-am explicat cum anume te poți inspira cu morfina? Poate fiindcă și eu scriam poezii (ca tot românul), aș fi vrut să știu, să-mi spună el cum anume se produce inspirația. Citisem în vara aceea pe Titu Maiorescu și pe Gherea, din doască în doască, dar treaba cu morfina nu era amintită. N-am zis nimic, ce să zic? El vorbea cu aplomb, oarecum atotștiutor.

- Scriu și eu poezii, a zis el, tu nu scrii? Să vii odată la mine să-ți citesc!

- De cînd scrii? am întreat eu. De mult?

- Nu scriu de mult, dar am un tait

plin, intitulat: *Marșuri pentru muncitori, proletari*.

- Cam lung, am încercat eu o obiecție.

- Ca un tren! a zis el, fiecare cuvînt reprezintă un vagon!

- Da! am spus eu cu oarecare șovăială, ești simbolist?!

- Nu, protestă el, sînt socialist. Era socialist! Nimic mai natural.

- Da, zic eu, te inspiri cu morfina?

- Nu! Eu beau cafea. Toți poeții mari au băut. Tu cu ce te inspiri?

Nu-mi pusese nimeni o astfel de întrebare, aproape îmi era rușine că nu mă inspiram cu nimic.

Blaga suridea mereu în timp ce doamna Petronela se amuza copios.

Mai aveam o poveste care credeam că putea să-l scoată pe filosof din taci-turnul său. Se crease o atmosferă și-am continuat povestind altă împrejurare poetică, adică poezie. Deși trecuseră vreo 6-7 ani de cînd plecasem de la C.F.R. memoria mea era intactă. Puteam să povestesc ore întregi întîmplări trăite sau numai auzite.

- Eu lucram în secția a V-a la atelierul de reparat vagoane. Muncă grea mai ales că lucram 11 ore pe zi. Eram o sută douăzeci de muncitori în secție, între care eu eram cel mai tînar. Abia apucam să-i cunosc pe toți. Erau fel de fel de oameni care se mișcau în toate părțile, se amestecau unul cu altul incît aproape nu-i mai puteai deosebi. Era însă unul, inconfundabil. Nu vorbea cu nimeni, nu lua parte la glumele pe care le făcea unul și altul, mă rog, era un om sobru. Mereu posomorît, își vedea de lucrul lui fie la tejghea, fie la una din mașini. Înalt, slab, palid, cu cearcane mari în jurul ochilor și puțin aplecat de spinare. Nu vorbisem cu el niciodată, însă dimineata îl salutam cînd îl întîlneam. Știți, atelierul nostru era împrăștiat pe o suprafață imensă, plină de vagoane de tot felul, unele demontate, cum se întîmpla să fie. Erau și locomotive în reparație. Ne întîlneam mai ales la ora 11 cînd aveam o pauză pentru prînz. Frigeam slănină și printre bucături se spuneau fel de fel de povești. Provian, așa-l chema, se trăgea mai la o parte și minca și el, de obicei avea o sticlă de cafea cu lapte și o felie de pîine sau un corn, rar două... Nu mai insist cu măruntășuri. Într-o zi se apropie de mine și zice:

- Domnule Vlasiu, de mult tot vreau să te întreb ceva, nu te superi? E un secret al meu, nu vreau să știe toți, dumeata îmi inspiră încredere.

Vorbea aproape în șoaptă și privea mereu împrejur. Era clar că voia să vorbească numai cu mine. Avea încredere în mine fiindcă zicea el că m-a văzut mereu citind. E drept că aveam totdeauna în buzunar o carte oarecare din care citeam pe furie un sfert de pagină. Aveam deci și eu secretul meu.

- Cu „iei” nu poți vorbi (întoarce capul spre muncitori). Domnule Vlasiu, eu sînt bolnav... sufăr de insomnii. Nopti întregi nu pot închide ochii. Mă crezi? Plec din atelier după 11 ore de lucru și nu ajung acasă, calc străzile Clujului pînă nu mai mă țin picioarele. Am luat toate somniferele din lume, am băut toate ceaiurile care mi s-au re-

TACUT

comandat de unul și altul, fără efect! Dar nu asta voiam să-ți spun... De fapt nici nu știu ce voiam să-ți spun... Da! Voiam să te întreb ceva... Dumneata ai auzit de Lucian Blaga?

- Am auzit. Un poet tânăr!
- Nu-i doctor?

- Din câte știu eu e poet și filosof, am citit și niște cugetări, însă nu-i cunosc în amănunt biografia. Da' de ce mă întrebi?

- Ți-am spus că mă plimb în sus și în jos și mă opresc în fața vitrinelor, mă repeauzez puțin privind... Într-o zi m-am oprit în fața unei vitrine cu cărți și-am văzut o carte albă cu titlul roșu intitulată: *Lauda somnului*.

- Da! O știu și eu, este ultimul volum de poezii scrise de Lucian Blaga.

MI-A MULȚUMIT și m-a lăsat în pace, întărindu-mi și mai mult bănuiala că meșterului asta îi lipsea o doagă. Totuși mă înșelam. Peste o săptămână, în timp ce ne oprisem din lucru să prinzim, s-a apropiat de mine și stînd alături m-a întrebat iar:

- Zici că Lucian Blaga e filosof? Ziceai că ai citit niște cugetări... Ce fel de cugetări?

- Fel de fel, nu mi le aduc aminte, am răspuns privindu-l bănuitor.

- Încearcă, mă rugă el, încearcă să-ți aduci aminte: despre somn nu avea nici o cugetare? Interesează-te dacă e doctor, aș vrea să-l cunosc. Am întrebat și la librărie și mi-au spus că e „doctor în poezie”! Să vezi. Îți spun dumitale că am încredere. Lor nu le spun (arăta spre ceilalți muncitori, îs proști și rid de mine). Am cumpărat cartea și am început s-o citesc în pat. Citesc două-trei poezii, uneori mai multe și auzi dumneata... Adorm ca un copil în leagăn....

Poate că n-am dozat bine efectele, mă temeam chiar că finalul acestei întimplări să nu pară jignitor.

Din fericire nimeni n-a ris. După o tăcere scurtă Lucian Blaga a vorbit și vorbele lui parcă prindeau relief în spațiu.

- Cine știe?! Poate în viitor poeții vor trebui să scrie descintece...

ASTA a fost tot. N-am mai continuat. Doamna Petronela a vorbit ea în continuare prezentându-mă pe mine în toate culorile, nu fără aluzii la viața mea de boem, care sigur nu-l interesa pe poetul surizător.

- Lasă Petronela, a întrerupt-o domnul Chinezu, Vlasiu e un artist frământat de viziuni originale. Am fost de curînd în atelierul lui și-am avut discuții foarte interesante. Lucrează la mai multe teme deodată. Se simte în ele ceva asemănător, le unește același ritm chinuit. Are un atelier neîncăpător, poate vrei să-i faci o vizită, s-a adresat lui Blaga.

Blaga zicea că va veni cu plăcere chiar a doua zi. Aș fi vrut să-i arăt ce lucrasem, fiindcă îl respectam și l-am așteptat cu emoție. A doua zi mi-a trimis un bilet în care mă ruga să-l iert că nu se putea ține de cuvînt... Și l-am iertat...

Notă:

Acest capitol făcea parte din cuprinsul volumul trei al romanului meu autobiografic (Ediția E.P.L. 1965), cartea VI-a, *O singură iubire*, după capitolul cu Ion Chinezu. L-am scos fiindcă apăruse de curînd un text semnat de M. Beniuc, care a făcut vilvă și Blaga a protestat la C.C. (N-am citit articolul lui Beniuc. Am aflat indirect dintr-un articol foarte dur al lui Mircea Zăciu.) M-am temut că în atmosfera aceea paginile mele puteau fi rău înțelese.

CORINA ANGHEL

Elegie în zori

De unde acest zgomot surd de dinaintea zorilor
Ca o cădere de ape în jurul casei
Pe trupurile noastre adormite?
E răsufierea ta
Sau e-nceputul anotimpului chemat
De eclipse de lună?

Stau de veghe lăsându-te singur
Sufocându-mă lent mă ridic dintre perne:
Aud balaurul
Ce-mi poartă sufletul către morminte
În ceasul în care cei duși sunt lăsați
Să-mi vorbească.

Aud vuietul cetății de sub casă
Forfota zilei de dinapoia nopții
Strigătele bătrânilor, ale femeilor
Pașii grăbiți ai vânzătorilor
Și-n jur ogrăzi pe care timpul
Le-a împodobit cu grădini.

Toate mi-aduc, mi-aduc aminte
De acest zgomot surd
Pe care ceilalți n-au cum să-l ascundă:
Un străin le-a sosit în toiul petrecerii
Nesțîind încotro s-o apuce.

Foame

Mi-e foame. E-o foame cu obraz de străină.
Încerc să o țin la poarta-ncuiată.
Spre ugerul lunii ea urlă-nciudată,
Pe ulița seacă nimic n-o alină.

Cu mîna ursuză îmi bate în casă,
Cu ochiul de șatră îmi arde grădina
Și limba-i de cutră mă cheamă: Corina
Dezbracă-te, vino în strai de mireasă!

Doar mîna întinde-o și-mpinge-te-n poartă
Nu ai să simți durere la sân
Numai prin locuri fără stăpîn
Niciicînd nu se-aude tînguire de moartă.

ceva ce m-a făcut să tac

o palidă boare trezind iarba
din crăpăturile stîncilor
mi-aducea zămbetul unui călugăr

o ultimă clipă dinaintea trezirii
-dată pentru a fi pierdută-
m-asedia ca o trecătoare din munți

Cu urechea ciulită

I
Nu cred în blestemul negustorilor.
Prin taverne mă-ntîmpină propria poftă
și-o fur fără veste.

Ce viață senină aș fi dus
hoț de drumul mare
singur, sub cerul căzut.

II
Prin taverne, în ceasul zorit
încerc să-mi uit gelozia.

Ca și cum cineva m-ar privi
prin fumul ferestrelor
și mi-ar întoarce suferința-ntreit.
Ca și cum eu, obosită
nu m-aș putea opri din efort.

UNIVERS
EDITURA PUBLICULUI CULTIVAT

vă recomandă cele mai importante romane ale ultimelor decenii:

Anne Tayler
Lecții de respirație

Jesus Moncada
Rîuri care duc în cer

Göran Tunström
Hoțul

Peter Handke
Scurtă scrisoare pentru o lungă despărțire

Accese titluri le puteți comanda la Editura Univers,
Piața Prosei Libere nr. 1, C.P. 33-78, București • 79739
Tel. (401) 222.66.29; 617.55.25; Fax: 222.56.52

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

STĂPÎNUL CÎINILOR SĂI se numește expoziția pe care sculptorul Gheorghe Marcu a deschis-o recent la Galeria Simeza. Deși în mod curent este lipsit de semnificație, oscilînd între cochetărie și provocare, titlul are, de data aceasta, o funcție clară și o importanță bine stabilită. El nu este doar un act de conveniență narativă, un element de semnalizare și un factor de stimulare a memoriei, ci un indicator de lectură și, pînă la un anumit punct, o cale de acces către unul dintre nivelurile de interpretare a lucrărilor. Pentru că Gheorghe Marcu, spre deosebire de colegii săi de generație și de colegii săi în general, urmărește, în afara discursului plastic propriu-zis, și o anume ordine conceptuală care în mod imperativ cere o desfășurare epică. Și titlul expoziției este, în acest caz, tocmai sinteza severă a unei fabulații ideatice mereu prezentă în vecinătatea formelor. De fapt, întreaga expoziție nici nu este o însumare de lucrări individualizate, cu o rezoluție proprie și cu o continuitate firească în subtext, ci o singură lucrare sau, altfel spus, o *instalație* în care lucrările sînt doar argumente ale ansamblului. Iar acest ansamblu se sprijină strict pe un număr foarte restrîns de forme: un ciine bicefal modelat în ceramică, o suită de panouri (tocătoare) din lemn în care sînt înfipite mucuri de țigară, o coloană de cărămidă și două recipiente de toaletă (WC-uri) unite între ele printr-o rețea de sîrmă încărcată și ea cu material ceramic. Așadar, ca tipologie convențională, sculptorul ex-

pune imagini realizate într-o perspectivă mimetică, de aluzie zoomorfă, (ciinele), repere deja consacrate formal însă produse nemijlocit de către autor (tocătoarele) și obiecte gata făcute, recuperate din serii industriale (WC-urile și mucurile de țigară). La primul nivel, cel formal, acest inventar de obiecte, prin însăși natura lui lipsit de echivoc, are un substrat polemic și ironic prin trimiterea directă la diversele estetici care s-au succedat în istoria artei: ciinele bicefal, modelat frust, invocă bestiarii romanice cu mimetismul său lipsit de interes particular pentru detaliu dar plin de ambiguități simbolice și rememorează, în același timp, spațiul mai larg al figurativismului mediteranean. Panourile din lemn, prin forma lor consacrată, polemizează nemijlocit cu viziunile arhaizant-etnografice și, prin repetiție, glosează pe marginea reprezentărilor serialiste, WC-urile reactualizează momentul dadaist și, în special, resemantizările de tip Duchamp cu întreaga lor încărcătură conceptuală și cu toate pornirile anticliful, după cum mucurile de țigară, prin deriziunea implicită, aduc din nou în discuție esteticile poveriste. Dintr-o altă perspectivă, aceleași lucrări refac traseul mare al tehnicilor sculpturii. Modelajul se întîlnește cu asamblarea, iar colajul cu cioplirea și cu finisajul; altfel spus, tehnicile *prin adăugire* coexistă, aproape demonstrativ, cu cele *prin eliminare*, iar formele paretale, derivate direct din civilizația *reliefului* sînt simultane cu cele *tridimensionale*, adică deplin autonome în spațiu.

Aceste niveluri ale expoziției lui Gheorghe Marcu se referă strict la natura formală și plastică a lucrărilor, la problemele nemijlocite ale construcției și ale reprezentării. Însă dincolo de planul tehnic și de cel formal, sculptorul țintește unul mult mai larg în care ideile narative sînt prelungite într-o evidentă aspirație spirituală. Așa cum la nivelul ei perceptibil expoziția este o demonstrație privind succesiunea și simultaneitatea formelor și a tehnicilor, în substrat ea este o încercare de a ordona sugestii de natură existențială și morală. Într-o definiție sumară, expoziția lui Marcu este un eseu despre animalitate și spirit, despre forțele htonice și tentativa ieșirii din captivitatea materiei, despre puterea instinctului și despre mîntuirea prin ordinea rațiunii. Imaginea ciinelui, a animalității în sens larg, introduce în discursul expozițional ideea terestrului, a irepresibilelor energii telurice, recipientele care invocă metonimic sala de baie, unite printr-o complicată rețea de conducte, sugerează lumea acvatică, iar panourile suspendate și mucurile de țigară descriu aluziv dispersia eterică și semnalează starea latentă de combustie. Cu multă ironie și cu o desăvîrșită libertate - a limbajului, a materialelor și a tehnicilor -, Gheorghe Marcu își împinge interlocutorul către extremele formelor de percepție; cînd îi solicită complicitatea într-un teritoriu reconfortant și ludic, relaxîndu-i privirea și detensionîndu-i gîndirea, cînd îl așază în stare de crîză, obligîndu-l să-i decrypteze inten-

țiile și strategiile ascunse. Această ambiguitate a percepției, această oscilație între confort și crispăre, se sprijină, în subteran, pe ambiguitatea mai adîncă a lucrărilor înseși. Ciinele, de pildă, care potențial este o metaforă a agresivității și a forțelor stihiale, prin reprezentarea lui bicefală, este adus, moralmente, într-o stare de inofensivitate. Egal distribuită în două direcții divergente, imaginea devine statică și benignă prin anularea reciprocă a sensurilor. Asociate bizar cu mucurile de țigară, tocătoarele din lemn își pierd orice funcție previzibilă și își suspendă memoria, iar WC-urile, îngemănate și prelungite prin arborescența decorativă a sîrmei și a bandajului ceramic, se remodelează stilistic și se redefinesc moral. Însă în spatele acestei ambiguități, într-o perspectivă îndepărtată și ușor aburită, lucrurile dobîndesc un alt fel de claritate. Ele se sprijină pe idei primordiale și pe realități mitice; atît ciinele, explicit și figurativ, cît și cele două piese anodine, prelevate din spațiul tabu al sălii de baie, pe căi diferite și în sisteme de codificare diferite, resuscită subtil ideea cuplului și mitul androginiei. Îngemănarea și, mai apoi, resorbția *polarității* în *unitate* încheie acest scenariu narativ prin întoarcerea la sur-să. Că sculptorul și-a premeditat sau nu acest discurs este mai puțin important. Importante rămîn sugestia de lectură și caracterul deschis al unei expoziții cu mult mai bogate în subtext decît ar lăsa de bănuț dimensiunile ei exterioare.

DANS

IN 1992, patru foarte tineri dansatori, absolvenți ai Liceului de Coregrafie din București, Florin Fieroiu, Cosmin Manolescu, Mihai Mihalcea și Irina Costea, au fondat grupul de dans contemporan *Marginalii*. Ulterior, primii trei au absolvit sau sunt pe cale să absolute secția de Coregrafie a Academiei de Teatru și Film, devenind la rîndul lor profesori de dans contemporan la Liceul bucureștean pe care îl urmaseră. În răstimpul scurs între anul fondării companiei și momentul actual, grupul *Marginalii* a suferit o serie de fluctuații, unii dansatori desprinzându-se de grup și formînd alte companii, în timp ce alți dansatori i-au înlocuit, intrînd în formație. Ceea ce a rămas însă o constantă a grupului este faptul că s-a manifestat în exclusivitate în domeniul experimentului, în spații neconvenționale sau pe scenă. Individual sau împreună, dansatorii din această mică companie au participat la spectacole stradale, precum cele din cadrul carnavalului „D'ale Bucureștilor“, la proiecte multimedia, cum a fost cel conceput de Marilena Preda Sînc, în cadrul expoziției „Experiment“ din 1996, cît și la concursuri, festivaluri și stagii cu profil contemporan, în țară și în străinătate.

Deși prezenți deci la numeroase manifestări naționale și internaționale, apariția lor mult prea rară pe scena unui teatru, într-o suită de manifestări artistice, recitaluri sau spectacole, care să-i facă cunoscuți unui public cît mai larg, a făcut ca statutul lor să rămîna marginal, așa cum le este și numele companiei, ei intrînd, numai în conștiința unui public restrîns cu înclinații speciale sau de specialitate. În decursul celor șase ani de

cînd funcționează, compania *Marginalii* a prezentat doar două spectacole, care nu au intrat însă în repertoriul unui teatru: în 1994 *Despre fluturi fără aripi*, în coregrafii de Mihai Mihalcea și Cosmin Manolescu, și de curînd, pe scena sălii Izvor a Teatrului Municipal, *Memoria corpului secret*, spectacol conceput de Mihai Mihalcea.

Ca și ceilalți membri ai companiei, Mihai Mihalcea a avut și are o activitate profesională diversificată, fiind concomitent dansator, pedagog și coregraf. În această ultimă calitate a creat piesa coregrafică *Simplu balans*, prezentată mai întîi la Sala Toma Caragiu a Teatrului Municipal, în 1994, și după aceea la Iași, în Germania și în Statele Unite, a luat apoi un premiu în cadrul concursului „Oleg Danovski“ de la Constanța, cu piesa *Posibil vis*, creată în 1995, a conceput în anul următor coregrafia *Timp fără gust*, distinsă de asemenea cu un premiu la Concursul Național al Liceelor de Artă și, la începutul acestui an a creat mai sus pomenitul spectacol, intitulat *Memoria corpului secret*.

Ca și creațiile anterioare, ultima sa compoziție coregrafică vădește că Mihai Mihalcea are o puternică înclinație către problemele grave ale existenței, pe care le tratează adesea în registrul grotesc, dar, în mod aparent paradoxal, le îmbracă în unele momente și cu o undă de poezie pură. Oricum însă, ambele extreme sînt cel mai adesea învăluite într-o dulce ironie.

Îmbrăcați în terne costume cenușii, purtînd în spinare mari saci cu deșeuri - scenografia Lila Passima - începînd și terminînd spectacolul într-o atmosferă de petrecere tristă, personajele create de Mihai Mihalcea se întîlnesc și cu su-

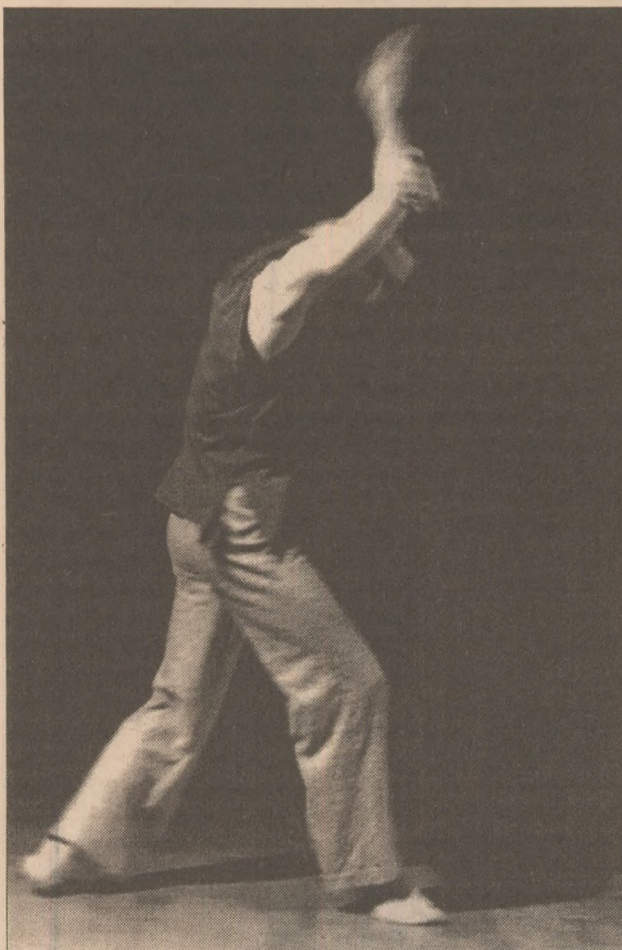
pranaturalul, păsînd pentru scurt timp în Paradis, unde se dezbracă de toată tristețea lumii. Interpreții săi, Ana Maria Pavel, Emiliană Ciobanu, Florin Fieroiu, Eduard Gabia, Manuel Pelmuș și coregraful însuși dau viață acestei lumi cenușii. Din punct de vedere al valorii plasticii corporale, contribuția lui Florin Fieroiu și Eduard Gabia este remarcabilă și esențială pentru greutatea piesei coregrafice.

Strict coregrafic însă, nu toate secvențele sînt de aceeași valoare, unele deslîndu-se și mai ales nefiind încă bine legate între ele. În acest sens, Mihai Mihalcea, ca și colegii săi de altfel, are de ales între formula de recital, cu piese de sine stătătoare, sau cea de suită, cu continuitate ideatică, care preținde o mai serioasă aplecare asupra regiei.

Spectacolul este ideatic superior punerii lui în formulă strict coregrafică, în acest sens țin să subliniez frumusețea ideii din final, care vrea să ne spună că și în pîntecele unui monstru pot să se nască îngeri.

Responsabilitatea coregrafului este cu atît mai mare cu cît spectacolul prezentat pe scenă, urmează să fie itinerat în zece colegii și licee bucureștene, membrii companiei *Marginalii* dorind să sensibilizeze publicul tînar pentru formele dansului contemporan - demers excelent dar care și obligă deosebit de mult.

Memoria corpului secret

Mihai Mihalcea

Liana Tugearu

„În cînt se intră ca în religie“

DESPRE Mariana Nicolesco, primadonă de renume și personalitate puternică, atrăgătoare, nu este ușor să scrii, de aceea prefer ca o introducere la convorbirea avută de curînd să las pe alții să vorbească într-o selecție de extrase din cele mai importante ziare care i-au urmărit parcursul strălucit: „Succesul ultimei seri a Festivalului de la Salzburg s-a datorat Mariane Nicolesco. Culoarele, contrastele, pasiunile și vitalitatea Elettrei au inflăcărat publicul“ (*Diapason-Harmonie*). „Mariana

Nicolesco ne-a uimit prin extinderea neobișnuită a registrului ei vocal, prin accentele dramatice și lirismul ei cald“ (*Die Presse*). „La Nicolesco, unul dintre ultimii monștri sacri ai cîntului“ (*L'Express*). „O mare voce, o măiestrie extraordinară“ (*Süddeutsche Zeitung*). „Mariana Nicolesco a devenit din prima clipă favorita iubitorilor de operă din New York. O mare voce, caldă, cu o personalitate distinctă, pură și acea vibrație care-i asigură un vast registru de expresie“ (*New York Times*).

E.Z.: Stimată Doamnă Mariana Nicolesco, se știe că după ediția națională și după prima ediție internațională a Concursului de Canto Darclée pe care îl prezidați v-ați dăruit cu o extremă generozitate tinerilor laureați, fără nici o remunerație, oferindu-le timpul, experiența, cunoașterea vastă și toată energia Dv. pentru a le îndruma și urmări în continuare evoluția. Sunteți multumită de această experiență și de rezultatele obținute?

M.N.: Concursul Darclée de la Brăila a devenit o instituție vitală pentru lirica noastră. El reunește din doi în doi ani, într-un context internațional și în cadrul incintelor al teatrului în care a debutat Hariclea Darclée, noile talente lirice, definind o piramidă a valorilor care nu mai poate fi ignorată.

Este din partea mea un act de dragoste, disponibilitatea mea rămîne totală pentru aceia dintre ei care vor să studieze, să meargă mai departe, să treacă pragul prezent, să se apropie de substanța adevărului artistic, în căutarea permanentă a expresiei juste, inconfundabile. Eu știu că fiecare spectacol e o bătălie care trebuie câștigată, un eveniment unic trăit cu intensitate maximă, o experiență spirituală.

E.Z. Într-un timp foarte scurt, trei dintre laureații Concursului s-au aflat în fruntea distribuției penultimei premiere a Operei Naționale Române. „Faust“ de Gounod: Doina Dimitriu în Margareta, Iordache Basalic în Valentin și Marius Vlad în Faust (care a pregătit și rolul lui Alfredo pentru premiera „Traviata“). Contribuția Dv. la reușita lor a fost decisivă...

M.N.: Este surprinzător și exaltant saltul pe care l-au făcut în acest răstimp. Mă fascinează să-i văd că se exprimă altfel, vocal și scenic, că au deprins sub ochii mei un alt mod de a spune, de a comunica, de a ne scoate din imperiul indiferenței, în eterna aspirație a artistului adevărat, de a transcende actul de interpretare, transformându-l într-un act de creație. Paradoxul cîntului este acela că implică simultan rigoarea și libertatea, într-un echilibru perfect, iar prospețimea, autenticitatea, credibilitatea artistului depind de acestea. Mă bucur că Răsvan Cernat, Directorul General al Operei Române, a avut curajul să-și asume această deschidere spre viitor. Meritul

spectacolului este și acela de a fi cîntat în limba originală, așa cum ar trebui să fie cazul întotdeauna, lăsând să ne încante inflexiunile acesteia, poezia visată de compozitor, pe care nici o adaptare n-o poate înlocui.

E.Z.: Ați vorbit de multe ori despre acel moment de șansă care poate fi crucial în viața unui artist. În cazul de față, șansa s-a numit Mariana Nicolesco. Se pare că timp de mai multe săptămâni ați stat în teatru alături de ei, revăzând fiecare frază, fiecare măsură, fiecare detaliu, fiecare cuvânt, fiecare pas, fiecare gest.

M.N.: Le-am stat alături clipa de clipă, știind din propria experiență incertitudinile, dubiile, întrebările, neliniștea metafizică ce se nasc în sufletul unui artist atunci când îndrăznește să bată la porțile absolutului.

E.Z.: Cunoașteți foarte bine tînăra generație de artiști lirici din țară. Numai la Concursul Darclée de la Brăila s-au prezentat peste o sută de aspiranți la gloria lirică...

M.N.: Desigur, de la un punct înainte gloria funcționează în sine, nu mai este în mod necesar legată de succese și triumfuri. Artă însă e disciplină, e formă, structură și nu îngăduie nici dezordinea, nici aproximația.

E un exercițiu cu nenumărate reguli generale, care implică însă numai răspunsuri personale, e virtuozitate și mister. Acesta e pariul în care sunt angajați tinerii mei prieteni, un pariu dificil, pentru că în cînt se intră ca în religie.

E.Z.: Față de exigențele scenei internaționale cum îi vedeți pe acești tineri, care sunt calitățile lor principale?

M.N.: Găsesc la tinerii care s-au apropiat de mine, căutînd o lungime de undă comună, calități rare, voce, muzicalitate, inteligență interpretativă, prezență. Marile teatre au menirea să conserve patrimoniul liric, nu permit abaterile de la tradiție, în jurul lor e țesută o rețea critică de competențe care inspiră calitatea. Îmi place să-i acompaniez în aceste meandre pe care le-am parcurs de atîtea ori în vastul labirint al liricii. Dar am convingerea că afirmarea lor își are propria importanță în cadrul culturii noastre chiar în acest moment.

E.Z.: La 23 decembrie 1997 ați oferit la Ateneul Român, pentru sârba-

torile Crăciunului, acel concert care a constituit pentru tinerii Dv. prietenii un eveniment, pentru unii chiar o lansare. Cum ați caracteriza performanța lor?

M.N.: A fost confirmarea superlativă a revelațiilor Concursului Darclée, o imensă bucurie de a face muzică împreună, iar incandescența reacției a publicului m-a făcut să trăiesc un incredibil sentiment de împlinire.

E.Z.: Cu vocea cu care ați fost dăruită și cu arta cîntului pe care o stăpîniți, ați putut aborda un repertoriu cu un evantai stilistic rar, mergînd de la baroc la Penderecki, de la Mozart la Bellini și de la Verdi la Berio. Ce îndrumare le dați tinerilor artiști în constituirea unui repertoriu?

M.N.: Fiecare trebuie să-și urmeze propriul instinct. Eu n-am făcut niciodată o diferență între muzica clasică și cea contemporană, implicarea mea fiind totală în ambele. Expresia clasică sau modernă sunt în fond același lucru, modernitatea e în fond o fațetă a permanenței. În exercițiul sacru al cîntului trebuie să știm să rezistăm însă tentației de a ne arunca în roluri ale căror exigențe trec dincolo de limitele noastre. Marele meu prieten, tenorul Alfred Kraus, este poate și de aceea un model incomparabil, nu numai de clasă, dar și de longevitate artistică. Și asta, pentru că a știut întotdeauna să rămână în cadrul propriului repertoriu. L-am invitat de altfel la București, unde vom susține în curînd un Concert de Gală.

Un repertoriu se construiește pe calitățile specifice ale vocii fiecărui interpret, dar și prin descoperiri surprinzătoare. Condiția e ca încărcătura emotivă prin muzică, prin cînt, să se împletească cu premisa dramatică. Poate această alegere face că sunt atît de puțini artiști care au traiectorii întotdeauna înalte, și care știu să rămână pe piscuri cu o fermitate atît de puțin comună.

E.Z.: Azi unui artist liric i se cere nu numai să cînte bine ci să construiască de fiecare dată un personaj. Despre Dv. criticii din lumea întreagă au scris „prezență scenică incandescentă“, „mare tragediană lirică“. Este vorba și aici de un dar. Pe ce pantă însă pot accede tinerii de azi la înaltele sfere ale expresiei?

M.N.: Chestiune de personalitate,

de magnetism, de strălucire, de temperament, de formație. Muzica e una, iar eu am îndrăznit dintotdeauna să-i dau lectura mea proprie, și cei care m-au urmărit, au fost surprinși pretutindeni de interpretările mele, care nu seamănă niciodată cu cele pe care le cunoșteau anterior. Puntea magică care există între mine și acești tineri mă încredințează că și ei își consacră întreaga existență, gândurile și visele aceluiași ideal.

E.Z.: Spuneți odată că prezența Dv. în evoluția acestor tineri artiști ați dori să fie benefică, așa cum a fost și pentru Dv. Întîlnirea cu marile personalități care v-au marcat devenirea artistică. Ați colaborat cu cele mai de seamă nume ale scenei lirice, dirijori, regizori, interpreți. De la cine ați învățat cel mai mult?

M.N.: Am învățat de la toți și am „furat“ de la toți. Dar dintotdeauna n-am conceput să fac lucrurile altfel decît prin arderi extreme, considerînd că nu există nici o dificultate, nici un obstacol de netrecut, că totul îmi este posibil. Și chiar dacă lecția vieții m-a învățat că nu e chiar așa, sunt fericită că am rămas cu același spirit, cu aceeași spontaneitate, cu aceeași voluptate, cu același elan.

E.Z.: Înceind într-o manieră banală v-aș întreba ce proiecte aveți în viitorul apropiat?

M.N.: Voi cînta în catedrala Notre Dame din Montréal răscolitorul *Rec-viem polonez* de Krzysztof Penderecki, sub bagheta compozitorului, așa cum am făcut-o de atîtea și atîtea ori, începînd cu prima audiere de la Teatro alla Scala din Milano, apoi la Carnegie Hall, la Royal Festival Hall din Londra și acum doi ani la Ateneul Român. Concertul va fi transmis în direct în toată America de Nord. De altfel, după cum știți, anul trecut am interpretat în premieră mondială, sub bagheta lui Lorin Maazel și altă capodoperă a marelui compozitor, *Cele 7 porți ale Ierusalimului* - dedicată aniversării de 3000 de ani a orașului sfînt. Sper în curînd s-o prezentăm și la București.

E.Z.: Stimată Doamnă Mariana Nicolesco, vă mulțumesc pentru amabilitatea cu care ați comunicat aceste gânduri cititorilor României literare.

Interviu realizat de
Elena Zottoviceanu

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

Iancu sau Contra-Iancu

Memoriile unui aristocrat

ÎN ULTIMELE romane apare un personaj rezonant, J.T., un domn foarte bine, de viață veche și care mi-a fost un minunat prieten, pe nume Georgică Jurgea Negrilești. Ținea să i se spună astfel, Georgică, și îi respect dorința. S-a stins din viață în anul 1994. Era un mare umanist. Cea mai însemnată însușire a lui însă era de observator lucid al vieții și al caracterelor omenesci. Copilăria sa se pierde în *dampul* de mahorcă și de piei răskoapte al revoluției bolșevice, apucată la Odesa. O parte a acestei copilării aristocrate se petrece pe un iaht la Sulina, iar amestecul de franceză și de rusă albă alcătuieste farmecul acestei personalități fără de operă, dar a cărei existență, acută, este ea însăși o operă de subtile judecăți și de străfulgerări ale spiritului.

Deseori, ne plimbam împreună, iar una din atît de amuzantele și de instructive, - pentru mine, deambulări, - a avut loc între străzile Dorobanți și Calea Floreasca, plus străduțele paralele ce le intersectează. El mi-a luminat iarna năpraznică în care se petrece acțiunea *Căderii în lume*. Un critic important a cutedat să afirme că iarna aceasta, a *Căderii*, este cea mai viforoasă, mai reușită iarnă din întreaga literatură română. S-ar putea să nu fie o exagerare. Acest anotimp, senin, în mizeria lui, - *l'hiver serein*, *l'hiver lucide* - i-l datorez prezenței lui J.T., - a lui Georgică Jurgea, narator, ori martor prin excelență al lumii trăite. Soția sa, distinsă, Doris Jurgea, a avut bunăvoința să-mi pună la dispoziție multe pagini din *Memoriile*, excepționale, netipărite încă. Manuscrisul va apărea la Editura Albatros. Georgică Jurgea a mai publicat o serie de fragmente, înainte de 1989, și care au apărut în paginile „Almanahului literar al Asociației Scriitorilor din București”.

Fragmentul de față se numește *Hanul cu tei*. Iată tonul, șampanizant, al acestor amintiri, în care apar și bucureșteni de seamă ai epocii, după cum se va vedea.

...E un loc din alte timpuri, cred că de pe vremea lui Hangerliu vodă. Cele două capete ale pasajului sunt păzite de bolți care au scăpat miraculos de „focul lui Bibescu”, fiind restaurate de oameni ce au știut să păstreze pecetea trecutului. Pe aici treceau Craii de Curtea Veche, sau însuși autorul, Mateiu Caragiale, cînd se ducea la Iancu sau Contra-Iancu, minunatele birturi, sau la domnișoarele vesele de pe Băcani 2. Acum nu mai e nici han nici tei. Cînd pășești în pasaj din Blănari vezi firma restaurantului „Grătar special, vinuri alese”, însă nu scrie ca la Iancu sau Contra-Iancu „grătar spaniol”, ceea ce înseamnă că restaurantul nu e evreiesc!...

Un chelner politicos, dar distrat, m-a instalat la o masă lângă fereastră. Pe scaun am pus o mică valiză din imitație de piele de la care se aude o muzică discretă. E un radio portabil „Braun 2”, o raritate pe atunci. Reglat pe celebrul post „Ilse Zwo”. Din ce emite acest post, depinde: dacă voi mai mînca aici, dacă vor mai veni ceilalți comeseni așteptați, și, într-o foarte mică măsură dacă voi mai trăi ori nu. Deocamdată cîntă Rosita Serrano, așa că nu e nici o grijă. Îndată însă ce se aude o voce germană care îndrugă niște cuvinte ciudate, trebuie să fii foarte

atent și să cunoști codul. Nu mai țin minte bine, dar dacă auzi că Gunther (de pildă) s-a urcat pe Hilda, atunci poți fi liniștit. Înseamnă că aviația S.U.A. e deasupra Ungariei. Dacă însă Hans se urcă pe Trude, înseamnă că stolurile de bombardiere se îndreaptă spre București sau Ploiești. E bine ca înaintea paniceii stîrnite de pre-alarmă să pornești cu mașina spre o pădurice din jurul capitalei. Astăzi pot să închid aparatul. A trecut de ora 12, - limita vizitelor americane. Populația profită cu nesaț de „pausa” ce se prelungește pînă la zece seara, cînd începe vizita avioanelor R.A.F. - Royal Air Force, - englezești, care sunt considerate de mulți cu mult mai distrugătoare. Dar, iată-l pe Vinea însoțit de Pamfil Șeicariu. Distincția sobră a lui Vinea iese și mai evidentă în contrast cu Șeicariu. Ce toapă splendidă! Franțujii, care detestă pe toți străinii (în afară de ruși, cînd erau foarte bogați, de unde și expresia „charme slave”, ar fi zis: *Quel ruffian balcanique!* Calcă apăsător și sigur ca și cum numai el s-ar găsi în sală. Îmi întinde o mînă uscată și energică și așteptam să fie transpirată, - și după ce m-a măsurat pătrunzător și agresiv, a luat loc. Are privirea lui Dukiadis, un geambaș de cai foarte deștept pe care l-am cunoscut la iarmarocul din Birlad. Cu o falsă indiferență se uită prin sală. Zic indiferență fiindcă, după cum am constatat mai tîrziu, nu-i scapă nici un amănunt. „Așa dar, Dta ești dl. Jurgea, adversarul de sah al lui Bebe... ce mai zăpăceală și asta... cum spunea marele mascalton (era vorba de Napoleon) «prea serios pentru un joc și prea frivol pentru un lucru adevărat»!...”

Dar iată-l pe Mișu Fărcășanu. Elegant, deși neîngrijit, vine spre noi zîmbind. Șeicariu îl măsoară fără amabilitate. Cică nu-i plac zîmbăreții. El crede că o mîrlănie îmbufnată e mai sinceră decît politețea și amabilitatea. Vinea intervine și zice: „Sunt cîini amabili și cîini care caută orice prilej ca să te muște”. Șeicariu exclamă: „Iar cei care își arată colții, înseamnă că și vîd un os în perspectivă”. La care Vinea răspunde prompt: „Atunci, la oase, să trăiască oasele!” Pentru Fărcășanu problema osului era rezolvată... Prin căsătoria Piei... a intrat în clanul Brătienilor. Pletele lui prea lungi, faptul că n-avea burtă și mai ales simpatia lui pentru URSS trezeau destule suspiciuni. Pe atunci, Fărcășanu, ca și Vinea, erau aprigi admiratori ai URSS-ului. Mai tîrziu, totul s-a schimbat. Pentru a reveni la subiect, trebuie să spun că Fărcășanu primise de ros un os foarte modest. Singura resursă mai de nădejde era tot frumoasa lui soră Mia care ca soție a dentistului Fessler și mai ales ca iubită a ministrului de război Pantazi (Gritzko, în momentele de tandrețe) era în măsură să-l ajute. A fost pe front pînă în Caucaz. În calitate de corespondent militar. O călătorie tare plăcută. Deoarece toți știau că este, oarecum, rudă, cumnat, cum ar veni, cu ministrul de război. Nenumăratele agape cu colonei și generali nu l-au împiedicat să noteze impresii interesante și personale. Luase și fotografii, de la un maior neamț. Totul a fost ars de Mia. Cum avea să spună însuși Fărcășanu, Mia aceasta era barometorul tuturor dezastrelor...

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea XXV

Köln-Neuwied, luni...

Domnișoarei Josefa von Kaulbach
München

Dragă Josefa,

UITE, a treia scrisoare de la mine, una mai mult decît mi-ai scris tu. Am fost la Köln și am stat pe malul Rinului în umbra domului de piatră dantelată, început de meșterul Gerhard, înainte de anul 1250. Zidirea lui nu s-a sfîrșit nici pînă astăzi. Mereu se adaugă, se preface cite ceva. De pildă, cele două turnuri vor fi înălțate. O legendă spune că atunci cînd construcția sfîntului locaș va fi terminată, se va împlini și sfîrșitul lumii.

Am văzut atîtea catedrale, cite bordeie sînt la noi în sat, dar de săturat nu m-am săturat încă. Domul din Köln e în formă de cruce, rînduri de stilpi înflorați susțin cupolele. În spatele altarului principal este statuia regilor magi, cei trei crai de la Răsărit, cum le spunem noi. Moaștele lor zac într-o raclă, împodobită cu pietre prețioase. Le-a adus împăratul Frederic I, după ce a distrus Milano, la 1170. Numeroși episcopi au locul de veci în diferite capele, mai mici sau mai mari. Biserici mai importante în Köln sînt: Sfînta Maria în Capitol, Sf. Petru, Sf. Severin, Sf. Kuni- bert și Sf. Pantelimon, unde se găsește mormîntul împărăteșei Theophania din Bizanț, soața împăratului Otto al doilea. Aproape de dom, în ulița Trank, am vizitat Muzeul Wallraff, încărcat de picturi, operele celor mai mari meșteri din toate timpurile. Am trecut și pe la parfumeria Farina, din Piața Jülich, unde se distilează înmiresmata apă de Köln - Eau de Cologne. Am cumpărat și eu niște clondîre mici, am să-ți spun pentru cine.

Cu vaporul am luat-o pe Rin în sus, spre Koblenz, am salutat de pe punte pașnicul Bonn, și cînd am ajuns în dreptul tirgușorului Neuwied și am văzut castelul alb ca un trandafir cerchez și grădinile acelea îmbietoare, nu știu ce mi-a venit că am strigat cîrmaciului să tragă la mal. „Dar, domnule, ați plătit pînă la Koblenz.” - „Nu face nimic. Cobor aici.” Mare vîlvă și mișcare s-a făcut între pasageri. Se întîmpla ceva neobișnuit, aceasta i-a deșteptat pe toți. „Pot să vă ajut cu ceva?”, mă întrebă un bărbat înalt cu ochelari de aur pe nas. „Eu sînt medic.” Am mulțumit și am sărit pe un podet care s-a clătinat periculos. În cîteva minute am ajuns la castel. M-am anunțat la poartă.

„Vreți să vedeți colecția de obiecte aduse de prințul Maximilian din Brazilia? Zece groși, intrarea. Azi e însă închis”, îmi zise portarul. I-am răspuns că o caut pe principesa Elisabeta. „E la Bonn.” Pe scări cobori un domn care se sprijinea anevoie într-un baston, deși se vedea că este încă tînar. „Ce se întîmplă aici?”, întrebă el cu o voce blindă. Și către mine: „Ce doriți? Eu sînt prințul Hermann.” M-am prezentat și i s-a luminat fața: „Boier Enache din România! Otto mi-a vorbit de dumneata. Vrei să-l vezi?” - „Bucuros.” M-a condus în camera bolnavului. Otto dormea; perna îi era udă de lacrimi. „Are dureri cumplite”, mă lămuri castelanul și începu să sufle greu, chinuit de o tîsă seacă. Prințșorul deschise ochii. Se bucură: „Credeam că o să mor și n-o să te mai vîd”. Îmi prinse brațul cu mîna lui firavă: „Mai spune-mi o poveste din țara ta!” Am stat cu el de vorbă peste un ceas de vreme pînă a obosit din nou. Mi-a dat ca amintire o poezie de a surorii lui, ca un lucru de mare preț. Ți-o copii aici:

Părinte al vieții, Ție îți mulțumesc/Te voi urma mereu cu pasu-mi omenesc

Către-al luminii tată, dragostea mea ridic//Și-l caut, fără el nu sînt nimic.

Am fost poftit la masă. M-am scuzat că nu eram îmbrăcat cum se cuvine, dar mama lui Otto, principesa Maria, o femeie de o frumusețe extraordinară, mă liniști și adăugă: „Noroc că nu e Elisabeta acasă! Din simpatie pentru dumneata ne-ar fi silit pe toți să ne îmbracăm în ținută de voiaj.” Dintre meseni am reținut numele principesei Sophie von Nassau, sora stăpînei casei, apoi al profesoarei de franceză, domnișoara Jossé, al profesorului Sauerwein, dascălul de istorie, engleză și italiană, și al domnului pastor Harder care se ocupă de educația religioasă a copiilor. S-a vorbit mult de filosofie și religie, discuții la care eu n-am participat. Prințului Hermann tocmai îi apăruse o carte „Viața spirituală necunoscută și revelația divină”. Căfeaua s-a servit în salon.

După-masă am urcat prin pădure la castelul Monrepos, unde s-a născut principesa Elisabeta și cei doi frați ai ei, un loc frumos ca grădina raiului.

Salutări lui Nicky, ursulețul. De asemenea cite o bezea celor 6 păuni și, după cum vezi, dovada că le țin minte numele: Kar, Mi, Sol, Ke, Ut și Wol. Pe tine, te îmbrățișează în eternă fideitate, al tău, mult iubitor Enache.

POLIROM

NOUTĂȚI
mai '98

Cornel Ungureanu
A muri în Tibet

Serge Moscovici
**Psihologia socială
a relațiilor cu celălalt**

Elena Niculiță-Voronca
**Datinele și credințele
poporului român**
adunate și așezate în ordine mitologică

Dan Stanca
Muntele viu

Michael Pollak
Viena 1900 O identitate rănită

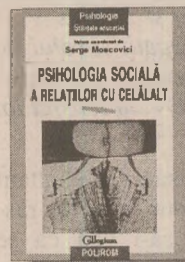
În pregătire:

Paul Zumthor

Babel sau nedeșăvîrșirea

CARMINA BURANA Antologie de poezie latină medievală (ediție bilingvă)

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C.Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)6138978
Brașov, str. Toamnei nr.7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

Despre studenții și profesorii de ordinioară

PENTRU o țară în care cuvântul "reformă" are atât de mari puteri magice, fiind ca un soi de miraj dincolo de care se profilează seducător mintuirea neamului și fericirea veșnică, e surprinzător cit de rar apare el totuși folosit în combinația "reforma învățămîntului". Dacă aș avea știința Rodicăi Zafiu chiar aș concepe o analiză în genul celor atât de spectaculoase și de relevante pe care le găsim în pagina 11 a "României literare" spre a mă convinge, și eventual a explica de ce într-adevăr termenul "reformă" are prea puține ocurențe alături de "învățămînt". Una dintre posibilele explicații ale acestei constatări neverificate, deocamdată, mi-a fost sugerată de lectura cărții seminale a istoricului H.I. Marrou despre educația antichității. Studiul acesta, piesă fundamentală în cercetarea antichității, inevitabil din orice bibliografie serioasă pe probleme de retorică clasică sau de filozofie antică, a apărut la finele anului trecut la Editura Meridiane. Mă tem că nu a fost luat cu suficientă atenție în seamă, ci a trecut mai curînd drept încă una dintre acele cărți docte care sfîrșesc prea repede pe rafturile bibliotecii, destinate unei lecturi plasate într-un viitor abstract și atemporal, în loc să fie citită, cum merită, acum, cu aviditate și creionul în mînă.

Așa cum Marrou însuși nu șovăie de la bun început să recunoască față de cititori că își va îngădui, pornind de la constatările sale de istoric, reflecții generale pe marginea educației din epoca noastră, a celor numiți generic *modernii*, mă grăbesc și eu să avertizez că am citit *Istoria educației în antichitate* gîndindu-mă în permanență la mai trista ei istorie din zilele noastre, și mai ales de pe meleagurile noastre. Cred că aceasta nu e doar o lectură profitabilă în sensul imediat și evident al termenului, ci chiar una necesară. De altfel ceea ce definește demersul de istoric al lui Marrou în această carte este remarcabila capacitate de a stimula reflecția: autorul nu face dezvăluiri spectaculoase, nu mizează pe forța detaliului factual, nu informează în măsura în care o fac indeobște tratatele de istorie, ci mai curînd comentează chestiuni relativ cunoscute insului cultivat, descoperindu-le însă o semnificație specială. Istoria educației în antichitatea greacă și latină urmează istoria culturii, în particular a filozofiei din această perioadă. Noutăți concrete, așadar, nu vom găsi în acest studiu. "Personajele" lui Marrou sînt cele din oricare tratat de istoria culturii în antichitate: Homer, Platon, sofistii, Aristotel, Isokrate, Cicero. Pe cit de simplă și de evidentă e consecința acestui paralelism între cultură și învățămînt, pe atât de ignorată de regu-

lă. Voi reveni mai tîrziu asupra acestei chestiuni.

Ca istoric, Marrou este mai curînd pătimaș și pasional, decît rece și meticolos: din cercetător el se metamorfozează repede în avocat, pledează convingător pentru sistemul antic de educație, se întristează atunci cînd îi descoperă (cu ochii cîrtitori și păcătoși ai modernului cocoțat pe umeri anticilor) lacunele și se bucură insinuant elegant că întreg învățămîntul lumii occidentale e format după acest model antic. Istoria educației antice reflectă, după cum consideră Marrou, trecerea progresivă de la o cultură de nobili războinici la o cultură de scribi (pagina 15). Această perspectivă e foarte interesantă pentru că descrie în același timp și o schimbare de mentalitate asupra rolului educației în formarea unui om: este insul educat util și fidel cetății, sau în primul rînd sieși? În viziunea (implicită) lui Homer educația presupune formare în spirit cavaleresc; ea dă putere și noblete individului, dar mai cu seamă îl face curajos și chiar ușor frenetic. Eroii homerici, odată ce au parcurs un proces de educație, sînt socotiți făpturi superioare și ei nu datorează grațitudine (magiștrilor lor), ci mai curînd trebuie să își onoreze obligația de a trăi după un anumit cod existențial. Marrou comentează episodul întîlnirii dintre Ahile și Phoinix, fostul său dascăl, care, amintindu-i de vremurile bune petrecute împreună, izbutește să se facă ascultat de temutul Ahile. Dar bunăvoința lui Ahile față de bătrînul său profesor este neînsemnată și momentană. Datoria lui nu este să își respecte foștii profesori, ci să se respecte pe sine, trăind o viață intensă și febrilă, dispus oricînd să se sacrifice pentru ceva mai înalt decît viața însăși, pentru acea intraductibilă *arete*, pe care dicționarele moderne, precum și tomuri întregi de filozofie, au încercat să o explice echivalînd-o cu conceptul de virtute. *Arete* este, susține Marrou, ceea ce face din om un brav, un erou, iar personajul homeric trăiește și moare pentru a încarna prin conduita sa acest ideal al existenței călăuzite de principiul curajului și al îndrăzelii. A fi educat înseamnă a ști să duci o viață curajoasă și demnă, pe care să nu eziți a o periclita atunci cînd valorile lui *arete* sînt amenințate.

Interesantă mi se pare această detașare a individului de dascălul său odată ce procesul educației a fost încheiat. Cultura modernă pretuiește enorm de mult mitul magistrului, al învățătorului care nu te formează doar spiritual, ci îți dă și o anumită amprentă sufletească, rămînînd cumva domnul și stăpînul tău pentru totdeauna. Cu riscul de a părea oribil de ingrat, totdeauna mi s-a părut opresiv acest mit care

face din fiecare din noi eterni discipoli și ne obligă să rămînem fideli chiar și acelora cu care de mult nu mai comunicăm intelectualmente, și nici măcar sufletește. Pînă la Socrate și Platon (care de fapt impun, declară Marrou, o tradiție unică, nici măcar o tradiție în sensul curent al termenului, în domeniul educației), profesorul este în antichitate un instrument, mai curînd decît un păstor de suflete și minți. Pedagogul, de pildă, este atît la greci cît și la romani, de fapt un servitor însărcinat să însoțească tînarul sau copilul între casă și școală. Rolul său este uneori extrem de modest: simplu sclav, el poartă bagajul micuțului, care îi e lui stăpîn, ba uneori îl poartă în brațe chiar pe copil, dacă acesta e obosit. Mulți vor fi dispuși să citească în cheie alegorică această relație a tînarului cu pedagogul său, dar în cazul antichității acest raport de subordonare este unul propriu, nu figurat. Învățătorul, la rîndu-i (diferit de pedagog), este un ins destul de umil, mai aproape de institutorul sau de guvernanta epocii victoriene în Anglia, decît de profesia destul de onorabilă din zilele noastre.

Firește, adevăratul magistrul este de fapt filozoful, cel care s-a dește în tînar semințele cunoașterii și ale adevărului. Acesta este un personaj foarte important și puternic, nu atît pentru că de el depinde formarea tinerilor, ci pentru că e posesorul acestor seminte. Educația în antichitate este inițial o chestiune de inițiere în sensul profund al cuvîntului, chiar mistic. Pînă la un punct (mai precis pînă la sofistii și la instituționalizarea învățămîntului), educația antică înseamnă cunoaștere specializată și privilegiată. O dovedește asocierea destul de durabilă dintre educație și aristocrație. Această echivalare a educației cu cunoașterea presupune anumite consecințe importante: în primul rînd nu oricine are acces, și nici măcar dreptul la învățămînt. Educația implică aproape o vocație, o disponibilitate interioară specială, iar a fi educat înseamnă a face parte dintr-o coterie intelectuală care devine spațiul tău existențial, din care nici nu vrei și nici nu poți ieși. Nu întîmplător aceste coterii sînt de multe ori în antichitate cimentate prin relații erotice intense, care, prin homosexualitatea lor, asigură o dată în plus separarea de ceilalți, echivalează cu o declarație de izolare orgolioasă. Atît comunitățile intelectuale de bărbați, cît și cele de femei (din timpul lui Sappho, se-nțelege) își derivă unitatea și forța din *diferență*. Marrou insistă destul de mult asupra aspectului spiritual al acestor legături erotice homosexuale din cercurile intelectuale ale antichității, recomandînd chiar ignorarea laturii pur fizice a chestiunii. Pentru că i se par anormale aceste relații, istoricul caută să le afle o suprapapă intelectuală: erosul reprezentînd, crede el, corelativul imediat al unei pedagogii bazate pe perfecționism și pe o pasionalitate a ideilor. Ca doi îndrăgostiți,

magistrul și discipolul sînt în căutarea absolutului, a cunoașterii. Inevitabil spiritul modern își amintește de Narzis și Goldmund ai lui Hesse. Dar această legătură erotică presupune, pe lîngă idealizarea și absolutizarea cunoașterii, și un anumit criteriu de privilegiere: nu oricine poate deveni discipol, așa cum nu oricine poate deveni îndrăgostit. Există un element de irațional și de mistic în această înțelegere a educației care îl poate șoca pe omul modern. Îndrăgostirea este ceea ce asigură legătura indisolubilă dintre magistrul și discipol: ei sînt un cuplu din care nici unul nu poate ieși decît anulînd violent relația. Narzis, la un moment dat, e la un pas de a-l ucide pe Goldmund, dar nu izbutește să o facă, și eșecul lui confirmă că e captiv cumva acestei legături amoros-intelectuale.

Am zăbovit asupra acestui aspect al educației antice, deși Marrou nu îi acordă foarte multă importanță (ca spațiu de comentariu), iar alți cercetători nici nu îl iau în seamă, pentru că mi se pare că el infuzează discret și mitul modern al magistrului. A-ți părăsi maestrul spiritual echivalează și astăzi, datorită etimonului spiritual antic al relației discipol-magistrul, cu o trădare, cu un soi de dezîndrăgostire. De aici disoluțiile vehemente ale cuplurilor intelectuale, procesele morale și etice, gravele reproșuri umane care însoțesc rupturile dintre maeștri și elevi.

Cealaltă față a tradiției antice a educației și a viziunii asupra rolului profesorului descinde din sofistii. Ei sînt primii care fac prăvălie din școală, care promit cunoașterea oricui o vrea, nu doar unor puțini la număr privilegiați. Contra unei sume (măricele) de bani, sofistii învață pe oricine. Li s-a reproșat mult această democratizare a educației. În virtutea celor spuse mai sus despre subtextul erotic al relației magistrul-discipol, s-ar putea afirma că sofistii renunță la acest fior mistic al educației: oricine poate fi discipol contra unei pungi de galbeni, și asta nu presupune nici o afinitate cu profesorul. Sofistii sînt niște neguțatori de informații și cunoaștere, foarte moderni din punctul acesta de vedere (și nu numai din acesta, ei fiind intemeietorii concepției antifundaționaliste care domină epistema sfîrșitului nostru de secol). De altfel lui Protagoras, dacă nu mă înșel, i se atribuie o anecdotă celebră: se pare că unul dintre studenții săi l-a întrebat dacă își poate recupera banii în cazul în care se va dovedi că nu a obținut prin ei cunoașterea. Cum la momentul respectiv educația presupunea în primul rînd elocvență, disponibilități retorice și oratorice, Protagoras i-ar fi propus, zice-se, să devină oponentul său în justiție. Dacă elevul urma să cîștige procesul, însemna că Protagoras i-a oferit abilitatea necesară, deci i se cuvine onorariul. Iar dacă elevul pierdea, Protagoras își cîștiga oricum onorariul, ca parte adversă învingătoare. Morala acestei anecdote este simplă: sofistii

Henri-Irénée Marrou - *Istoria educației în antichitate*, volumele 1-2, traducere și cuvînt înainte de Stella Petecel, Editura Meridiane, București 1997, 467+265 pagini, vol. 1-2, 18 000 lei.

te învață cum să ai în orice împrejurare dreptate. Sau cel puțin asta este morala pe care o descoperă Marrou, căruia de fapt sofistii nu îi plac prea tare. S-a consumat atît de multă cemeală pentru a comenta celebrele maxime sofiste (dintre care cea mai celebră este "Omul e măsura tuturor lucrurilor"), iar Marrou insistă să vadă în ei doar niște pragmatici coțcari pe care filozofia pur și simplu nu îi interesează, ci doar mici strategii eficiente prin care să poată cîștiga întotdeauna.

E aceasta o perspectivă mai degrabă cinică asupra sofistilor, dar nu neapărat una negativă. Mai caritabil interpretată, ea s-ar reduce la a vedea în educație un set de principii intelectuale care să te protejeze în întreaga ta complexitate umană, să te explice și să te autorizeze în fața celorlalți. Nu mi se pare deloc puțin lucru. Și aici revin la acea semnificație mai largă a studiului lui Marrou, una cu directă relevanță pentru noi astăzi. Ceea ce demonstrează excursul său istoric este că educația predetermină dar și presupune o anumită înțelegere a culturii, a rolului individului, a menirii sale, a relației lui cu ceilalți. Pentru latini, susține istoricul, rostul omului educat este să își ajute grupul uman căruia îi aparține, în vreme ce eruditul hellenistic descoperă prin educație că numai în sine poate afla adevărata împlinire. Pe unul educația îl sortește societății, pe celălalt singurătății. Orice încercare de a sistematiza educația, sau de a o reforma, trebuie să înceapă, după cum pledează Marrou, prin a se întreba care e rolul educației, ce anume va face ea din individ. Iar un răspuns nu e posibil decît în măsura în care există o legătură solidă, sau măcar premisa plauzibilă a unei asemenea legături, între cei ce se vor erija în dascăli (fie în sensul grav, platonician, fie în cel mai americano-pragmatic al sofistilor) și între discipolii lor. Oare există la noi, acum, într-un spațiu fisurat pe linia de demarcație a generațiilor, o asemenea legătură?

SEYMOUR -

J.D. SALINGER este scriitorul contemporan american care și-a rezervat un loc de onoare în panteonul literaturii mondiale printr-un singur roman: celebrul *De veghe în lanul de secară*, acel imn închinat nostalgiei după puritatea, după ireversibila inocență primară a copilăriei, și care a avut un impact de neasemuit în rindurile tineretului american, și nu numai, al anilor 50-60, răzvrătit împotriva opulentului *establishment*, exterminator de visuri și idealuri, împotriva visului american transformat în coșmar.

Din 1951, anul de apariție al acestei cărți de capătii a adolescenței, suflul epic al lui Salinger s-a fragmentat în povestiri, care, însă, gravitând în jurul unei teme recurente - dihotomia, de natură aproape dickensiană, a fragilității emoționale adolescentine și a împietririi în ipocrizie și deformare morală a adulților caracterizați ca *phoney* (falși) - precum și a acelorași personaje, se încheagă, oarecum, într-un roman caleidoscopic, prismatic.

Începând cu cele *Nouă povestiri* (1953) și continuând cu *Franny și Zooey* (1961) și cu *Dulgheri, înălțați grinda acoperișului* și *Seymour - o prezentare* (1963), Salinger conturează saga unei familii, excentrica familie Glass, alcătuită din doi părinți actori și șapte copii superdotați, care ne plimbă succesiv prin optica lor. Dar întreaga familie este dominată de figura lui Seymour, fratele mai mare, poetul, filozoful, vizionarul, cel care, ca și eroul din *De veghe în lanul de secară*, crede că lumea poate fi reformată prin iubire. Cel care, intrat în lumea *phoney* a adulților, se sinucide, romantic, la 31 de ani, demonstrând astfel efemeritatea oricărei iluzii și fixându-și imaginea etern tină, etern poetică, în memoria celorlalți. Naratorul, Buddy, unul din frații Glass și un alter-ego al autorului, îl idilizează și-l idealizează pe Seymour, eroul obsedant al existenței sale și al povestirilor. Titlul *Dulgheri, înălțați grinda acoperișului* este emblematic: la apariția titanu-

lui Seymour, omul de o uriașă înălțime morală, acoperișul trebuie ridicat. Un Seymour angelicat, desprins de lumesc și prin filozofia sa orientală, o stafie benefică, sublimă, bintuie în toate povestirile lui Salinger. Departe însă de a fi fastidioase prin această venerație obsesivă, cele două din urmă povestiri sint tincturate de umor, de un comic amar, cinic, în creionarea galeriei de personaje, o caricaturizare intersectată de duioșie, de esență, uneori, chapliniană.

Volumul *Dulgheri, înălțați grinda acoperișului* conține povestirea cu același titlu și un eseu-portret, *Seymour - o prezentare*, din care detașăm fragmentul de mai jos și în care Salinger profită pentru a se răfui cu criticii pe care întotdeauna i-a detestat, în special cu cei „freudieni”, în vogă la momentul respectiv.

Volumul este în curs de apariție la Editura Univers.

A.R.

CONSTAT cu oroare că protagoniștii scrierilor mele mă conving întotdeauna, prin simpla lor prezență, că cea mai mare parte din ceea ce am scris pînă acum e fals. E fals pentru că scriu despre ei cu o dragoste neclințită, dar cu o pricepere variabilă și această pricepere variabilă nu reușește să-i prindă pe protagoniști ferm și corect, ci se pierde în dragostea pe care le-o port, dragoste care nu va fi niciodată satisfăcută de priceperea mea și care, prin urmare, crede că-i protejează pe protagoniști împiedicându-mi priceperea să-și exercite funcțiunea.

CA ȘI CUM (ca să mă exprim figurat) un autor ar avea o scăpare de condei și această greșală ar deveni conștientă de sine însăși. Și atunci greșala se revoltă împotriva autorului, din ură față de el și, îi interzice să o corecteze, spunându-i: „Nu, refuz să fiu ștearsă, voi rămîne aici ca martor împotriva ta, ca să dovedesc că ești un scriitor foarte slab.”

Uneori, sincer vorbind, toate astea mi se par niște fleacuri, dar la vîrsta de patruzeci de ani, îl privesc pe vechiul meu prieten de vreme bună, cititorul general, ca pe ultimul meu confident contemporan; înainte de a fi părăsit anii adolescenței, unul dintre maeștrii cei mai fermecători și mai fundamentali lipsiți de infatuare din cîți am cunoscut vreodată, mi-a cerut imperativ să urmăresc statomnic atragerea bunăvoinței și toleranței printr-o relație directă cu cititorul, oricît de ciudată sau de teribilă ar fi aceasta; în cazul meu, maestrul a fost conștient de la bun început de o astfel de necesitate. Întrebarea este, însă, cum poate un scriitor să-și atragă bunăvoința cititorului cînd n-are habar cum e acesta? Și reversul situației se aplică, fără îndoială, la fel de bine, dar cînd oare e întrebare un narator cum crede că arată cititorul lui? Din fericire, ca să stăruim asupra acestui punct - deși nu cred că ar suporta o interminabilă dezvoltare - eu am aflat practic, cu mulți ani în urmă, tot ce e necesar să știu despre cititorul meu general; adică despre *tine*. Mi-e teamă că tu ai să negi cu tărie că te-aș cunoaște, dar nu sint în măsură să te cred pe cuvînt. Ești un mare iubitor de păsări. Asemenea eroului unei povestiri intitulate *Reciful Skule*, de John Buchan, ești un om care admiră păsările, în primul rînd pentru că ți-au inflăcărat imaginația; te-au fascinat deoarece „dintre toate viețuitoarele creației sînt cele mai apropiate de spiritul pur” - aceste creaturi miciute, cu temperatura normală a corpului de vreo 60 de grade. Probabil, asemenea lui John Buchan, păsările ți-au inspirat și ție multe gînduri emoționante; nu mă îndoiesc că ți-ai amintit că „Sitarul cu creastă aurie, care are un stomac cît un bob de fasole, traversează Marea Nordului! Ploierul fluierar, care se înmulțește în regiunile nordice atît de îndepărtate încît doar vreo trei oameni i-au văzut cuibul, își petrece vacanțele în Tas-

mania”. Ar fi prea frumos dacă propriul meu cititor general s-ar nimeri să fie unul dintre cei trei oameni care au văzut cuibul ploierului fluierar, dar sint că-l cunosc - adică *te* cunosc - îndeajuns ca să știu ce anume gest binevoitor din parte-mi ar putea fi acum bine primit. În acest spirit *entre-nous*, bătrîne confident, înainte de a ne alătura celorlalți, celor răspîndiți în lumea întreagă, printre care se numără, cu siguranță, conducătorii mai vîrstnici de bolizi care stăruie să ne transporte, dintr-un biziit, pe lună, precum și cei ce hoinăresc prin Dharma, fabricanții de filtre pentru țigările gînditorilor, Beatnicii, Soioșii și Arțăgoșii, distinșii gongorici, toți acei trufași experți care știu atît de bine ce trebuie să facem sau să nu facem cu bietele noastre organe sexuale, toți tinerii barboși, îngîmfati, iliterati și toți chitaristii lipsiți de talent și ucigașii de Zen și bulevardişti înregistrați ca esteti, care privesc de sus această planetă pe care (nu mă întrerupe!) au poposit Kilroy și Hristos și Shakespeare - deci înainte de a ne alătura acestora, îți spun în particular, bătrîne prieten (sau mai curînd nu-ți vorbesc ție, ci *în tine*), că te rog să accepți acest modest buchet de paranteze proaspat înflorite: (((( )))). Presupun că nu au un aspect prea floral, dar țin să fie primite ca niște semne crăcănate, curbate, ale stării mele de spirit și de trup, acum cînd scriu toate acestea. Vorbind din punct de vedere profesional, adică din singurul punct de vedere din care mi-a plăcut vreodată să vorbesc, sint un om care cunoaște o fericire extatică. Niciodată înainte n-am fost așa. Sau poate că o singură dată, la paisprezece ani, cînd am scris o povestire în care toți eroii aveau cicatrici din dueluri de la Heidelberg - eroul pozitiv, eroul negativ, eroina, bătrîna ei doică, toți cîii și ciinii. Dar pe atunci, s-ar putea spune că eram fericit cu moderație, adică nu extatic, nu ca acum. Ca să ajung la idee: întimplător știu că un scriitor aflat într-o stare de fericire extatică e, adeseori, o persoană plicticoasă, care te seacă la răunchi. Firește, poeții aflați în această stare sint cel mai dificil de suportat, dar și prozatorii apucați de un asemenea acces nu se pot comporta normal într-o societate decentă; divină sau nu, o criză e o criză. Și dacă gîndesc că un scriitor extatic poate face multe lucruri bune pe pagina tipărită, bănuiesc că e adevărat, în același timp, și infinit mai vizibil, că nu poate să fie moderat, temperat sau succint; îi scapă aproape toate paragrafele scurte. Nu poate naviga pe valuri joase. În siajul a ceva atît de grandios și de devorant ca fericirea, el pierde, în mod obligatoriu, plăcerea mai mică dar, pentru un scriitor, întotdeauna delectabilă, de a apărea în paginile cărții cocoțat nepăsător pe un gard. Mai rău, însă, cred eu, e faptul că nu mai poate răspunde dorinței celei mai imediate a cititorului său, anume aceea de a-l vedea pe autor că se duce la dracu cu povestea lui cu tot. De aici provine, în parte, oferta paran-

tezelor pe care ți-am făcut-o cu cîteva fraze în urmă. Știu că numeroși oameni inteligenți nu suportă comentariile în paranteză care stîrbesc fluentă unei povestiri. Dar vreau să vă avertizez că, de aici încolo, nu numai că aparaturile mele or s-o ia razna năvalnic (nu sint sigur dar s-ar putea să recurg și la vreo două note de subsol), dar chiar intenționez ca, din cînd în cînd, să-i sar cititorului în spinare, ori de cîte ori o să descopăr ceva adiacent cursului obișnuit al narațiunii, care o să mi se pară însă captivant sau interesant și demn de a-i fi pus sub ochi. Viteza, Dumnezeu să-mi apere pielea mea de american, n-are nici o importanță pentru mine. Totuși există cititori care caută numai textele restrinse, în manieră clasică, și poate cele mai concentrate metode de a le ține atenția trează, ei bine, acestora le sugerez - cu toată onestitatea cu care un scriitor poate sugera asemenea lucru - să lase cartea din mînă acum, cît timp, îmi imaginez, renunțarea e încă bine-venită și ușoară. Probabil că, pe măsură ce înaintăm, voi continua să le indic soluții de evadare, dar nu sint sigur că am s-o fac din toată inima.

Aș dori să pornesc de la cele două citate pe care le-am folosit la început, fără nici o rezervă.

„Protagoniștii... prin simpla lor prezență...” e din Kafka. Cel de-al doilea „E ca și cum (ca să mă exprim figurat) un autor ar avea o scăpare de condei...” e din Kierkegaard (și abia mă rețin să nu-mi frec, răutăcios, miinile de bucurie la gîndul că acest anume pasaj din Kierkegaard ar putea să-i ia prin surprindere pe cîțiva existențialiști și pe unii suprapublicați mandarini francezi). Eu unul nu cred că cineva are nevoie de un motiv de nezdrunținat pentru a cita din operele autorilor pe care-i îndrăgește, dar e întotdeauna frumos, vă asigur, dacă-l deține. În cazul de față, am impresia că cele citate, mai ales prezentate contiguu, sint extraordinar de reprezentative pentru ceea ce e mai bun, într-un anumit sens, nu numai în Kafka și în Kierkegaard, dar în toți cei patru morți, cei patru feluriti notorii Bolnavi sau celi-batari subadaptați (probabil, dintre cei patru, numai Van Gogh va trebui să fie scu-zat pentru apariția lui ca oaspete în aceste pagini) la care apelez foarte des - uneori la mare nevoie - cînd doresc unele informații perfect credibile în legătură cu procesele de creație moderne. Ca să vorbesc în general, am reprodus cele două pasaje pentru a sugera clar poziția mea față de ansamblul de date pe care sper să le adun aici - un lucru asupra căruia, nu mă feresc să spun, un autor nu poate fi niciodată prea explicit ori prematur. Totuși, mi-ar conveni oarecum să gîndesc sau să visez că cele două scurte citate pot oferi un prilej favorabil, ad-hoc, acelei noi specii de critici literari - numeroșilor trudituri (ostași, cred că le-ați putea spune) care au investit ceasuri lungi, cu palide speranțe de strălucire, în febrilele noastre arte neo-freudi-

ene și în bolnavii literelor. Mai cu seamă, poate, acelor încă foarte tineri învățacei și acelor clinicieni încă boboci, care plesnesc de sănătate mentală, fiind (incontestabil, cred) liberi de orice inerent morbid *atrait* către frumos, și care intenționează ca, într-o bună zi, să se specializeze în patologia estetică. (Trebuie să admit că acesta e un subiect în legătură cu care eu sint inflexibil, încă de la vîrsta de unsprezece ani, cînd l-am văzut pe artistul și Bolnavul care mi-a fost cel mai drag pe lume și care, pe atunci, purta încă pantaloni scurți, examinat timp de șase ore și patruzeci și cinci de minute de un grup de reputați profesioniști freudieni. După părerea mea, poate că nu absolut obiectivă, numai că nu i-au luat o probă de creier spre analiză, și ani de zile m-a urmărit ideea că doar ora foarte tirzie - două noaptea - i-a împiedicat s-o facă. Așadar, intenționez să mă arăt inflexibil. Nu și îndărătnic. Îmi dau totuși seama că pășesc pe o mulțime foarte labilă sau pe o scîndură foarte fragilă, dar aș dori să mai înaintez încă un minut pe ea; pregătit sau nu, am așteptat ani la rînd să se acumuleze toate aceste sentimente în mine și să mă eliberez de ele.) Desigur, circulă în lung și-n lat o mare varietate de zvonuri privitoare la extraordinarul, senzaționalul artist creator. Mă refer aici exclusiv la pictori și la poeți, la totalul *Dichter*. Unul dintre aceste zvonuri - și, după părerea mea cel mai rizibil din toate - este acela că artistul, niciodată, nici chiar în sumbrul ev pre-psihanalist, nu și-a venerat criticii profesioniști, ba chiar, de regulă, i-a detestat; în bolnăvicioasa lui concepție asupra societății, cu editorii ei *echt*, cu neguțatorii ei de artă și cu ceilalți, un clan prosper de manevranți ai artelor, poate demni de invidiat, despre care se spune însă că artistul abia de-i înghite, pentru că ar prefera, pare-se, să obțină de la ei ceva diferit și mult mai curat. Dar, cel puțin în timpurile moderne, am auzit vorbindu-se în mod repetat despre poetul sau pictorul în-mod-ciudat-productiv-deși-suferind, care e un nevrotic supradimensionat dar, fără doar și poate „clasic”, un personaj aberant care dorește - ocazional și niciodată în adîncime - să-și facă cunoscute aberațiile; sau, ca să vorbim pe șleau, un Bolnav care, adeseori - deși se spune că neagă copilărește acest lucru - scoate țipete sfîșietoare de durere, de parcă ar fi gata să renunțe din toată inima la arta lui și la sufletul lui numai ca să poată trăi și el ceea ce alții numesc „a te simți bine” și, totuși (așa pretinde zvonul), cînd cineva - și adeseori cineva care-l iubeste cu adevărat - pătunde în găoacea lui nesănătoasă și-l întreabă, îngrijorat, ce-l doare, artistul sau neagă sau pare incapabil să discute despre acest lucru în termeni constructivi clinici; iar dimineată, cînd pînă și marii poeți sau pictori sint, probabil, ceva mai vioi, artistul pare și mai pervers hotărît să-și vadă boala urmîndu-și cursul, de parcă în lumina unei noi zile, o presupusă *zi de lucru*, și-ar fi adus aminte că toți

o prezentare

oamenii, inclusiv cei sănătoși, tot mor într-o bună zi, de obicei cu o anumită doză de neplăcere, dar *el*, norocosul, e ucis, fie că suferă de o boală sau nu, de către cel mai stimulator partener care poate exista. În concluzie, oricât ar părea de perfid acest lucru venind de la mine, care am un asemenea artist mort în familia mea directă, artist la care am făcut aluzie pe tot parcursul acestei pseudo-polemici, nu văd cum s-ar putea deduce, în mod rațional, că zvonul (emfatic) nu ar fi bazat pe un fapt substantial.

Cîtă vreme a trăit acea distinsă rudă a mea, l-am urmărit, literalmente, ca un uliu.

Potrivit oricărei definiții logice, *a fost* un specimen morbid, iar în nopțile și după-amiezele lui tirzii de frământare *a scos* nu numai țipete de durere dar și strigăte de ajutor și, cînd i s-a oferit un ajutor concret, *a refuzat* să spună într-un limbaj inteligibil ce anume îl doare. Dar, chiar și așa, mă iau la harță, în mod deschis, cu expertii declarați în astfel de chestiuni - studioșii, biografil și, mai ales, acea aristocrație intelectuală guvernantă, formată în școlile publice psihanalitice - și mă iau la harță, mai aspru, pe următorul criteriu: ei niciodată nu apleacă urechea la strigătele de durere, atunci cînd acestea răzesc. Desigur, nu sînt în stare. Ei constituie o nobilime cu urechi de tinichea. Și cu un asemenea echipament precar, cu asemenea urechi, cum ar putea cineva să detecteze sursa durerii, numai după sunet și calitate? Cu un asemenea echipament auditiv defectuos, cred că maximum ce poate fi detectat și, cumva, verificat, ar fi cîteva tonuri răzlete, firave, - nici măcar contrapunctice - provenind dintr-o copilarie tulburată sau de la un libido dereglat. Dar de unde vine masa grea, încărcătura spitalicească a durerii adevărate? De unde *ar trebui* să vină? Oare poetul autentic sau pictorul nu e un vizionar? Nu e, de fapt, unicul vizionar de pe pămînt? Aparent, nu omul de știință și, în nici un caz, psihiatrul nu e vizionar. (În mod cert, unicul mare poet pe care l-au avut psihanaliștii a fost însuși Freud; fără îndoială, a avut și el un mic defect de auz, dar care om cu mintea întreagă ar putea nega că a fost un mare poet epic?) Iertați-mă, aproape că am terminat cu toate acestea. La un vizionar, care anume parte a anatomiei umane e cea mai solicitată? *Ochii*, firește. Oricît de contradictoriu ar fi raportul medicului legist - fie că ar considera drept cauză a morții Tuberculoza sau Singurătatea sau Sinuciderea, nu e limpede cum moare, de fapt, artistul vizionar? Eu afirm (și tot ce urmează în aceste pagini ar putea confirma sau infirma faptul că am, măcar în parte, dreptate), eu afirm că adevăratul artist-vizionar, nebunul celest care poate să producă și produce frumosul, e orbit și împins la moarte de propriile sale scrupule, de formele și culorile orbitoare ale propriei sale sacre conștiințe umane.

Mi-am declarat crezul. Mă reaşez. Suspin - mi-e teamă că de fericire. Aprind un trabuc Murad și trec mai departe, sper, la alte lucruri.

ACUM un comentariu scurt - dacă o să pot - despre subtitlul „O prezentare”, cocoțat sus, lingă frontispiciu. Personajul central al acestor pagini, cel puțin în acele momente în care pot să mă domin pe mine însumi și să stau jos, oarecum liniștit, va fi răposatul meu frate mai mare, Seymour Glass, care (cred că prefer să spun acest lucru într-o frază ca de necrolog), s-a sinucis în anul 1948, la vîrsta de treizeci și unu de ani, în timp ce se afla în vacanță, împreună cu soția sa, în Florida. Cît a trăit, a însemnat extrem de mult pentru foarte mulți oameni și, virtual, a însemnat totul pentru frații și surorile din familia noastră oarecum supradimensionată. Pentru noi a fost, într-a-

devăr, toate lucrurile care contau: unicorul nostru cu dungi albastre, dubla noastră lentilă de convergență a razelor solare, consultantul nostru genial, conștiința noastră portabilă, supraveghetorul încărcăturilor noastre, unicul nostru poet total, și, inevitabil - din moment ce reticența nu a constituit niciodată partea lui tare - a fost și celebrul nostru „magician” și „tip sărit”. Și cum, vizibil, țin să spun totul chiar de la bun început, am să afirm mai departe - dacă poți afirma și striga în același timp - că, fie că purta sau nu în cap ideea sinuciderii, pentru mine a fost unica persoană cu care m-am însoțit vreodată, cu care m-am zbuguit vreodată și care, în mintea mea, se conforma imaginii clasice a unui *mukta*, adică a unui om uimitor de iluminat, un cunoscător al dumnezeirii. În orice caz, caracterul său se pretează la o densitate narativă fără de margini și nu mă pot gîndi la nimeni, cu atît mai puțin la mine însumi, care să-l poată zugrăvi dintr-o singură minuire de penel, sau chiar în urma unui șir de ședințe de pozat, fie ele lunare sau anuale. Ajung la idee. Planul meu inițial pentru acoperirea acestui spațiu era să scriu o povestire scurtă despre Seymour și s-o intitulez SEYMOUR UNU, ca o convenție implicită care să-mi ofere mie, Buddy Glass, chiar în mai mare măsură decît cititorilor, un avertisment util că urmează, logic, să apară și alte povestiri (un Seymour Doi, Trei și, posibil, Patru.) Dar acest plan nu mai există sau, dacă mai există, s-a dat la fund, cu înțelegerea între noi, poate, ca atunci cînd sînt pregătit, să bat de trei ori în ușa. Dar în cazul de față, în ce-l privește pe fratele meu, sînt orice, numai un scriitor de povestiri, nu. Ce *sînt* într-adevăr, cred eu, e un tezaur de observații introductive, nedetașate, asupra lui. Sînt convins că sînt, în esență, ceea ce am fost întotdeauna - un narator, dar un narator cu nevoi personale extrem de presante. Vreau să prezint, vreau să descriu, vreau să distribuie amintiri, amulete, vreau să-mi rup portofelul și să împart tuturor fotografiile instantanee, vreau să-mi urmez instinctul. Aflindu-mă în această dispoziție, nu cutez să mă apropui de forma povestirii. Acestea devorează în întregime scriitorăși grași de talia mea.

Dar am multe, multe lucruri nepotrivite pe care vreau să vi le povestesc. De pildă, am și început, prematur, să vă vorbesc despre fratele meu, catalogîndu-l. Cred că ați observat. De asemenea, cred că ați remarcat - și știu că nu am făcut-o numai din neatenție - că tot ce am spus pînă acum despre Seymour (și despre genul lui de temperament), a avut o rezonanță de panegiric. Asta îmi oferă un răgaz. Ținînd seama că eu nu urmăresc să îngrop, ci să dezgrop și, probabil, să omagiez, bănuiesc că aici e oarecum în joc onoarea naratorului rece, nepărtinitor. Oare Seymour nu *a avut* cursuri supărătoare, vicii, meschinării, care să poată fi înregistrate măcar în treacă? În orice caz, ce a fost el? Un sfînt?

Din fericire, răspunsul la această întrebare nu intră în responsabilitățile mele (O, ce zi fericită!) Dați-mi voie să schimb subiectul și să spun, fără nici o ezitare, că avea o varietate de caracteristici personale care amenința, în diferite intervale cronologice de sensitivitate și de emotivitate, să taie respirația oricărui membru minor al familiei. În primul rînd e vorba, evident, de o amprentă comună tuturor celor care-l caută pe Dumnezeu, aparent cu enorm succes, în cele mai ciudate locuri imaginabile - de exemplu, în crainicii de la radio, în ziare, în taxiuri cu contorul falsificat, literalmente pretutindeni. (Fratele meu, de pildă, avea obiceiul naucitor, mai ales în existența sa de adult, de a scormoni cu degetul arătător în scrumierele încărcate, împingînd la o parte mucurile și zîmbind cu gura pînă la urechi, de parcă s-ar fi așteptat să-l găsească pe însuși Isus cuibărit în

scrum, ca un heruvim și, după această operație, nu părea niciodată dezamăgit.). Purta deci amprenta religioșilor avansați, nescetariști (și, în definiția „religios avansat” includ, cu grație, oricît de odioasă ar părea fraza, pe toți creștinii, în termenii Vivekananda, adică: „Dacă-l vezi pe Hristos, atunci ești creștin; orice altceva e vorbărie”) - amprenta care identifică, de obicei,

un asemenea om se traduce prin faptul că, adeseori, acesta se comportă ca un nebun, chiar ca un imbecil. E o grea încercare pentru familia care conține printre membrii ei un adevărat nobil și care nu se poate bizui întotdeauna pe acesta să se comporte ca atare. Sînt pe punctul de a părăsi catalogările, dar n-o pot face încă fără să menționez ceea ce constituia, cred, cea mai supărătoare caracteristică a lui Seymour. E legată de felul lui de a vorbi - sau, mai curînd, de anormal de numeroasele lui feluri de a vorbi. Din punct de vedere oral, era fie laconic asemenea unui paznic de la o mănăstire de trapiști, fie vorbea non-stop, uneori zile și săptămîni la rînd. Cînd era înșurubat (și, ca să expun faptele cu exactitate, aproape oricine putea să-l înșurubeze și, după aceea, să rămînă lingă el ca să-i recepteze mai bine gîndirea), deci cînd era înșurubat, putea să vorbească ceasuri în șir, fără conștiința compensatoare că în cameră se află un om, sau doi, sau zece. Vreau să sugerez că era un vorbitor non-stop inspirat, dar, ca să o spun cu blîndețe, chiar și cel mai sublim și desăvîrșit vorbitor non stop nu poate să placă în mod constant. Și, trebuie să adaug, și spun acest lucru nu din respingătorul, splendid impuls de a fi *fair* față de cititorul meu invizibil, ci - mult mai rău, bănuiesc - fiindcă acest anume vorbitor non-stop poate să primească tot felul de lovituri. În orice caz, în mod sigur de la mine. Mă aflui în situația unică de a-l numi pe fratele meu vorbitor non-stop - o caracterizare destul de nefavorabilă - și totuși, în același timp, de a-mi simți ambele mînci pline de ași gata a fi scoși, și de a-mi aminti, fără efort, de o întreagă legiune de factori atenuanți (și „atenuare” nu-i termenul cel mai potrivit). Pot să-i condensez pe toți într-unul singur: pe la șaisprezece-șaptesprezece ani, Seymour nu numai că învățase să controleze dialectul natal, multiplele manierisme ale vorbirii new-yorkeze neelegante, dar își însușise deja vocabularul lui adevărat, luminos, poetic. Și atunci, vorbirea lui non-stop, monologurile, discursurile lui începuseră să ne placă de la început pînă la sfîrșit, asemenea, să spunem, acelei părți din compozițiile lui Beethoven alcătuite atunci cînd încetase să mai fie împovărat de simțul auzului, și mă gîndesc, în deosebi, la cuartetele în si bemol major și do diez minor. Totuși, eram pe atunci o familie cu șapte copii. Și, întîmplător, nici unul dintre noi nu avea limba legată. E o situație extrem de serioasă cînd șase guralivi și flecari debordanți au în casă un invincibil campion vorbitor. Adevărat, Seymour nu s-a luptat niciodată ca să-și aroge acest titlu. Și dorea cu ardoare să vadă pe unul sau pe altul dintre noi întrecîndu-l sau supraviețuindu-i într-o conversație sau o dezbatere. Fapt este că titlul de campion i-a revenit mereu lui și, cu toate că, bănuiesc eu, ar fi dat orice ca să-i fie retras, - asta-i problema cea mai delicată din toate și încă niște ani buni nu voi fi în stare s-o explorez în profunzime - nu a găsit niciodată o modalitate onorabilă de a părăsi primul plan.

La acest punct, nu mi se pare necesar să vă informez că am mai scris despre fratele meu. Dar, dacă o să mă flatați puțin, cu amabilitate, s-ar putea să recunosc că nu știu să fi existat vreun moment în care nu am scris despre el și, dacă mi s-ar pune revolverul în coastă ca să scriu miine o povestire despre un dinozaur, nu mă îndoiesc că, în mod inadvertent, i-aș atribui nămilei cîteva trăsături care amintesc de Seymour - un fel cu totul grațios de a mușca virful unui brad, să spunem, sau de a da din coada lui lungă de zece metri. Unii - nu dintre prietenii mei apropiați - m-au întrebat dacă n-a intrat mult din Seymour și în tînarul personaj principal al singurului roman pe care l-am scris. De fapt, cei mai mulți dintre aceștia nu m-au întrebat, ci mi-au spus-o. Cînd trebuie să protestez în fața unei asemenea afirmații, am observat că-mi scot țepii, dar trebuie să subliniez că nimeni dintre cei care l-au cunoscut pe fratele meu nu m-a întrebat sau nu mi-a spus vreodată așa ceva, - lucru pentru care le sînt recunoscător și care, într-un fel, mă impresionează, fiindcă multe dintre personajele mele principale vorbesc fluent și idiomatic manhattanese, au flerul de a se repezi în locuri în care proștilor le e teamă să calce măcar și sînt, în general, urmărite de o Entitate pe care mi-ar plăcea s-o identific, sumar, drept Bătrînul de pe Munte. Dar ce pot și trebuie să afirm este că am publicat două scurte povestiri direct despre Seymour. Cea mai recentă dintre acestea două, apărută în 1955, era o relatare cuprinzătoare a zilei de nuntă a lui Seymour, care a avut loc în 1942. Detaliile au fost prezentate cu o asemenea plînatate, încît numai că nu i-am oferit cititorului amprenta tălpii fiecărui participant la nuntă, gravată într-o formă cu șerbet, ca să și-o ia acasă în chip de suvenir, dar Seymour personal - adică felul de mîncare principal - nu are nici o apariție fizică. Pe de altă parte, în cealaltă povestire mult mai scurtă, pe care am publicat-o înainte, la sfîrșitul anilor patruzeci, Seymour nu numai că apare în carne și oase, dar merge, vorbește, face o baie în ocean și, în ultimul paragraf, își trage un glonte în cap. Totuși, cîteva membri din familia mea imediată și extinsă, care, de obicei, îmi precă textele publicate în căutarea greșelilor tehnice, mi-au atras atenția cu amabilitate (cu mult prea multă afurisită de amabilitate cînd, de obicei, se napustesc asupra mea în calitate de gramaticieni), că tînarul Seymour, acela care mergea și vorbea în prima povestire, ca să nu mai menționăm sinuciderea, nu era deloc Seymour, ci, în chip ciudat, cineva care semăna frapant - hop-top - cu mine însumi.

Prezentare și traducere de Antoaneta Ralian

¹⁾ Această modestă calomnie e *absolut* reprobabilă, dar faptul că marele Kierkegaard nu a fost niciodată un kierkegaardian și, cu atît mai puțin un existențialist, bucură fără măsură inimile unei echipe minore de intelectuali și reafirmă, fără greș credința lui într-o cosmică justiție poetică, dacă nu într-un cosmic Moș Crăciun. (n.a.)

VOCI POSTCOLONIALE

LITERATURA contemporană, fie că o numim postmodernistă sau nu, se caracterizează printr-o evoluție contradictorie. Cele două extreme sunt reprezentate de romanul experimental, a cărui structură demolatoare aduce genul până în pragul dispariției, și romanul conservator, încâtușat de imperativele verosimilității, rigorile cronologiei liniare și decorul realist. Dacă scriitorii americani sunt pe departe cei mai versați în folosirea jocului destabilizator ca instrument al cunoașterii ontologice, dacă românii pendulează între cele două direcții, experimentând cu mare voluptate strategii alternative, britanicii se mențin consecvent pe linia tradiției, preferând să se concentreze asupra crizei identitare pe care o traversează. Fie că sunt englezi, scoțieni sau imigranți, ei găsesc problema identității într-o societate multiculturală și postcolonială mult mai provocatoare decât găselnițele narative sau intertextuale.

Acest lucru s-a confirmat cu ocazia celui de-al treilea Simpozion al scriitorilor britanici și români, organizat între 23-26 mai la Baile Felix de Consiliul britanic, adică de Jeremy Jacobson, și de Catedra de engleză a Universității din Oradea. Cu această ocazie, Paul Bailey, John Harvey, Michele Roberts, Selma Hill și John Burnside ne-au vorbit despre operele lor, Ana Blandiana, Denisa Comănescu, Ioana Ieronim, Romulus Bucur, Ion Frunțasu, Saviana Stănescu, Ruxandra Ceseșeanu și alții ne-au delectat cu ultimele lor creații, iar universitarii de la catedrele de engleză din țară, conduși de profesorii Valentine Cunningham de la Oxford și Virgil Stanciu de la Cluj, au dezbătut o sumedenie de probleme teoretice și practice actuale, legate de teoria postmodernismului, a traducerii și a „lingvisticității”.

Cel care a deschis seminarul a fost Valentine Cunningham, obsedat el însuși de momentul genezei textului și enigmaticele sosirii, de situarea corectă a debuturilor și trecerea pragurilor. Pen-

tru Cunningham, acest proces se leagă de pericolele deschiderilor și ale fanțelor, de surprizele marginilor și ale porților întredeschise. Cel mai greu lucru pentru un scriitor sau un critic bun este, după opinia sa, să treacă pragul, să înceapă corect, să se arunce în mediterana paginii fără să-și rupă gâtul. Deși postmoderniștii au demonstrat că și introducerea eșuată, repetată la nesfârșit sau devenită încheiere poate reprezenta o tehnică interesantă, scriitorii nu-și pot anula ezitățile în fața paginii nescrise și trăiesc anxietăți dintre cele mai stranie atunci când trebuie să se decidă asupra primului cuvânt. Chiar și un început reușit precum „Numește-mă Ishmael” este transformat într-un rebut parodic, dacă unii autori, fericiți că printr-o formă sau alta de intertextualitate rezolvă problema dificilă a pomirii motoarelor, îl repetă cu prea mare inversunare.

Pe de altă parte, John Harvey, Michele Roberts și Paul Bailey au dovedit că prin explorarea unor vieți absolut normale se poate acoperi un câmp ficțional foarte larg. De la obiceiurile imperiale și miturile postmoderne, de la politica insulară și ambiguitățile naturii umane până la situația femeii contemporane și răul atroce, numeroase și subtile detalii conturează modernitatea acestui sfârșit de mileniu. Scriitura elegantă a celor trei, bogată în atmosferă și idei, ne-a convins încă o dată că autorii britanici rămân puternici, fie că preferă genurile literare sau paraliterare.

Astfel, structura romanului detectiv i se pare lui John Harvey prin excelență flexibilă, căci îi oferă siguranța unui cadru pe care se poate sprijini în conceperea acțiunii, dincolo de care, ca autor, dispune de toată libertatea. În plus, îl ajută să-și nareze povestea vieții în așa fel încât să fie mult mai puțin fals în redarea evenimentelor decât dacă ar alege genul autobiografic. De fapt, prima povestire autobiografică a scris-o pe la șase ani și a dedicat-o unui tânăr prinț, îndrăgostit de o prințesă ca-

re-l iubea pe John, un om obișnuit. A încheiat-o făcându-l pe sârmanul prinț să plece călare, singur și trist, fără nici o rezolvare a problemei sale. John-cel-obișnuit, însă, adică autorul însuși, a devenit între timp Charlie Resnick, eroul celor zece romane extrem de apreciate ale lui Harvey. Succesul lor se explică prin aceea că, în ciuda apartenenței la literatura de consum, ele cultivă un discurs dublu al recunoașterii identitare. Într-o sferă mai intimă, această recunoaștere are loc prin căutarea rădăcinilor, Charlie, ca și John Harvey mutându-se în nordul Angliei pentru a reveni apoi la Londra. În sfera mai largă, publică, lupta detectivului se dă în favoarea unei politici egalitariste, corecte, ce trebuie să impună unicitatea personalității drept armă împotriva discriminării.

Aceeași căutare dramatică o putem detecta și în poemele lui John Burnside, un scoțian care a trăit în capitală și care, reîntorcându-se în Scoția, se simte alienat. Exilul din interiorul imperiului este la fel de dureros, ca orice alt exil, căci Burnside și-a pierdut identitatea scoțiană fără a o înlocui cu altceva. De aceea, versurile sale reflectă din plin suferința discontinuității, a intermediarității, pe care o numește „maybeishness” și pe care încearcă să o atenueze prin imitarea unor posibile modele oferite de literatura lui Safaris sau pictura lui Munch.

Michele Roberts aparține generației crescute în umbra lui T.S. Eliot, generație ce a fost învățată să nu vorbească despre sine ca să nu facă greșeli și să nu apară în vreun fel ridicolă. În ciuda interdicțiilor impuse de o severă tradiție catolică, scriitoarea cultivă privirea în oglindă și confesiunea plină de contradicții a feminității sale cu scopul de a înțelege mai bine opoziția corp-spirit. Deși biserica i-a cerut deja din copilărie să-și anuleze corporalitatea în favoarea spiritului, ea ajunge la un compromis, înțelegând că poți fi cu adevărat credincioasă și fără a-ți trăda instinctele. Fervoarea confesională, tensiunile trăite prin rugăciune, modelul libertății spirituale oferit de biserică o fac, atunci când își construiește romanele, să oscileze între persoana întâi și a treia. Dacă în tinerețe evită persoana întâi, pentru că, i s-a spus, este indecentă și trebuie ascunsă asemenea scurgerilor din corpul unei femei, revine la ea ulterior ca la o mască ce nu face altceva decât să-i acopere vocea interioară. Așa cum se conturează în *Impossible Saints*, vocea este salbatică și răscolitoare, ca un bumerang care o aruncă înapoi ca să meargă înainte, o aduce aproape de capăt ca să o oblige să pomească de la început. Numai când romanul este cu adevărat terminat, îl transformă într-o sculptură rotundă și completă, un obiect al formelor definitiv așezate, un copil născut perfect sănatos.

Pentru Paul Bailey potențialul epocii postcoloniale rezidă în „fuziunea orizonturilor”, în articularea contrastelor dintre vest și est, dintre Anglia și România. Romanul său, *Kitty and Vir-*

gil, o agitată poveste de dragoste dintre un român și o englezoaică, îi permite să opună convingător cele două culturi atât de diferite. Grijă documentară cu care englezul s-a informat despre România când a scris această carte, bucuria de a învăța limba română și plăcerea de a recita din clasicii noștri în original situează cultura română în Europa și anulează prejudecata inferiorității/superiorității sau a centrului/periferiei.

Cu atât mai mult cu cât și poezii români au impresionat cu versurile lor tăioase, adevărate rafale de energie, nonconformism poetic și curaj. Astfel, diferențierea nu s-a produs între autorii noștri și cei britanici, căci versurile Anei Blandiana, ale Denisei Comănescu sau Ioanei Ieronim sună la fel de bine în engleză ca și cele ale Selimei Hill, o poetă, de altminteri, vinjoasă în antifeminitatea ei. Deosebirea s-a făcut între generații. Cea matură preferă versul indirect, uneori generos, alteori discret, încheiat însă cu o poantă aforistică, cu acel *punchline* ce te lovește brusc, răsturnându-ți gândirea în direcția dorită de autor și reamintindu-ți printr-un paradox că textul citit e un poem. Generația tânără este mai directă și euforică, avangardistă și sarcastică, încercând, nerăbdătoare, să definească clar limitele unei existențe ce se vrea totalitară.

În fine, cele două mese rotunde despre postmodernism și traduceri au teoretizat probleme ce stau, pe veci de nerezolvate, în centrul vieții universităților și lingviștilor. Caracteristicile postmodernismului britanic au fost subliniate, printre alții, de Mihaela Irimia, Adina Giugurean și Virgil Stanciu, vorbitori care au văzut și ei specificul englez într-o atenuare a experimentului modernist, ceea ce scoate în evidență nelineitatea experiențelor personale. Traducerile, în opinia Brendei Walker, a lui Liviu Bleoca și George Volceanov, includ nu numai transferul culturilor, din ce în ce mai greu de cunoscut astăzi când viața a devenit mai complexă, ci și al zgomotelor, al pauzelor, al sonorității textului. Dacă problemele legate de denotație pot fi parțial rezolvate cu ajutorul unui dicționar sau al autorului însuși, problemele legate de conotație nu pot nicio dată redate fidel. Pentru ca translația modelelor culturale și mentale să se facă optim, traducătorii trebuie să călătorească mai mult sau să se asocieze cu un vorbitor nativ. Traducerea în echipă este utilă și pentru a se anihila ego-ul traducătorului, care, dacă este prea puternic, devine o serioasă piedică în calea unei transpuneri reușite.

În concluzie, atât romanul cât și poezia britanică se află în aceeași fază de extremă varietate și experimentalism potolit pe care am descoperit-o și la celelalte două seminarii trecute. Noul spirit global scoate însă tot mai mult în evidență specificul identității culturale, o posibilă armă de apărare în fața pericolului omogenizării.

Pia Brînzeu

Expoziție Man Ray

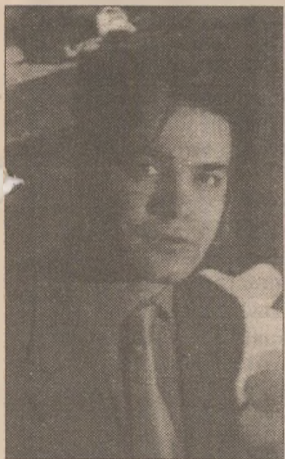
◆ Man Ray (1890-1976) a avut două mari șanse în viață: a frecventat la New York galeria lui Alfred Stieglitz, baronul fotografiei de avangardă americane, și l-a întâlnit pe Marcel Duchamp. Născut în Brooklin într-o modestă familie evreiască emigrată din Rusia, Emmanuel Rudnitzky se credea doar pictor și utiliza fotografia numai pentru a reproduce propriile tablouri. Sosit la Paris în 1921, el a fost prezentat de Duchamp bogatei colecționare Katherine Dreier. Cum americanul nu știa franceză, n-a contrazis-o cind aceasta l-a luat drept fotograf de artă și i-a comandat fotografii ale operelor din colecția ei. În plus, avea mare nevoie de bani. Inventiv, talentat, frecventator asiduă al artiștilor de

avangardă, Man Ray a impus repede un stil în arta fotografică, jucindu-se cu lumina și cadrajul, și transformând accidente de laborator în inovații ce au făcut epocă (rayografia, solarizarea). Portretist, fotograf de artă și de modă, Man Ray și-a impus numele în istoria artei acestui secol. O mare expoziție, cuprinzând peste 500 de opere fotografice ale sale, e deschisă între 29 aprilie și 29 iunie la Grand Palais din Paris. În imagine - portretul, „solarizat” al sculptorului Alberto Giacometti.

MERIDIANE

„Cool Britannia“

◆ Dacă Marea Britanie a anilor '70 îl avea ca emblemă pe Harold Wilson, încarnare a bunului simț bătrânesc și a valorilor sigure, dacă anii '80 au avut ca deviză, *loads of money*, buzunarele pline de bani (expresie consacrată pentru a desemna epoca Margaret Thatcher), Tony Blair, chitarist de rock amator, vrea ca deceniul '90 să fie numit *Cool Britannia*. Mark Leonard (în imagine), 23 de ani, care a fost deputat laburist a fost numit în fruntea unei instituții - Panel 2000 - însărcinată să găsească modalitățile de a îmbunătăți imaginea Marii Britanii în străinătate. Din grupul său de reflecție mai fac parte Peter Mandelson, ministru al comunicațiilor, și Stella McCartney, fiica beatles-ului Paul, creatoare demodă. Nici unul dintre simbolurile tradiționale nu ăi e pe placul lui Mark Leonard. Nici autobuzele londoneze cu etaj (*double-decker*), nici monarhia, nici polițiștii - *bobbies* - nu ăi sint „cool“. Mark vrea să renoveze fața Marii Britanii Albion. Rămâne de văzut cum o va face - scrie ziarul londonez „The Daily Telegraph“.

Mitul Hugo

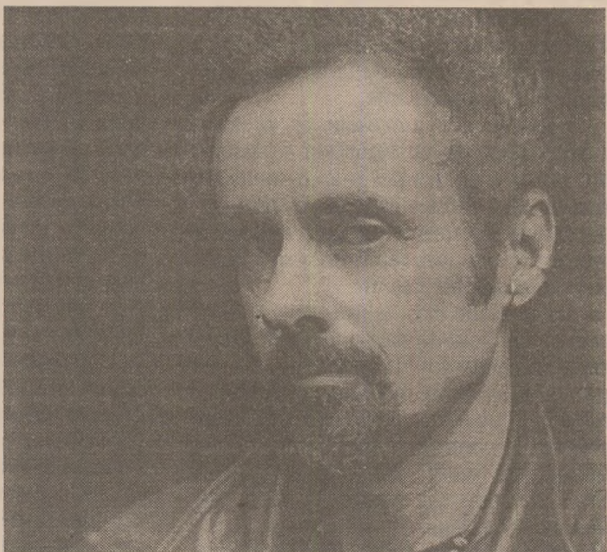
◆ Victor Hugo „ține“ prima pagină a suplimentului literar „New York Times Book Review“ datorită apariției în SUA a unei noi biografii, semnate de Graham Robb. Cu această ocazie ziarul comentează: „Cărțile lui Victor Hugo sint groase, iar mitul său - nu mai puțin. Cind a murit, la 83 de ani, în 1885,

funeraliile lui au atras o mulțime de două milioane de oameni. Astăzi, aproape fiecare oraș din Franța are o piață sau o stradă ce-i poartă numele, în timp ce renumele său de mare scriitor a pierdut ceva din strălucirea zilelor de glorie. În schimb, el și familia lui se găsec în centrul unui veritabil cult în Vietnam“.

Noul T.C. Boyle

◆ Pentru cel mai recent roman al său, *Riven Rock*, T.C. Boyle (în imagine) s-a inspirat din nou dintr-un fapt divers real. Stanley McCormick, personajul central al cărții, este

sume noaptea nunții. Pentru el, toate femeile sint niște stricate, el însuși considerându-se un obsedat sexual. *Riven Rock* este numele vilei californiene în care s-a închis, departe

moștenitorul cam ținut al familiei ce a făcut avere în SUA producând secerătoare. Stanley are asemenea dificultăți sexuale, încît n-a reușit niciodată să-și con-

de orice tentatie feminină, încredințându-se îngrijirilor a tot soiul de terapeuți. Noul T.C. Boyle e apreciat favorabil de cronicarul de la „Washington Post“.

Premiul Octavio Paz

◆ Cu puțin timp înainte de moartea lui Octavio Paz, a fost atribuit, pentru prima oară, premiul în valoare de 100.000 de dolari ce-i poartă numele. Acest premiu pentru poezie și critică literară va fi decernat anual unui autor latino-american, spaniol sau portughez. Primul laureat este poetul chilian Gonzalo Rojas, născut în 1917, a cărui operă, influențată de suprealism, vadește un spirit rebel și plin de umor.

„Un anume gust pentru suspense“

◆ Veneția Aldridge, avocată, nu mai are decît „patru săptămîni, patru ore și cincizeci de minute de trăit“. O sută de pagini de analiză antropologică mai departe, carierista Veneția zace ucisă în biroul ei. Teatrul întregii intrigi este microcosmosul sufocant al justiției, pe care P.D. James îl descrie într-un roman polițist de o factură specială, mai profund și mai rafinat decît cele care au făcut-o celebră. În vîrstă acum de 77 de ani, P.D. James este laudată de Joyce Carol Oates în „New York Review of Books“ pentru complexitatea personajelor și realul suspense pe care-l creează.

Dragoste și hematoame

◆ Industria sud-americană de telenovele se raportează mereu la Audimat, care indică audiența produselor ei și preferințele în materie de scenariu ale spectatorilor. Astfel, scrie săptămînalul brazilian „Veja“, epoca în care scenele de dragoste mai decoltate atrăgeau telespectatorii este revolută: „Astăzi, o pereche de palme, un pumn în nas sau o pîruială bună între rivale valorează cit două îmbrățișări fierbinți.“ Scenaristul serialului *Por amor*, Manoel Carlos, declară revistei din São Paulo că unul dintre secretele sale pentru a menține suspensul și a-și fideliza gospodinele sub 50 de ani este de a sfîrși un episod cu o ceartă violentă. Audimatul a confirmat că scenele de armonie amoroasă au un procent cu peste 10% mai mic decît pugilaturile televizuale.

Memoriile lui Matias Rakosi

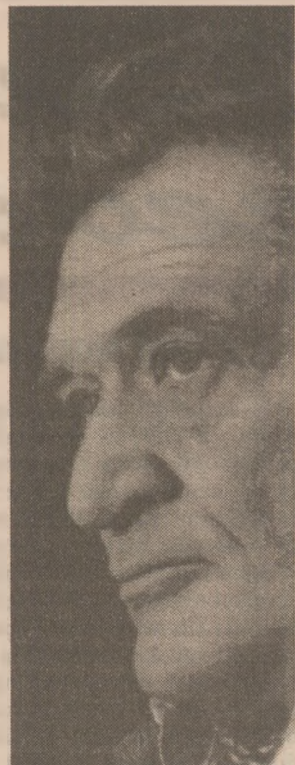
◆ Memoriile fostului secretar general, între 1945 și 1956, al P.C. din Ungaria, au apărut de cîteva luni în editura budapestană Napvilag Kiado, sub titlul *Amintiri 1940-1956*, în două volume însumînd 1124 de pagini. Admiratorul necondiționat al lui Stalin, plecat oficial „din motive de sănătate“ în URSS după debarcarea sa de la conducerea partidului, nu s-a mai întors niciodată în Ungaria, murind la Gorki în 1971. Manuscrisul voluminos al memoriilor redactate în ultimii săi ani de viață a fost luat de KGB. Andropov, curios de conținutul lor, a cerut să i se traducă lungi pasaje. Abia în decembrie 1996, după numeroase demersuri diplomatice, textul a ajuns la Budapesta, iar publicarea lui a stîmmit numeroase comentarii din partea istoricilor și politologilor.

Achiziții

◆ Cel mai mare editor de carte din lumea anglofonă, dacă nu chiar din toată lumea - iată ce ar fi devenit, conform lui „Financial Times“, grupul german Bertelsmann care a cumpărat la sfîrșitul lui martie celebra editură Random House, după ce achiziționase, între altele, și Bantam House, și Doubleday. Cifra de afaceri a grupului doar pe piața anglo-saxonă a cărții depășește deja un miliard și jumătate de dolari.

Centenar Joseph Kessel

◆ Joseph Kessel a fost toată viața un om de acțiune iar scrierile lui reflectă direct ceea ce a văzut, trăit și simțit. Născut în 1898 în Argentina din părinți de origine rusă, și-a petrecut o parte a copilăriei la bunicii din partea mamei, în Ural, apoi a studiat în Franța. În 1916, la 18 ani, s-a angajat în aviație, iar după primul război și-a început cariera de ziarist, călătorind pentru reportajele sale în SUA și Asia. Primul roman, *Echipajul*, i-a apărut în 1923. Cel de-al treilea, *Regii orbi* (1925), i-a adus consacrarea ca scriitor și Marele Premiu pentru roman al Academiei Franceze. În 1936, a participat la războiul civil din Spania, în 1940 a devenit corespondent de război, din 1941 intrînd în clandestinitate. Un an mai tîrziu, pleacă în Anglia unde devine comandant de escadrilă. După război își reia viața de permanent călător, atît ca reporter cit și ca membru al Organizației Mondiale a Sănătății. În 1962 este ales

membru al Academiei Franceze. Moare în 1979. Cel care se definea ca un *Martor printre oameni* (acesta e titlul uneia din cărțile sale) a lăsat în urmă o operă vastă ce abordează toate aspectele epocii pe care a trăit-o și toate fațetele umanului. Cu ocazia centenarului, cele mai importante cărți ale lui Joseph Kessel au fost reeditate în colecția populară „Folio“ a Editurii Gallimard.

Mazurka lui Dabrowski

◆ Primele exemplare ale cărții *De pe pămîntul italian, în Polonia* de Tadeusz Krzastek și Andrzej Cz. Zak (Ed. Marrow SA, Varșovia) au fost oferite autorităților orașului Milano și ale provinciei Reggio Emilia, cu ocazia sărbătoririi bicentenarului imnului național polonez, fiindcă acolo au fost create primele regimente poloneze care au luptat apoi pe toate fronturile campaniilor napoleoniene. Tot acolo a fost compusă *Mazurka lui Dabrowski* - numită astfel în memoria primului comandant al trupelor poloneze -, cîntecul patriotic cel mai drag polonezilor de-a lungul secolului XIX, devenit, după independența din 1918, imn național.

Iubita lui Pla

◆ Scriitorul catalan Josep Pla (1897-1981) este autorul unei opere vaste și variate adunate într-o ediție completă ce numără 45 de volume de eseuri, însemnări de călătorie, cronici, portrete, jurnale intime și doar cîteva lucrări de ficțiune - povestiri și două romane: *Ca-lea îngustă* și *Nocturnă de primăvară*. Practicînd satira și persiflajul și avînd ca referință mereu realitatea, asupra căreia meditează ca moralist, Pla a fost și este foarte iubit în Spania. În scrierile sale revine obsesional inițiala unei femei, A., de care a fost îndrăgostit toată viața, și pe care o evocă în jurnalele sale din

anii '60 în termeni atît de tari, încît editorul a fost nevoit să-l cenzureze uneori. Această A. a fost identificată anul trecut, cînd s-a serbat centenarul scriitorului catalan, de către Cercul de studii biografice de la Universitatea din Barcelona: se numea Aurora Perea Mené și era o fată foarte atrăgătoare, pe care scriitorul o întîlnise la sfîrșitul anilor '40 și cu care trăise un timp, pînă cînd ea a plecat la Buenos Aires. Acolo, împreună cu soțul ei, Pedro Carnicero, a devenit patroana unui bordel. Josep Pla, moralistul, îi vizita destul de des - scrie „El País“.

Tot mai rentabil

◆ Conform unui raport al Ministerului Comerțului american, 100 de milioane de persoane, dintre care 62 de milioane din SUA, folosesc acum regulat Internetul pentru a comunica și găsi informații, față de numai 4 milioane în 1994 - scrie „San Francisco Chronicle“. Documentul insistă în spe-

cial asupra aspectului comercial al Net-ului, indicînd că zece milioane de americani au utilizat Web-ul, la sfîrșitul anului trecut, pentru a-și face cumpăraturile, și avansînd o cifră de afaceri de 300 de miliarde de dolari pentru comerțul electronic în perioada 1998-2002.

UNIVERS

EDITURA PUBLICULUI CULTIVAT

vă recomandă cele mai importante romane ale ultimelor decenii:

Carlos Fuentes
Gringo Viejo

David Lodge
Meserie!

David Lodge
Ce mică-i lumea

Bernard Malamud
Cîrpaciul

Aceste titluri le puteți comanda la Editura Univers, Piața Prosei Literare nr. 1, C.P. 33-78, București • 79739 Tel. (401) 222.66.29; 617.55.25; Fax: 222.56.32

Revista revuistelor

Febră tropicală

Cu supratitlul *Mutilarea sexului prin cuvinte*, CUVÎNTUL nr. 4 publică textul *Ștoiul și fofoloanca* în care Cornel George Popa își dă cu părerea despre traducerea *Tropicelor* lui Henry Miller realizată de d-na Antoaneta Ralian, traducere unanim considerată de recenzenții de pînă acum ai celor două volume drept excepțională. Nu și de către Cornel George Popa. El își revendică prioritatea folosirii așa-zisilor termeni proprii în desemnarea organelor sexuale și a actului sexual în romanul *Nesimțitul*, apărut înaintea *Tropicelor* în românește, și se simte probabil frustrat de felicitările pe care le-a primit d-na Ralian pentru curajul de a demola tabuurile verbale și de a-și depăși autocenzura. Dorind de fapt să atragă atenția asupra sa, să-și facă o dubioasă publicitate, își formulează în stil golănesc obiecțiile privitoare la unul dintre aspectele traducerii, cel în care se crede competent, și anume terminologia sexuală. Folosindu-se de prilej pentru a repeta, mult mai mult decît o cerea argumentația, cuvintele „rușinoase”, autorul *Nesimțitului* o face cu plăcerea cu care ne-coptii la minte le smîngilesc pe pereții closetelor publice. Ceva nu e în ordine cu el. Comparîndu-se mereu în subtext sau explicit cu Henry Miller, căruia îi recunoaște cu mîrînire calități („excelent ca scriitor, infernal de curajos și de sincer”), are a-i reproșa construcția haotică și repetițiile, impresiile de lectură fiind formulate cam așa: „[*Tropicul Racului*] nu mă scosese din pantofi cine știe ce”, în schimb „[*Tropicul Capricornului*] îmi place mai mult decît primul, e mai bun.” Ceva mai încolo se contrazice, își iese cu totul din pantofi: „Personal, am hăpăit în falci flămînde amîndouă volumele, cu ochii uneori arzîndu-mi de durere, fără să mă pot opri, aidoma unui rătăcit în deșert care descoperă întîmplător un firicel de apă. Să fi existat aceste două cărți, printr-o minune, traduse, în România, pentru publicul larg, Revoluția din Decembrie 1989 avea loc mai devreme, fiindcă n-ai cum să fii același după lectura lor. Pe total, salut cu o

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

bucurie arzătoare apariția *Tropicelor*. Henry Miller, oriunde te-ai afla, primește plecaciunea mea fraternală.” Dar își găsește o sursă de nemulțumire în altă parte: traducerea nu e în întregime „bună”. El crede că s-a întîmplat „o porcărie literară”. În gîndirea contradictorie a lui C.G. Popa, „porcăria” e că în traducerea celor 1000 de pagini (n.n.: extrem de dificilă și magistral realizată, căci romanele lui Henry Miller nu înseamnă doar sexualitate, ele au un profund caracter poetic, o filosofie însoțită, un Weltanschauung propriu - dar acestea nu-l interesează pe autorul volumului *Dobitocul de tîntar*) se folosesc, în unele pasaje, și echivalente argotice pentru denumirile organelor sexuale. Expertul protestează revoltat în numele prietenilor săi lumpeni care „au făcut pușcărie, se îmbătau dis-de-dimineață cu alcool ieftin, vîneau fuste cit e ziulica de lungă, puneau de-o bătaie măcar o dată la două zile, înjurau comunismul ca la ușa cortului, li se filfia de etică, îi durea în cur de muncă și așa mai departe.”, susținînd că traducerea trebuia să folosească *adevăratele* cuvinte, nu să le alterneze cu ștoi, ștromeleag și fofoloanca. Purtătorul de cuvînt al celor pe care-i „doare-n cur de muncă” și „li se filfie de etică” ar fi trebuit să bănuiască că traducerea e o muncă grea și că, vrea - nu vrea, există o etică a criticii care te obligă ca, înainte de a face o afirmație, să verifici la sursă justetea ei. Cultura nu se dobîndește nici în circiumă, nici în goana după fuste, nici înjurînd comunismul, ci în bibliotecă. Dacă înainte de a scrie, cu prostească lipsă de dubii, că traducerea d-nei Ralian suferă de inadecvarea termenilor, ar fi consultat originalul american (sau, neștiind limba, ar fi rugat pe cineva care știe să o facă), ar fi constatat că Henry Miller alternează continuu termenii sexuali. Astfel, de exemplu, pentru organul masculin folosește, variîndu-i mereu, termenii *dick*, *cock*, *thing* și *penis*, ceea ce se reflectă în traducerea română prin alegerea sinonimelor argotice tari, cu aceeași valoare semantică, menite, așa cum a urmărit scriitorul, să șocheze ochiul cititorului. De altfel, în original, *Tropicile* au pasaje cu o netă tentă argotică, ce alternează cu pasaje elevat intelectuale și politice. Fără osteneala de a verifica, C.G.P., care „a hăpăit” *Tropicile în traducere*, îi dă lecții pe un ton insolent d-nei Antoaneta Ralian, cea care a făcut posibil accesul cititorilor români la peste 80 de opere din mari autori ai literaturii universale și ale cărei tălmăciri vădesc nu doar perfectă cunoaștere a limbilor din care traduce și a limbii române, ci și un real talent creator dublat de acribie și vastă cultură. Redacția *Cuvîntului* s-a simțit datoră să prefăteze textul nedrept și plin de contradicții al lui C.G.P. cu cîteva fraze în care spune că acest „pamflet truculent, savuros și incitant”, scris fiindcă pamfletarul „a avut sentimentul (s.n.) că, din pudoare, traducerea a falsificat tocmai miezul autenticității”, poate fi considerat „un soi de artă poetică”. Dacă lui C.G.P. - cu o incontestabilă vocație de prozator dar cu o cultură de circiumă - îi putem găsi circumstanțe atenuante în teribilismul său, criticilor literari profesioniști. I. Buduca și R.G. Teșosu nu le e îngăduit să gireze judecăți critice bazate doar pe un vag „sentiment”. Genericul paginii în care se publică *Ștoiul și fofoloanca* este *Scandal*. Scandalosă cu adevărat e dorința de a face valuri sacrificînd cu bună știință rigorile profesionale.

LA MICROSCOP

Caragiale și dreptatea de azi

CARAGIALE, în cele cîteva schițe pe care le-a consacrat justiției sau prepației în vederea confruntării în justiție atinge, mai de fiecare dată, chestiunea limbajului. Ideea de exactitate a exprimării care pentru Caragiale mergea - firesc - pînă la virgulă, era contrariată de limbajul imprecis cu care avea de-a face justiția. În proza sa, judecătorii iau decizii de bun simț și par a face o dreptate mai curînd populară, decît una care stă pe litere sau pe articole de lege. Judecătorii lui Caragiale au un talent special de a scoate fapta din vorbe și de a o pune în balanța legii ca atare. Iar părțile care se pregătesc de proces se înțeapă reciproc, se ciorovăiesc cu avocații, dar nu pun la îndoială dreptatea justiției.

Caragiale, neiertător în multe privințe, are slăbiciunea justiției. Pentru el, s-ar zice, judecătorul e un expert în evaluări de limbaj - o persoană care simte fără greș faptul din spatele cuvintelor.

De curînd, ministrul Justiției, Valeriu Stoica, a readus în discuție această capacitate a judecătorului de la noi de a extrage faptele din cuvinte.

Dacă la noi procesele ar avea o curgere limpede, cu siguranță că actualul ministru al Justiției n-ar fi ajuns în situația de a preciza că legea e ambiguă din momentul formulării sale și că unul dintre rosturile judecătorului e să ia parte la dezambiguizarea ei.

Cum se știe însă, la noi legea e marcată de cel puțin două tipuri de limbaj - cel de dinainte de '89 ar fi unul, iar cel prin care legea este mai nou exprimată la noi e un limbaj încă nesigur, deoarece el poate fi în continuare contrariat de un limbaj mai vechi care, cîtă vreme n-a fost eliminat, își păstrează forța de instrument al legii.

Cu alte cuvinte, e greu de vorbit în prezent, la noi, și de un sistem legislativ unitar, dar și de posibilitatea judecăto-

rului de a aplica dreptatea dacă acesta ține de actualul sistem de legi de la noi. În acest moment, un avocat iscusit poate juca pe două planuri. El se poate folosi și de posibilitățile de atac pe care i le oferă o lege adoptată după '89, dar și de nenumăratele legi încă neabrogate, legi prin care regimul Ceaușescu continuă să supraviețuiască.

Pentru ministrul Justiției Valeriu Stoica e limpede că dacă limbajul folosit în tribunale nu va fi acceptat ca atare de cei care se ocupă de actul de justiție, ci va fi resemantizat mai mult sau mai puțin abuziv, ideea de justiție ar putea avea de suferit. Spre deosebire de ministrul justiției și de celelalte persoane al căror interes funcțional sau profesional ar fi ca limbajul juridic să fie de o limpezime inatacabilă, acest limbaj se pretează la interpretări. Acestea cum s-a văzut, pot scoate din închisoare persoane arestate. Iar talentul avocaților care se ocupă de asemenea cazuri e, cel puțin la unii dintre ei, combinat cu fosta lor experiență de judecători sau de procurori.

Pentru scriitorul pariu e că, prin rafinări succesive, cuvîntul poate exprima exact. Din acest motiv, un Caragiale nu avea cum să nu scrie cu oarecare optimism despre judecătorul pe care și-l imagina. Pe de altă parte, în practica de obște a aplicării legii la noi, aburul legislativ mai nou, coroborat cu ceața justiției ceaușiste l-ar putea contraria și pe n-încrăzătorul Caragiale.

În siguranța lăuntrică a acestuia însă există, așa cum o spune opera sa, credința că judecătorul reușește să treacă de perdeaua cuvintelor pentru a ajunge la faptele din spatele lor.

Neîncrăzătorul Caragiale, cel care avea însă respect de justiție, chiar dacă în asta înțeapa și ceva ironie, ar putea ajunge la exasperare azi, în România.

Cristian Teodorescu

Afacerea unei afaceri

Urișul bal mascat provocat de afacerea Tigăre 2 a avut efecte bizare în presa cotidiană. Bizarre dar semnificative. *ADEVĂRUL*, ziar care a deschis focul asupra acestei afaceri și care ar fi putut monitoriza apoi faptele, pornind de la acest avantaj, n-a scăpat de tentația speculațiilor de tot felul. Un cititor care n-are deprinderea de a deosebi unde se încheie știrea și unde începe interpretarea ei se rătăcește astfel cu ușurință și poate lua drept fapt o simplă speculație. ❖ În *ROMÂNIA LIBERĂ*, note sau articole a căror publicare angajează ziarul sînt semnate cu inițiale. Aici a apărut, pe prima pagină titlul incendiar că avionul bănuț de a fi transportat țigări de contrabandă în România a decolat de pe Otopeni încărcat cu arme. În ziua următoare, în același ziar a apărut tot pe prima pagină o notă din al cărei titlu cititorul poate afla că *ipoteza* cu încărcătura de arme a avionului se confirmă. Palpitant fel de a face presă, dacă ceea ce azi e ipoteză e afirmat fără îndoiele în ediția de ieri. În acest chip, am putea ajunge să citim azi infirmarea știrii de ieri și să luăm drept simplă ipoteză o întîmplare la care am fost martori. ❖ *EVENIMENTUL ZILEI* a produs, inițial, speculații numai în editorialul semnat de directorul ziarului, dar pe măsură ce epica afacerii s-a complicat (și cu ajutorul presei) nici *Evenimentul* nu și-a refuzat această *plăcere*, cu același efect de înecătoare a acestei probleme oricum complicate. ❖ *Național*, acest cotidian în care editorialul e semnat și sus și jos, cu numele ziarului, și-a construit propria sa partitură mai mult cu ajutorul speculațiilor decît prin contribuția reporterilor săi de investigație. ❖ *LIBERTATEA* a pus în pagină, precum-pănit, știrile și sintezele furnizate de agențiile de știri. ❖ *ZIUA* a încercat și în mare parte a reușit să stoarcă zilnic această afacere de toate eventualele ei mistere, dar în același regim al probabilităților amestecate

cu fapte, amestec din care cititorul mai mult nu știe cum stau lucrurile. Cu acestreile, al afacerii Tigăre 2, s-a înregistrat o premieră în presa de la noi. Un ziarist de la agenția de presă „Universul” l-a însoțit pe olonețul Truțulescu în drumurile sale mai întîi secrete, apoi în afara legii, furnizînd presei informații și despre declarații ale umăritului. Prezența ziaristului alături de o persoană căutată de poliție aduce în discuție o problemă delicată. Pînă unde poate merge confidențialitatea surselor pe care le are ziarul atunci cînd acesta știe că sursa pe care o are e reprezentată de o persoană dată în urmărire și, în interes public, stipulat prin lege, ar trebui să ofere informații precise autorităților, în calitate de cetățean? În acest caz, întrebarea e dacă, potrivit legii, corespondențele ziaristului de la agenția „Universul” nu reprezintă, indirect, probe de tănuire. ❖ În paralel cu istoria acestei afaceri se derulează, cum spun colegii noștri de la cotidiene, punerea sub acuzare a lui Corneliu Vadim Tudor. Aceasta nu e o noutate. Șeful PRM e campionul dosarelor nesoluționate, de unde, în opinia publică s-a format mitul intangibilității acestuia. Astfel că de la un ziarist acuzat de calomniere, redactorul șef al *ROMÂNIEI MARI* s-a transformat, treptat, într-o problemă politică, iar mai nou într-una care privește siguranța națională. El se laudă că are propriul său serviciu secret, ceea ce e discutabil. Acum, ca și în urma cu cîțiva ani, Corneliu Vadim Tudor atacă instituții fundamentale ale statului. Deosebirea dintre gazetar și omul politic e că cel dintîi se mulțumea cu acuza la persoane, în vreme ce politicianul, lovește direct în instituții, socotindu-se deasupra legii. Cu publicațiile și cu partidul pe care îl are la dispoziție, Corneliu Vadim Tudor a ajuns la comportamentul de stat în stat, cu efecte din ce în ce mai grave asupra credibilității statului.

Cronicar

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 26.000 lei; 6 luni - 52.000 lei; 1 an - 104.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
„PROGRESUL ROMÂNESC” S.A.,
Calea Plevnei 114, sector 1
București

**24 pag - 2.000 lei
La redacție: 1.500 lei**